

Vilniaus universitetas

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

TAUTVYDAS KRILAVIČIUS

II kurso studentas

**Šv. Sosto ir Kinijos santykiai: paradiplomatijos privalumai ir kompromisų
paieškos**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas prof. dr. Tomas Janeliūnas

Vilnius, 2021 m.

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....
.....
.....

(data)

(v., pavardė)

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data) (Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....
.....

Komisijos pirmininkas: Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas Šv. Sosto ir Kinijos santykiai: paradiplomatinės privalumai ir kompromisų paieškos yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Vardas, pavardė

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Krilavičius T. Šv. Sosto ir Kinijos santykiai: paradiplomatijos privalumai ir kompromisų paieškos: Tarptautinių santykių ir diplomatinės specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas Dr. Tomas Janeliūnas. – V., 2021. – 74 p.

Reikšminiai žodžiai: Šv. Sostas, Vatikanas, popiežius, Pranciškus, Xi Jinping, Kinijos religijos politika, krikščionybės sinicizavimas, sinicizacija, Benediktas XVI, Pietro Parolin, Romos kurija, Šv. Sosto ir Kinijos susitarimas.

Šiame darbe nagrinėjami Šv. Sosto ir Kinijos santykiai ir juos veikiantys veiksniai istoriniu, politologiniu rakursu. Taip pat, vertinama jų reikšmė 2018 m. Šv. Sosto ir Kinijos Preliminaraus susitarimo dėl vyskupų skyrimo atsiradimui. Santykiai vertinami pasitelkiant priežastinio mechanizmo metodą, parengtą remiantis Efe Sevin daugiasluoksnės viešosios diplomatinės prieigos teorija bei Brian Hocking išplėta paradiplomatijos (daugiasluoksnės diplomacija) koncepcija. Taip pat, remiamasi šiam tyrimui svarbiais paradiplomatijos teorijos teoretikais –a Der-Yuan Wu ir Wai Yin Chan bei religinės diplomatinės tytojais Mathias Albert, Jodok Troy ir kt. išvalgomis. Darbe išskiriamos trys priežastinio mechanizmo dalys, implikuojančios istorinės patirties, valstybinių ir nevalstybinių veikėjų įtaką Šv. Sosto diplomatinės kaitai.

Turinys

Darbe naudojamų sąvokų ir santrumpų lentelė.....	6
Įvadas	7
Literatūros apžvalga.....	11
Teorinis pagrindas.....	18
Tyrimo dizainas	28
1. Šv. Sosto diplomatinis mechanizmas.....	30
1.1. Romos kurijos struktūra	30
1.2. Šv. Sosto globali misija.....	31
2. Pirma priešastinio mechanizmo dalis. Istorinės pamokos	32
2.1. Šv. Sostas santykiuose su SSRS.....	32
2.1.1. Politikos formulavimas	32
2.1.2. Politikos įgyvendinimas	32
2.1.3. Vertinimas	34
3. Antra priešastinio mechanizmo dalis. Valstybiniai veikėjai.....	35
3.1. Šv. Sostas	35
3.1.1. Šv. Sosto Kinijos užsienio politika	35
3.1.2. Popiežiaus Pranciškaus veiksnys	39
3.1.2.1. Politikos formulavimas.....	39
3.1.2.2. Politikos įgyvendinimas	40
3.1.2.3. Vertinimas	42
3.2. Kinijos vyriausybė	43
3.2.1. Kinijos komunistų partijos religijos politika.....	43
3.2.2. „Viena asociacija viena konferencija“	45
3.2.2.1. Politikos formulavimas.....	45
3.2.2.2. Politikos įgyvendinimas	46
3.2.2.3. Vertinimas	48
4. Trečia priešastinio mechanizmo dalis. Nevalstybiniai veikėjai.....	50
4.1. Ypatingasis Administracinis Kinijos Regionas Honkongas (HKSAR)	50
4.1.1. Politikos formulavimas	50
4.1.2. Politikos įgyvendinimas	51
4.1.3. Vertinimas	52
5. Santykių kūrimo rezultatai	53
5.1. 2018 m. Preliminarus susitarimas dėl vyskupų skyrimo.....	53
5.2. Susitarimo vertinimas.....	55
5.3. Prognozės	58
Išvados	59
Naudota literatūra ir šaltiniai	62
Priedai	69
Summary.....	73

Darbe naudojamų sąvokų ir santrumpų lentelė

Sąvoka/Santrumpa	Paaiškinimas
Vyskupas ordinaras	„Be Romos Popiežiaus Ordinaru teisėje vadinami dieceziniai vyskupai ir kiti, kurie, nors ir laikinai, vadovauja dalinei Bažnyčiai ar jai, pagal kan. 368 normą, prilygintai bendruomenei“ ¹
Vyskupija	Tai administracinis teritorinis vienetas, valdomas diecezinio (vyskupijos) vyskupo. Vyskupija sudaryta iš dekanatų ir parapijų. Vyskupas ordinaras reziduoja prie katedros bažnyčios.
Apaštalinis administratorius	Apaštalinis administratorius turi teisę valdyti vyskupiją tam tikru laikotarpiu. Diecezijos Administratorius saistomas tų pačių pareigų ir turi tas pačias galias, kaip Vyskupijos vyskupas ordinaras. ²
Vyskupas augziliaras	Pagalbinis vyskupas yra vyskupas, paskirtas padėti vyskupijos vyskupui ordinarui patenkinti pastoracinius ir administracinius vyskupijos poreikius. ³
Vyskupas emeritas	„Emerito“ statusą vyskupas įgyja sulaukęs atsistatydinęs dėl pensinio amžiaus arba dėl kitų priežasčių iš vyskupo ordinaro pareigų. ⁴
Konsekravimas	Įšventinimas į vyskupus. „Joks vyskupas negali konsekruoti kito vyskupo, prieš tai nepateikus popiežiaus skyrimo“ ⁵
SJ (lot. <i>Societas Iesu</i>)	Jėzaus Draugija (Jėzuitai) – Romos katalikų vienuolių ordinas, įkurtas 1540 m.
Kunigystės Šventimų Sakramentas	Seminarų studentai „Dieviškuoju įsteigimu šventimų sakramente {...} pašvenčiami ganyti Dievo tautą, kiekvienas pagal savo laipsnį, Kristaus, kaip Galvos, asmenyje vykdydami mokymo, pašventinimo ir valdymo pareigas.“ ⁶ Sąvoka „Šventimai“ nusakomas bažnytinis luomas, į kurį įjungiami išskirtiniu įšventinimu, dėl ypatingos Šventosios Dvasios dovanos leidžiančiu naudotis <i>šventąja galia</i> , Kristaus vardu ir autoritetu tarnaujant Dievo tautai. ⁷
Sakramentai	„įsteigti Kristaus; jų yra septyni: Krikštas, Sutvirtinimas, Eucharistija, Atgaila, Ligonių patepimas, Šventimai ir Santuoka. Septyni sakramentai apima visus svarbiuosius krikščionio gyvenimo tarpsnius ir momentus; jie duoda pradžią krikščionių tikėjimo gyvenimui, jį ugdo ir gydo, skiria jam misiją.“ ⁸
Pastoracija	Kunigų, vienuolių darbas su tikinčiais: Sakramentų teikimas, moralinis (dvasinis palaikymas), tikėjimo tiesų mokymas.
Ekskomunikavimas	Bažnytinė bausmė, atskyrimas nuo Bažnyčios bendruomenės. ⁹
KTK	Katalikų Bažnyčios Kanonų teisės kodeksas.
KBK	Katalikų Bažnyčios Katekizmas.
Misionieriai	Dvasininkai arba vienuoliai, skleidžiantis religiją įvairiose pasaulio šalyse.
Pasauliečiai	Bažnyčios narys (tikintysis), nepriklausantis bažnytinei hierarchijai.
Piligrimystė	Keliavimas lankant įvairias maldos vietas su malda ir Evangelijos skelbimu, skaitymu ir apmąstymu. Toks keliautojas vadinamas piligrimu. ¹⁰
Ekleziologija	Teologijos mokslas apie Bažnyčios kilmę, prigimtį, savybes ir misiją. ¹¹

¹ Kanonų teisės kodeksas (KTK), Kan. 134

² Ten pat, Kan. 430

³ Ten pat, Kan. 406

⁴ Ten pat, Kan. 182

⁵ Ten pat, Kan. 1013

⁶ Ten pat, Kan. 1008

⁷ KBK, 2007, 323

⁸ Ten pat, 1210

⁹ KTK, Kan. 1331

¹⁰ Vilniaus arkivyskupija, Piligrimams, <<https://bit.ly/3otrqiM>> [Žiūrėta 2021 04 29]

¹¹ Visuotinė lietuvių enciklopedija (VLE), <<https://bit.ly/3w9UZs5>> [Žiūrėta 2021 04 29]

Įvadas

Bažnytinė diplomatija turi senesnes tradicijas nei civilinė pasaulietinė diplomatija. Pirmieji popiežiaus pasiuntiniai vadinti apokrizarais, kuriuos popiežius Leonas Didysis delegavo nuolatiniam rezidavimui Konstantinopolyje.¹² Popiežius kaip reikšmingas valstybinis veikėjas valdė valstybę į istoriografiją įėjusią Popiežiaus srities (ital. *Stato Pontifici*) pavadinimu, kuri egzistavo nuo 756 m. iki 1870 m. spalio 10 d. 1853 m. valstybė turėjo virš 3 mln. gyventojų.¹³ 1870 m. Dž. Garibaldžio kariuomenė teokratinio režimo valstybę užėmė. Tuomet popiežius Pijus IX pasivadinęs „Vatikano kaliniu“ gyveno užsidaręs rūmuose. Ilgai tvyrojosi įtampa išspręsta 1929 m. vasario 11 d., kai Vatikanas ir Italijos fašistinė vyriausybė su B. Musoliniu priešakyje pasirašė Laterano sutartį ir sukūrė nepriklausomą Vatikano valstybę Romos mieste. Vatikano valstybė nuo to laiko užima 44 ha plotą ir turi apie tūkstantį piliečių, kurių didžioji dalis yra hierarchai, Šveicarų gvardijos personalas ir artimesni popiežiaus darbuotojai. Laterano sutartis garantuoja Šv. Sostui realų teritorinį suverenitetą, tačiau nuo šios sutarties įsigaliojimo galima sakyti Vatikanas veikia labiau kaip nevalstybinis veikėjas pasitelkdamas švelniosios galios priemones. Tapęs ne teritoriniu, bet instituciniu, Šv. Sostas (KTK 361 kanone įvardijamas kaip Apaštalų Sostas¹⁴) remiasi dvasiniais tikslais ir yra aprūpintas materialine baze jiems pasiekti. Todėl jis visada privalo išlikti neutralus. Vatikanas ir Šventasis Sostas – tai du suverenūs subjektai, kurių bendras vadovas yra popiežius.¹⁵

Kadangi komunizmo griūtis lėmė ir naujų suverenių valstybių atsiradimą 1989 m. Šv. Sostas palaikė diplomatinius santykius su 117 valstybių, o 1994 m. – jau su 145.¹⁶ Šiandien palaiko diplomatinius santykius su 183 valstybėmis.¹⁷ Šv. Sostas taip pat yra daugybės tarptautinių organizacijų stebėtojas arba narys.¹⁸ Palaikydamas santykius su gausybe valstybių, religinių-valstybinių santykių procese Šv. Sostas užsiima ne tik teologija bet įsitraukia ir į politinius konfliktus siekdamas padėti juos spręsti. Tai ir Kubos raketų krizė, Solidarumo judėjimas Lenkijoje, Filipinų žmonių galios revoliucija 1986 m. lėmusį diktatoriaus nuvertimą, Šv. Sosto tarpininkavimas Čilės ir Argentinos Biglio sąsiaurio konflikte, susitaikymo pastangos naujose demokratijose Pietų Afrikoje, taikos kūrimo darbe Mozambiko pilietiniame kare per Šv. Egidijaus katalikų pasauliečių bendruomenę. 2007 m. dėl beveik neegzistuojančių oficialių diplomatinių ryšių tarp Jungtinės Karalystės ir Irano Didžiosios Britanijos vyriausybė paprašė popiežiaus pagalbos. Parašęs laišką

¹² Robertas Pukenis, Romos Kurijos Struktūra, Mok. Knyga Bažnytinės Ir Civilinės Teisės Studentams, VDU, 2009, 82

¹³ Statistica della popolazione dello Stato pontificio dell'anno 1853, Ministero del commercio e lavori pubblici, Roma, 1857, 22, <<https://bit.ly/3eQRSQ3>> [Žiūrėta 2021 04 21]

¹⁴ KTK, Kan. 361

¹⁵ Pukenis, 77

¹⁶ Pukenis, 87

¹⁷ Holy See Note on the Diplomatic Relations of the Holy See, 08.01.2018, <<https://bit.ly/2SWHyNZ>> [Žiūrėta 2021 04 21]

¹⁸ The Permanent Observer Mission of the Holy See to the United Nations, 2015-2021, <<https://bit.ly/3eRshqk>> [Žiūrėta 2021 04 21]

Iranui popiežius Benediktas XVI išlaisvino įkalintus jūreivius. Pastaruoju metu popiežiaus Pranciškaus susidomėjimas diplomatine tarnyba ir jos panaudojimas prisidėjo prie JAV ir Kubos santykių atšilimo, oficialaus Šventojo Sosto ir Palestinos valstybės susitarimo.¹⁹

Šv. Sostas nepritaria konkrečiai ideologijai, tačiau turi savo bendražmogiškų normų prizmę, per kurią matuoja įvykius ir turėdamas išskirtines galimybes užsiimti slaptąją diplomatija vertinamas pasaulyje kaip tarpininkas konfliktinėse situacijose. Taip pat, besikuriančios valstybės ar persekiojami asmenys dažnai kreipiasi į Šv. Sostą prašydami užtarimo. Viešoji religinė diplomatija vyksta per *track-two* ir *track-one* diplomatijos praktikas. Pakankamai sutartinai *track-two* diplomatija religinėje diplomatijoje vadinama praktika, kurią vykdo NVO ir kitų religinių institucijų veikėjai. Tuo tarpu *track-one* religinės diplomatijos praktikoje laikoma tokia, kuri vyksta tarp valstybinių veikėjų.²⁰

Taigi, Šv. Sostui pasaulyje išsilaikius kone ilgiausiai kaip institucijai, praskriejo daugybę globalių įvykių susijusių su karais, krizėmis. Vakaruose vis didesnę nerimą kelia per gana trumpą laiką išaugusi Kinijos galia. Vis dėlto, ten taip pat yra katalikų su kuriais Šv. Sostui reikia palaikyti ryšį ir siekti jų gerovės bei teisių į religijos laisvę užtikrinimo. Šv. Sostas nuo 1951 m. neturėjo oficialių diplomatinių santykių su Kinija ir daugelį metų konfliktavo su komunistų vadovybe dėl vyskupų paskyrimų. Kinijos ir Šv. Sosto derybos dažnai vyko slapta. Tačiau, viešoji diplomatija taip pat buvo ir yra svarbus dvišalių santykių aspektas kuriuo irgi vyksta tiesioginis ir netiesioginis dialogas.

Šiame darbe, remiantis paradiplomatijos tarptautinių santykių teorija, siekiama išsiaiškinti ar Kinijos ir Šv. Sosto 2018 m. susitarimas dėl vyskupų skyrimo yra nuoseklaus bendradarbiavimo tikėtas veiksmas ar tai yra gerai neapgalvotas popiežiaus Pranciškaus pontifikato sprendimas. Nors Kinijos vyriausybė teigia, kad diplomatiniai santykiai tarp Kinijos ir Šv. Sosto yra konstruojami vienodai kaip tarp dviejų tradicinių valstybių, Šv. Sostas save laiko pirmiausia pasaulio katalikų valdymo institucija, o ne politine valstybe. Šių dviejų valstybių santykiai ir iš to sekęs susitarimas atrodo visiškai netikėtas ir nelauktas popiežiaus žingsnis, kadangi viešojoje erdvėje yra sulaukęs katalikų pasipiktinimo. Todėl šioje perspektyvoje tampa visiškai neaišku – kas Šv. Sostui yra svarbiau, bendra pasaulietinė diplomatija ar religinė diplomatija.

Nors Kiniją ir Šv. Sostą ideologiškai, geopolitiškai, ekonomiškai kardinaliai skiria kaip tarptautinės arenos veikėjus, vis dėlto kyla Šv. Sosto iniciatyva užmegzti bendradarbiavimą su Kinija, o pastaroji ir toliau persekioja katalikus šalies viduje. Todėl būtina ištirti kokių kiekybinių ir

¹⁹ Jodok Troy, *The Catholic Church and International Relation*, Online Publication Date: Apr 2016, Oxford University Press, 2018, 6-9

²⁰ David Joseph Wellman, *Religion and Diplomacy*, *The SAGE Handbook of Diplomacy*, red. Costas M. Constantinou, Pauline Kerr, Paul Sharp, August 2016, 577

kokybinių išskaičiavimų vedamas Šv. Sostas imasi ilgalaikės santykių konstravimo iniciatyvos. Platesniame kontekste aiškinamasi ar gali Šv. Sostas būti reikšmingu veikėju, kuris pakeis pasaulio krikščionių požiūrį į Kiniją.

Šv. Sostas per valstybinius ir nevalstybinius veikėjus žadina vietinių Kinijos bendruomenių sąmoningumą siekti aukštesnių krikščioniškų idealų, o taip iš vidaus didinamas spaudimas Kinijos komunistinei vyriausybei dėl žmogaus teisių laikymosi. 2013 m. Xi Jinping pradėjo agresyvų „krikščionybės sinicizavimą“ grįstą Didžiąja galia būdinga realistine retorika pagal kurią diplomatija vykdoma per siekį kontroliuoti dvasininkus bei perprogramuoti visą katalikų teologinį diskursą pritaikant jį Kinijos komunistų poreikiams.

Kadangi bet kurie religiniai tyrimai yra itin komplikuoti dėl religinių studijų kompleksškumo ir šaltinių nagrinėjančių Šv. Sosto užsienio politiką stygiaus, šiame darbe analizuojama sąlyginai koncentruota sritis su tokia šio **tyrimo problema**: Nors Šv. Sostas tradiciškai užimdavo pasipriešinimo autoritariniams režimams, neigiantiems religinę ir tikėjimo laisvę, poziciją, su komunistine Kinija bandoma pasiekti susitarimus, kurie ribotų Šv. Sosto autonomiją skiriant vyskopus šioje šalyje.

Dabartinė Šv. Sosto pozicija iš esmės kitokia, nei buvo elgiamasi su komunistiniais režimais istoriškai. Tad kyla klausimas, kodėl keičiasi tradicinis veikimas. Susitarimų su Kinija siekime dalyvauja ne tik valstybiniai, bet ir nevalstybiniai veikėjai. Šv. Sosto ir Kinijos santykiai turi implikacijų viso pasaulio krikščionims ir modifikuoja pasaulio krikščionių suvokimą apie Kiniją, kurių yra daugiau nei 1 milijardas ir iš jų nežinomas skaičius dalyvauja ir formuoja pasaulio politikos palankius debesis ir audras. Šv. Sostas nemano, kad Kinijos ir Šv. Sosto santykiai patenka į tradicinės diplomatijos sritį. Šis suvokimo neatitikimas sukelia ginčą tarp šių dviejų tarptautinių subjektų.²¹

Tyrimo tikslas: Išnagrinėti Šv. Sosto ir Kinijos santykius ir juos veikiančius veiksnius bei įvertinti jų reikšmę 2018 m. Preliminaraus susitarimo dėl vyskupų skyrimo atsiradimui. Siekiant šio tikslo, tyrime analizuojamos galimos Šv. Sosto ir Kinijos viešosios diplomatijos priežastys, vedusios prie susitarimo, atsižvelgiant ir į istorinę Šv. Sosto santykių su SSRS patirtį bei šiandien Šv. Sosto politiką lemiančių veikėjų nuostatas ir ideologinius motyvus.

Tikslui pasiekti išsikelti šie **uždaviniai**:

1. Pristatyti teorinį darbo pagrindą, paremtą paradiplomatijos ir viešosios diplomatijos teorijomis.

²¹ Juyan Zhang, University of Texas at San Antonio, The Sino-Vatican faith diplomacy: Mapping The Factors Affecting Bilateral Relations, April 2017, 8-9

2. Išanalizuoti Šv. Sosto diplomatinį mechanizmą.
3. Išnagrinėti pagrindinę istorinę Šv. Sosto užsienio politikos su autoritariniais režimais problematiką, pagal kurią būtų galima remtis analizuojant Šv. Sosto ir Kinijos santykius.
4. Pasitelkiant pasekmės aiškinimo proceso atsekimo metodą atlikti empirinę Šv. Sosto ir Kinijos santykių dinamikos analizę.
5. Įvertinti nevalstybinių veikėjų įtaką tarpvalstybiniam ir tarpreliginiam Šv. Sosto ir Kinijos dialogui.

Ginamieji teiginiai:

1. Šv. Sosto viešosios diplomatijos priemonės santykiuose su Kinija yra kompleksinės, nes naudojama daugiasluoksni diplomatinė prieiga dialogui formuoti.
2. Kinija negali atsakyti Šv. Sosto iniciatyvai siekiant bendro dialogo dėl realistinės situacijos: nuolat didėjančio katalikų skaičiaus atviroje ir neteisėtoje pagrindžio bažnyčiose.
3. Šv. Sostas siekia susigrąžinti Katalikų bažnyčios kontrolę Kinijoje, nors ir priimdamas komunistų žaidimo taisykles.

Tyrimo metodas. Nuodugni Šv. Sosto ir Kinijos viešosios diplomatijos analizė, kurioje bus svarstomi priežastiniai faktoriai (kintamieji) vedę į valstybių Preliminarų susitarimą dėl vyskupų skyrimo 2018 m, atliekama pasitelkiant pasekmės aiškinimo (ang. *explaining outcome*) proceso atsekimo metodą. Šiame darbe paradiplomatijos ir viešosios diplomatijos teoriniame lauke bus konceptualizuojamas priežastinio mechanizmo karkasas vedęs prie kompromiso. Iš teorinių samprotavimų bus išvestos hipotezės. Pastarosios bus tikrinamos surinkus joms testuoti reikalingus empirinius duomenis. Surinkti duomenys bus vertinami teoriniuose rėmuose reflektuojant jų ir priežastinio mechanizmo aiškinamąją galią. Galiausiai bus išskirtos prognozės tolesnių įvykių sekai.

Literatūros apžvalga

Pirmieji jėzuitų misionieriai atvykę į Kiniją eksperimentavo su savo specifine prisitaikymo ir adaptacijos politika. Kaip teigia jėzuitas Benoît Vermander²², jų į Europą atvežtas požiūris ir žinios iš misijų Kinijoje, turėjo religinių, kultūrinių ir politinių implikacijų požiūriui į šią valstybę. Negana to, Pijaus XII laikais, kaip teigia Rex N. Alley, komunistų atžvilgiu laikytasi griežtos laikysenos. Santykių su Kinija kontekste Pijus XII yra pareiškęs, kad „*katalikas turi priešintis viskam, kas prieštarauja Dievo įstatymui*“²³. Autorius per dviejų-lygių žaidimo teoriją analizuoja Šv. Sosto ir Kinijos santykius didelę dalį savo teksto skirdamas istorijai, galiausiai viską suveddamas į tai kokią naudą ir praradimus Kinija ir Šv. Sostas galėtų gauti eidami į dialogą. Vis dėlto, popiežiumi tapus Pranciškui, jis kaip Šv. Sosto lyderis pasinaudojo jam priskirta galia savo nuožiūra formuoti Romos kurijos administracijos mechanizmą. Tą padarius, Kinijos atžvilgiu pradėti diplomatiniai darbai. Šie galiausiai atvedė prie 2018 m. pasirašyto Preliminaraus susitarimo dėl vyskupų skyrimo. Tam, kad suprastume kas visą tai sąlygojo, bus apžvelgtos šios literatūroje labiausiai išsiskiriančios temos:

Šv. Sosto statusas ir veikimas pasaulyje. Mathias Albert²⁴ primindamas, kuo remiasi teisinė Šv. Sosto kaip juridinio vieneto legitimacija, teigia, kad veikdamas, kaip ir kitos valstybės, Šv. Sostas neišreiškia savo viduje pasaulietinės-civilinės galios aspekto. Todėl jis visiškai išsiskiria veikdamas pasaulyje ir kaip pasaulietinis (konvencionalioje struktūrinėje terpėje), ir kaip dvasinis (su išskirtinai vien dvasininkų tinklu). Šiuos dalykus bandoma konceptualizuoti Jodok Troy²⁵ straipsnyje ir pirmas toks teiginys yra tai, jog Šv. Sosto diplomatija yra hibridinė iš prigimties. Šią tezę galima pagrįsti straipsnyje pateikiama keturių dalių schema, kurioje vaizduojamos skirtingos tarptautinio atstovavimo ypatybės. Šv. Sosto diplomatija patenka į visas schemoje pateikiamas keturias diplomatinės kategorijas: skirtingų konceptualizavimo būdų, religinės, tarpininkavimo ir įprastų diplomatų metodikas. Kitame tyrime²⁶ J. Troy remdamasis liberalia ir konstruktyvistine teorijomis išskiria, kad norint suprasti sudėtingą Romos kurijos biurokratinį mechanizmą reikia prisiminti keturias pagrindines jos veikimo kryptis: 1) vidinę-politinę (vykstančią kurijos viduje); 2) išorinę-politinę (vykstančią Šv. Sosto diplomatiniam lygmenyje); 3) išorinę-religinę (vykstančią per misionierius); 4) vidinę-religinę (vykstančią per Bažnyčios vyskupų darbą). Itin įdomi autoriaus metafora tame pačiame straipsnyje: „globalizuotas Dievas“. Ja norima pabrėžti katalikybės

²² Benoît Vermander SJ, Jesuits and China, Fudan University, Apr 2015, 1-27

²³ Rex N. Alley, Opposites attract, Sino-Vatican Relations, *The Cornell International Affairs Review*, 2017 Volume XI, 86

²⁴ Mathias Albert, Beyond Integration and Differentiation? The Holy See and the Pope in the System of World Politics, *The Review of Faith & International Affairs*, Volume 15, 2017, 21-30

²⁵ Jodok Troy, The Pope's own hand outstretched: Holy See diplomacy as a hybrid mode of diplomatic agency, in: *The British Journal of Politics and International Relations*, 2018, Vol. 20(3) 521–539

²⁶ Troy, *The Catholic Church*, 1-23

pasislinkimą į Pietų pusrutulį. Toks vyksmas aiškinamas Katalikų Bažnyčios politika ir Šaltojo karo baigtimi, kuriai padarė įtaką Jonas Paulius II.

Šv. Sostas katalikams suprantamas kaip Bažnyčios aukščiausioji institucija, kalbanti tiesą apie žmogaus būtį ir išganyimą. Kitiems jis matomas kaip turintis tūkstantmetę diplomatinės veiklos patirtį tarptautinis veikėjas, galintis daryti moralinį poveikį realistinės pasaulio politikos apraiškoms. Šv. Sostas dažnai žiniasklaidoje minimas kaip vienintelis turintis tokią ilgą, o mokslinėje literatūroje kaip turintis ilgą diplomatijos istoriją. Simboliška, kaip teigia Janne Haaland Matlary²⁷, daugelis moderniosios diplomatijos papročių išsivystė būtent Vatikano diplomatų poveikio išdavose. Šv. Sostas yra ir tarptautinės teisės subjektas su visomis iš to išplaukiančiomis galiojančiomis tarptautinėmis diplomatinėmis teisėmis.

Kaip tarptautinio teisinio subjekto Šv. Sosto kompetencijos ribas tyrimuose bandoma nustatyti remiantis jo dalyvavimu daugelyje daugiašalių konvencijų, kaip tą daro Cedric Ryngaert²⁸. Jis siūlo labai svarbią atskirtį, kurioje skirtingai nei Vatikano miesto valstybė, Šventasis Sostas neturi būti suprantamas kaip įprasta valstybė, nes jis turi pasaulinę dvasinę kompetenciją ir gali veikti tarptautiniu mastu netgi be teritorinės bazės. Todėl jis tampa labai įdomiu tyrimo objektu, kadangi jo kaip valstybės gyvybiškai svarbios institucijos (bažnyčios) ir „piliečiai“ (tikintieji) yra visame pasaulyje. Galėtume tokį apibrėžimą prilyginti paprastai konvencionaliai valstybei, jeigu ši turėtų daug ambasadų, konsulatų ir jos piliečių toje pačioje valstybėje. Tik čia ji neturėtų kariuomenės ir ekonominių svertų ir rūpintųsi ne tik savo piliečiais užsienyje, bet dar ir ne piliečių fundamentaliomis religijos ir sąžinės laisvėmis ir apskritai prisiimtą atsakomybę už visą pasaulio žmoniją, jos likimą ir taiką. Taip pat, šiai alegorijai užbaigti, reikia įvertinti faktą, kad tie Šv. Sosto „piliečiai“ nesikreipia į bažnyčias vien tik esant reikalui kaip kad būtų ambasadų ir konsulatų atžvilgiu. Tikintieji nuolat palaiko artimus santykius su „ambasadoriais“ ir „konsulais“ – kunigais ir reguliariai lankosi bažnyčiose tikėdamiesi išgirsti moralinę žinią bei dvasiškai išlikti vieningais nepaisant ideologinių, tautinių, lyties ar kitokių skirtumų.

Sutariama, jog Šv. Sostas yra politinis veikėjas tiek savo pobūdžiu, tiek įsitraukimu į pasaulinę politiką. Tačiau Šv. Sostas, dalyvaudamas politiniuose procesuose, paprastai siekia įgyvendinti savo religinę programą.²⁹ Turėdami omenyje Kiniją kaip autoritarinio režimo Didžiąją valstybę, su kuria Šv. Sostas mezga santykius, galime kelti prielaidą, kad dalis jų gali atsiremti į ilgametę diplomatinio darbo patirtį su kitais autoritariniais režimais, pavyzdžiui, Sovietų Sąjungą.

²⁷ Janne Haaland Matlary, The just peace: The public and classical diplomacy of the Holy see, *Cambridge Review of International Affairs*, 14:2, 13 Sep 2007, 81-82

²⁸ Cedric Ryngaert, The Legal Status of the Holy See, *Goettingen Journal of International Law* 3 (2011) 3, 829-859

²⁹ Michael J. Kristiono, Understanding the body of Christ: a review article on Roman catholic church in international relations, *Global: Jurnal Politik Internasional* Vol. 19 No. 1. Hlm. 2017, 24

Šv. Sosto santykiai su autoritarinėmis valstybėmis (SSRS). Šv. Sosto santykiai su Sovietų Sąjunga kartkartėmis vis sulaukia mokslininkų dėmesio. Jau minėta Pijaus XII griežta antikomunistinė retorika. Taip pat svarbu išskirti, kad Šv. Sosto svarbiausi diplomatiniai dokumentai paviešinami tik po 75 metų nuo jų paskelbimo ir taip atveria naujus politinės ir religinės pasaulio istorijos puslapius. Šv. Sosto *Ostpolitik*, vykdyta dialogui su Rusijos TSFR ir kitomis komunistinėmis vyriausybėmis užmegzti. Boris Vukicevic straipsnyje³⁰ detaliam apžvelgia Šv. Sosto užsienio politiką Jono XXIII ir Pauliaus VI pontifikatų metu. Įdomu tai, kad platesniu požiūriu, anot B. Vukicevic, *Ostpolitik* padarė poveikį Vokietijos, Prancūzijos ir Italijos Rytų Europos užsienio politikos darbotvarkėms.³¹ Ši apžvalga bus naudojama darbe siekiant įvertinti Šv. Sosto užsienio politiką SSRS atžvilgiu.

Popiežiaus vaidmuo tarptautiniuose santykiuose. Tiek Jodok Troy³² tiek Ricardo A. Crespo ir Christina C. Gregory³³ veikia sutiktą, kad Pranciškus supranta, jog popiežiaus moralinė valdžia, vykdoma kaip minkštosios galios forma, yra bene geriausias būdas pasiekti jo užsienio politikos tikslus. Minkštosios galios teisėtumo šaltinis yra Vienos konvencija ir Laterano sutartis, pagal kurias popiežius gali remtis „tvirtos galios tradicija“ su jai priskiriama privilegijuota padėtimi pasaulio politikos sistemoje, palyginti su kitais minkštosios galios tarptautinių santykių veikėjais. Mariano Barbato³⁴ per konstruktyvistinę ir Anglų mokyklos teorijas akcentuoja du šiam darbui svarbius dalykus: Šv. Sosto gebėjimus veikti skirtingų lygių tarptautinėje arenoje ir joje naudoti minkštąją galią: diplomatiją, teritoriją, pasaulinę auditoriją. Šiam darbui naudingas mokslininko pastebėjimas, kad Antrasis Vatikano Susirinkimas iškėlė dvi politinės perspektyvos idėjas – paremti demokratiją ir religinę laisvę iškeliant jas aukščiau autoritarinių jėgų.

Ricardo A. Crespo, Christina C. Gregory³⁵ tvirtina, kad Šventasis Sostas ir popiežius šiandien vaidina dar didesnę vaidmenį tarptautiniuose santykiuose, nei praeitame šimtetyje. Pasaulinės žiniasklaidos dėmesys popiežiaus asmenybei yra didesnis nei bet kada anksčiau. Pranciškus savo kalbose ir enciklikose akumuliuoja minkštąją galią. Svarbu tai, kad popiežius savo kalbose taikosi ne į Vakarų ar Rytus, o į žmogų kaip individą. Vis dėlto, atkreipiamas dėmesys, kad popiežiaus užsienio politikos ir minkštosios galios ryšys tyrinėjamas rečiau, o normų ir jų komunikavimas analizuojamas konstruktyvistų mokyklos teoriniuose rėmuose. Popiežius Pranciškus Jodok Troy³⁶ pristatomas kaip

³⁰ Boris Vukicevic, Foreign Policy Doctrine of the Holy See in the Cold War Europe: Ostpolitik of the Holy See, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Volume 49 (2018), 117-138

³¹ Ten pat, 129

³² Jodok Troy, Global politics, according to Pope Francis, v. March 21, 2019, 1-34

³³ Ricardo A. Crespo, Christina C. Gregory, The doctrine of mercy: moral authority, soft power, and the foreign policy of Pope Francis, Springer Nature Limited 2019, 1-16

³⁴ Mariano Barbato, A State, a Diplomat, and a Transnational Church: The Multi-layered Actorness of the Holy See, in: Perspectives, Special Issue: The Changing Role of Diplomacy in the 21st Century, Vol. 21, No. 2, 2013, 27-48

³⁵ Crespo, Gregory, 1-16

³⁶ Troy, *Global politics*, 1-34

iškeliantis globalius Bažnyčios teologinius socialinius ir politinius siekius. Enciklikoje *Evangelii Gaudium* atsispindi Šv. Sosto supratimas apie suverenitetą ne kaip teritorinį, bet kaip dvasinį konstruktą. Paradoksalu, tačiau, pasak J. Troy³⁷, Pranciškaus pasaulinės politikos samprata sustiprina tą tradicinį Bažnyčios naratyvą – vis dar egzistuojančią tradicinę suvereniteto koncepciją. Galiausiai, autorius pastebi, kad popiežiaus požiūrio keitimasis gali keisti pasaulinę darbotvarkę. Pavyzdžiui, aiškinama, kad popiežiaus atsitraukimas nuo tradicinių pozicijų, kai karas pasmerkiamas absoliučiai visais atvejais, gali paskatinti humanitarinių intervencijų legitimumo išplėtimą.

Visgi, pasak Thomas Diez³⁸ vertinant popiežiaus diplomatiją ir Šventojo Sosto statusą tarptautinėje visuomenėje, reikia atsižvelgti į struktūrą ta prasme, kad nuolatinė popiežiaus įtaka priklauso nuo to, koku mastu nevalstybiniai subjektai ir toliau laikomi svarbia tarptautinės visuomenės sprendimų priėmimo proceso dalimi. Svarbus tampa ir globalizacijos procesas ir jos dalyvių įsitraukimas į įvairias institucijas. Thomas Diez'as pabrėžia popiežiaus galią keičiantis nevalstybinių veikėjų vaidmeniui, kurių popiežius yra pagrindinis atstovas, konceptualizuojantis tarptautinius reikalus. T. Diez'as pritaria siūlymui, kad religinis kalbėjimas gali būti naudojamas kaip „viešosios diplomatijos kalba“. T. Diez'o interpretacijomis bus remiamasi šiame tyrime.

Šv. Sostas yra pilnateisis valstybinis veikėjas. Tuo tarpu kai kalbame apie Katalikų bažnyčią veikiančią konkrečioje valstybėje, tai nebūtinai bus valstybinis veikėjas. Kai išskiriame konkrečią parapijos vienetą ir bažnyčią, svarbu pažymėti, kad ją tiesiogiai administruoja priskirtas kunigas, o už šio stovi vyskupijos vyskupas. Šv. Sostas hierarchijoje stovėtų dar toliau šių vietinių administracinių reikalų (žr. Priedą Nr. 3). Taip pat parapijose veikia ir įvairios organizacijos ir bendruomenės, kurios sąlygoja įvairias katalikų iniciatyvas. Taigi, Katalikų bažnyčia kaip nevalstybinis veikėjas turi struktūrą, susidedančią iš dvasininkų, vienuolių, tiesioginių darbuotojų ir tikinčiųjų pasauliečių bendruomenių.

Pranciškaus užsienio politikos tikslai taip pat įgyvendinami per jo pranešimus įvairiuose pasaulio vizituose. Kaip sutaria Ricardo A. Crespo ir Christina C. Gregory³⁹, komunikacijos strategija ir jos sėkmė modifikuojant pavienių žmonių ir vyriausybių elgesį yra reikšmingi analizės objektai. Išskirtina, kad būtent tarptautinės visuomenės solidarumas, atnešė du esminius pokyčius, suteikusius popiežiui daugiau galimybių pareikšti savo požiūrį ir paveikti tarptautinę politiką. Kaip tvirtina Thomas Diez⁴⁰ pirmiausia tai nulėmė struktūriniai pokyčiai, besikeičianti tarptautinės visuomenės sankloda, įtraukiant nevalstybinius veikėjus kaip tarptautinės politikos kūrimo partnerius. Antrasis,

³⁷ Jodok Troy, Two “Popes” to Speak for the World: The Pope and the United Nations Secretary General in World Politics, *The Review of Faith & International Affairs*, Volume 15, 2017, 72

³⁸ Thomas Diez, Diplomacy, Papacy, and the Transformation of International Society, *The Review of Faith & International Affairs*, Volume 15, 2017, 31-38

³⁹ Crespo, Gregory, 1-16

⁴⁰ Diez, *Diplomacy*, 31-38

normatyvinis pasikeitimas susijęs su padidėjusia žmogaus teisių, vystymosi, aplinkosaugos ir taikos – svarbiausių krikščioniškos pasaulėžiūros normų – svarba. Šiuo požiūriu, šių laikų probleminis kontekstas labai palankus Pranciškaus Kinijos politikai.

Anksčiau popiežiai nesimidavo drastiškų kurijos aparato tvarkymo darbų. Vis dėlto, šiam tyrimui svarbi Anna Carletti⁴¹ įžvalga, kad Pranciškus išsiskyrė nuo ankstesnio popiežiaus šiuo atžvilgiu mažiausiai keliais aspektais: tai pirmasis popiežius jėzuitas; kardinolų perskirstymu pasaulyje; Romos kurijos mechanizmo performavimu; prioritetinėmis kelionėmis į toliau nuo politinio ekonominio centro esančias šalis (periferijas); Pietro Parolin paskyrimu Vatikano valstybės sekretoriumi. Pasak A. Carletti Šv. Sostas savo užsienio politiką vykdo per vietinių bažnyčių ir socialinių ar švietimo įstaigų tinklą. Galiausiai, popiežius padarė tai, kas žiniasklaidoje, tarptautinėje erdvėje ir bažnyčioje buvo vertinama prieštaringai – pasirašė susitarimą su Kinija. Minėti Pranciškaus asmens ir veiklos išskirtinumas kelia klausimą ar susitarimas netikėtas Šv. Sosto žingsnis.

Šv. Sosto santykiai su Kinija. Visgi imdamosi įvertinant religijos reguliavimų apimtis Kinijoje, Magdaléna Masláková ir Anežka Satorová, teigia, kad Kinijos komunistų partija siekė kurti teisinį religijos diskursą ir įtvirtinti griežtas ribas tarp teisėtos ir neteisėtos religinės veiklos formų. Anot autorių vienintelė galimybė bažnyčiai užmegzti „neoficialius“ santykius su savivaldos lygmens valdžios atstovais, tik tuo atveju, jeigu jie nustotų kištis į bažnyčios veiklą. Remdamosi Kinijos katalikų patriotinės asociacijos (CCPA) nuostatomis, jos teigia, kad dvasininkams atviroje bažnyčioje pravarčiau laikytis CCPA nuostatų ir palaikyti gerus santykius su vietos valdžia, nes tai gali paskatinti vyriausybę geranoriškiau žiūrėti į atitinkamas parapijas. Galiausiai, mokslininkės per priežastinį-pasekmės aspektą vertina kaip į Vatikano nurodymus atsiliepia tikintieji ir dvasininkai.⁴² Pastarasis straipsnis padeda įgyvendinti šį tyrimą pagal priežasties ir pasekmės ryšio metodologiją. Vis dėlto, teisinėms teorinėms CCPA nuostatoms analogiškas dėmesys skiriamas nebus, kadangi, šis tyrimas orientuotas į viešąją diplomatiją.

Katalikų bažnyčios Kinijoje nevalstybinius veikėjus, jų galimybes daryti netiesioginį ilgalaikį poveikį galima vertinti pasitelkiant lingvistinį ir kultūrinį aspektus. Tokį metodą naudoja John B. Zhang⁴³ analizuodamas kiek ir kokia kalba katalikų Mišias (pamaldas) lanko vietiniai Kinijoje. Katalikų imigrantų Kinijoje tarpe yra ne tik daugybė europiečių ir amerikiečių, bet ir daug studentų bei jaunų darbuotojų iš Azijos, Afrikos ir Lotynų Amerikos. Nevalstybiniai veikėjai Honkonge, darantys poveikį ne tik Katalikų bažnyčiai tame mieste, bet ir visoje Kinijoje, tyrinėjami daugiau iš

⁴¹ Anna Carletti, From The Center To The Periphery: Holy See's Diplomacy Ideological Displacement After Pope Francis, *Austral: Brazilian Journal of Strategy & International Relations*, v.4, n.7, Jan./Jun. 2015, 209-229

⁴² Magdaléna Masláková, Anežka Satorová, The Catholic Church in Contemporary China: How Does the New Regulation on Religious Affairs Influence the Catholic Church? *Religions* 2019, 10, 446, 5-13

⁴³ John B. Zhang, The Chinese Church's Response to Migration within Mainland China (Part II), *Religions & Christianity in Today's China*, Vol. II, 2012, No. 2, 20-37

politinės pusės, užmirštant reikšmingą religijos matmenį. Todėl būtina oponuoti, kad taip daroma nepagrįstai, nes krikščionybė nors ir užimdama kiekybiškai nedidelę dalį Kinijos visuomenės, tačiau daro kokybiškai vertintiną poveikį visame valstybės mechanizme.

Juyan Zhang elgiasi kitaip nei minėti autoriai ir tyrimą organizuoja išskirdamas ir aptardamas kuo daugiau įmanomų faktorių veikiančių Šv. Sosto ir Kinijos dvišalius santykius.⁴⁴ Toks sisteminis tyrimas kone vienintelis solidus bandymas detalizuoti ne tik istorinius procesus, bet ir kitus veiksnius lemiančius santykių konstravimą. Vis dėlto, virš 40 išskirtų faktorių, autoriaus aptariami trumpai su kai kuriais statistiniais netikslumais (pvz. katalikų skaičiumi Honkonge), todėl net ir toks tyrimas reikalautų atskirų gilesnių analizių siekiant nuodugniai išanalizuoti kiekvieną faktorių. Šiam tyrimui įdomus Juyan Zhang atradimas apie JAV dalyvavimą Šv. Sosto – Kinijos santykiuose dar nuo 1918 m. 2007 m. JAV prezidentas Dž. Bušas į Baltuosius rūmus buvo pakvietęs Honkongo kardinolą Joseph Zen‘ą⁴⁵ taip išreikšdamas palaikymą religijos laisvei pasaulyje ir nepritarimą Kinijos katalikų persekiojimui, kai kurios JAV organizacijos esą taip pat užsiėmė katalikybės rėmimu Kinijoje. J. Zhang išskiria, kad tokie asmenys kaip J. Zen‘as yra Šv. Sostui oponuojantys ir jų buvimas sąlygoja vidinius nesutarimus Vatikane.

Preliminarus susitarimas dėl vyskupų skyrimo. 2018 m. Šv. Sosto ir Kinijos pasirašytas Preliminarus susitarimas dėl vyskupų skyrimo Chit Wai John Mok⁴⁶ ir Rachel Xiaohong Zhu⁴⁷ straipsniuose analizuojamas identifikuojant faktorius sąlygojusius popiežiaus Pranciškaus požiūrį į Kiniją. Pirmasis autorius labiau akcentuoja istorinės patirties akumuliaciją, popiežiaus pirmtakų palikimą, popiežiaus administracijos struktūros pokyčius ir Honkongo kardinolo John Tong dokumentus kaip paklojusius dirvą dialogo plėtojimui. Antrasis siūlo labiau vertinti Kinijos katalikų patriotinės asociacijos (CCPA) vaidmenį pabrėždamas ją kaip apsunkinantį faktorių santykiams plėtoti. Vis dėlto, C. W. J. Mok siūlo įvertinti faktą, kad kardinolo P. Parolin paskyrimas naujuoju Vatikano valstybės sekretoriumi ir arkivyskupo S. Hon‘o pašalinimas iš Tautų Evangelizavimo kongregacijos sekretoriaus pareigų nurodo Pranciškaus užsienio politikos krypties skirtumus, lyginant su Benediktu XVI. Pastarosios analizės šiam tyrimui labai svarbios.

Atlikus santykių dinamikos analizę, paaiškėja, kad sutartis su Kinija neatsirado spontaniškai, jai buvo ruošiamasi. Šv. Sosto susitarimui su Kinija atsirasti veikė daugybę skirtingų veiksnių, kurie analizuojami šiame darbe per svarbiausias viešosios diplomatijos ir paradiplomatinės kategorijas:

⁴⁴ Zhang, 1-70

⁴⁵ Ten pat, 17

⁴⁶ Chit Wai John Mok, Sino-Vatican Rapprochement: An Assessment of Pope Francis' Realpolitik and the Provisional Agreement on the Appointment of Bishops, *Journal of Contemporary China*, 2020, 3

⁴⁷ Rachel Xiaohong Zhu, The Division of the Roman Catholic Church in Mainland China: History and Challenges, *Religions* 2017, 8, 39, 1-14

valstybinius ir nevalstybinius veikėjus ir jų veiklą viešosios diplomatijos ir paradiplomatijos priemonėmis.

Guy J. Golan, Phillip C. Arceneaux ir Megan Soule⁴⁸ analizėje mąstoma, kad popiežiaus Pranciškaus pranešimai nuoseklūs. Nors jie kuriami atsižvelgiant į kalbos auditoriją ir tikslą, popiežius Pranciškus siekdamas sudominti užsienio visuomenes visame pasaulyje naudoja panašią retoriką. Autoriai analizuodami popiežiaus kalbas išskiria tris joms būdingas dalis: visuotinė tapatybė ir vertybės, bendra atsakomybė ir raginimai veikti. Vis dėlto, šiame darbe popiežiaus išsakytoms kalbos visam pasauliui nebus skiriamas dėmesys, kadangi, šio darbo autoriaus nuomone, jos nėra tokie svarbūs faktoriai lemiantys Šv. Sosto diplomatijos pokyčius santykiuose su Kinija.

Būtina paminėti, kad M. Barbato teoriją bandoma kritikuoti supriešinant ją su teologiniu mąstymu apie „vieną Kristaus kūną“, kad esą kaip Kristus buvo vienas taip ir visa bažnyčia viena todėl nėra būtina norint suprasti jos veikimą žvelgti per tris M. Barbato siūlomus sluoksnius, kurie Michael J. Kristiono vadinami triumviratu atitinkančiu tris Kristaus kūnus. Vis dėlto Šio darbo autorius sutiktų su M. Barbato įžvalgomis, kad Šv. Sostas veikia daugiasluoksniu būdu, o M. Barbato samprotavimus derėtų suprasti kaip politologinį mėginimą analizuoti Šv. Sosto veikimą politinėje aplinkoje, kurią reikia atskirti nuo Katalikų bažnyčios, o taipogi ir nuo Vatikano miesto valstybės, kuri yra grynai valstybinis suverenus darinys.

Nepaisant vaisingų tyrėjų bandymų analizuoti Šv. Sosto ir Kinijos santykius, to nėra daroma remiantis daugiasluoksnės diplomatijos (paradiplomatijos) teorija. Paradiplomatijos arba B. Hockingo išplėsta kaip daugiasluoksnės diplomatijos teorija moksliniuose darbuose taikoma vis dažniau, tačiau vis dar to nebandoma daryti konceptualizuojant religinę diplomatiją. Galiausiai, nebuvo bandoma Šv. Sosto akumuliuotą patirtį su autoritarinėmis valstybėmis svarstyti santykių su Kinija kontekste.

Šio darbo autorius mano, kad Efe Sevin daugiasluoksnė viešosios diplomatijos prieiga⁴⁹ pasitarnauja kaip jungiamoji grandis sujungiant teorinius viešosios diplomatijos rėmus su paradiplomatija ir vertinant Šv. Sosto – Kinijos santykius. To daryti bandoma dar nebuvo, šia prasme šis darbas bus unikalus. Paradiplomatija Kinijoje analizuota vos kelis kartus, o tarpvalstybiniai ir tarpreliginiai santykiai tyrinėti kitų minėtų teorijų rėmuose, daugiausiai pasitelkiant konfliktinę arba istorinę ašį, o ne valstybinių ir nevalstybinių veikėjų santykių dinamiką. Galiausiai, nors SSRS ir Šv. Sosto santykiai galėtų būti svarstomi santykių su Kinija kontekste, visgi tokių darbų pasigendama.

⁴⁸ Guy J. Golan, Phillip C. Arceneaux & Megan Soule, The Catholic Church as a public diplomacy actor: an analysis of the pope's strategic narrative and international engagement, *The Journal Of International Communication*, Vol. 25, No. 1, 2019, 95–115

⁴⁹ Efe Sevin, A Multilayered Approach to Public Diplomacy Evaluation: Pathways of Connection, *Politics & Policy*, Volume 45, No. 5, 2017, 879-901

Šiam darbui platesnį pasaulinį kontekstą suteikia ne tik SSRS, bet ir JAV dalyvavimas Katalikų bažnyčios gyvenime Kinijoje.

Šis tyrimas atliekamas logika: „mažiau yra daugiau“. Taip yra todėl, nes moksliniai tyrimai tyrinėjantys Šv. Sostą siūlo atsargiai vertinti jo užsienio politiką dėl jos kompleksiskumo, todėl tyrime apsisistojama su mažesne temų apimtimi, bet gilesne jų analize.

Teorinis pagrindas

Post-Vestfališkos visuomenės sanklodoje vidaus ir užsienio politikos dėmenys yra susilieję tarpusavyje. Šio istorinio vyksmo išvestis yra tokia, kad susikūrus subnacionalinio, nacionalinio ir tarptautinio lygių diplomatijai mes galime kalbėti apie daugiasluksnę diplomatinę aplinką. Regioniniame lygyje veikia veikėjai, darantys įtaką ir veikiantys ne tik regioniniu, bet ir nacionaliniu ar tarptautiniu lygiu, kadangi jie visi veikia transnacionalinėje įvairių žmonių tinklų aplinkoje.⁵⁰ Šioje ne nacionalinio lygio terpėje susiklostę tinklai tarp asmenų ir organizacijų vaidina itin reikšmingą vaidmenį vienur literatūroje vadinamojoje paradipomatijoje, o kitur – daugiasluksnėje diplomatoijoje.⁵¹

Šio tyrimo autoriaus manymu, paradipomatijos tarptautinių santykių teorija leidžia nauju dar netyrinėtu pjūviu analizuoti Šv. Sosto viešąją diplomatiją Kinijos atžvilgiu. Paradipomatijos sąvoką į akademinę diskusiją įvedė kanadietis mokslininkas Panayotis Soldatos straipsnyje „*An explanatory framework for the study of federated states as foreign-policy actors*“ 1990 m.⁵², o amerikietis Ivo D. Duchacek pradėjęs apie nevalstybinius veikėjus samprotauti dar 1984 m. straipsnyje „*The International Dimension of Subnational Self-Government*“⁵³ ir vėliau plėtojo paradipomatijos koncepciją ir ilgainiui tapo vienu pagrindinių jos teoretikų. Paradipomatija mokslinėje literatūroje turi įvairių sinonimų ar terminų: daugiasluksnė diplomatija, pakaitinė diplomatija, vidaus reikalų diplomatija, daugiatautė diplomatija, proto-diplomatija, mikro diplomatija ir pan.⁵⁴ Šv. Sosto ir Kinijos santykių tyrime kone labiausiai tinkama paradipomatijos kaip „daugiasluksnės diplomatoijos“ samprata, dėl būtent tokio Šv. Sosto diplomatoijos pobūdžio. Tolesnėse pastraipose apie tai bus paaiškinta išsamiau.

Paradipomatijos reikšmę diplomatijai lemia šie faktoriai: 1) globalizacija suardė kultūrinės tarpvalstybines ribas ir suteikė subnacionaliniams subjektams daugiau galimybių siekti tikslų tarpvalstybiniu mastu, 2) regionalizacija paskatino tendenciją siekti subsidiarumo principo

⁵⁰ Rogier van der Pluijijm, Jan Melissen, *City Diplomacy: The expanding Role of Cities in International Politics*, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 2007, 9

⁵¹ Manuel Duran, *Regional diplomacy: a piece in the neo-medieval puzzle?* *Belgeo*, 2, 2019, 11

⁵² Panayotis Soldatos, *An explanatory framework for the study of federated states as foreign-policy actors*, *Federalism and international relations: the role of subnational units*, 1990, 34-53

⁵³ Ivo D. Duchacek, *The International Dimension of Subnational Self-Government*, *Publius: The Journal of Federalism*, Volume 14, Issue 4, Fall 1984, 5-31

⁵⁴ Der-Yuan Wu, *City Diplomacy, Multilateral Networks and the Role of Southeast Asia*, 19

įgyvendinimo, 3) nepakankamas centrinės valdžios veiksmingumas palaikant užsienio santykius gali išjudinti žemesnio lygio vienetų imtis daugiau iniciatyvų ginant savo interesus tarptautinėje arenoje, 4) regionų paradiplomatiškumą gali sukelti ir paskatinti išorinių veiksmų ar išorinių stimulų, tokių kaip užsienio jėgos ar tarptautinė organizacija, įtaka, 5) regioninio lygio lyderio asmenybė ir konkrečios vietovės politinės partijos ideologija gali nulemti subnacionalinio dalyvavimo tarptautiniuose reikaluose intensyvumą ir eigą.⁵⁵ Vadinasi, paprastai tariant paradiplomatija kalba apie diplomatiją lokalizuotame lygmenyje, regione, mieste ar bendruomenėse su prieštaringu požiūriu į centrinę valdžią ir galimybėmis veikti tarptautiniu lygiu.

Brian Hocking sukritikuodamas P. Soldatos pasiūlytą idėją, jog paradiplomatija kalba apie konfliktą tarp lokalių ir centrinių veikėjų, pasiūlė naują alternatyvų terminą – daugiasluoksnę diplomatiją. B. Hocking teigia, kad subnacionalinės ar ne centrinės vyriausybės neturėtų būti laikomos savarankiškais veikėjais, veikiančiais atskirai ir lygiagrečiai su nacionalinėmis vyriausybėmis, tačiau, kas svarbiausia, jie yra pajėgūs atlikti skirtingą vaidmenį derybiniuose procesuose. Jų dalyvavimas užsienio reikaluose gali reikšti tiek oponavimą, tiek pritarimą centrinės valdžios vykdomai politikai.⁵⁶ Vyskupijos ir parapijos gali būti laikomos B. Hocking subnacionalinėmis vyriausybėmis, nes pagal Šv. Sosto direktyvas užsiima pastoracine veikla.

T. Liu and Y. Song' o cituojamas autorius M. Keating teigia, jog centrinei valdžiai nepavykus pateisinti vietinių veikėjų tarptautinių lūkesčių, šie patys imasi įvairiais būdais megzti ryšius su užsienio veikėjais.⁵⁷ Iš to galėtume samprotauti, kad Šv. Sostas, kaip išorės veikėjas kartu su vietiniais katalikais priešakyje, imasi santykių iniciatyvos argumentuodamas tai tarptautine teise ir religijos laisvės samprata. Kinijos vietiniams katalikams perduoti savo interesus Šv. Sostui ir pasauliui yra pakankamai sąlygų – į Kinijos bažnyčias gali užėiti turistai, žurnalistai, kurie gali bendrauti su vietiniais tikinčiaisiais ir dvasininkais. Taigi, tokiuose miestuose kaip Honkongas veikiantys nevalstybiniai veikėjai gali patys savarankiškai imtis Šv. Sostui palankių temų propagavimo ir būti vadinamais daugiasluoksnės diplomatijos veikėjais.

Tokia sudėtinga diplomatinė aplinka sąlygoja, kad įvairūs vietiniai ir tarptautiniai veikėjai, veikiantys tiek subnacionalinėse, tiek nacionalinėse ar tarptautinėse terpėse ir jų veikla, yra persipynusios tarpusavyje. Visa tai sudaro daugiasluoksnę diplomatinę aplinką.⁵⁸ Viešosios diplomatijos rėmuose nagrinėjama daugiasluoksnė diplomatinė sistema paremta valstybių siekiu ginti savo interesus per nevalstybinius subjektus. Pažvelgus į Šv. Sosto patirtį santykiuose su SSRS,

⁵⁵ Ten pat, 19-20

⁵⁶ Brian Hocking, *Localizing foreign policy: Non-central governments and multilayered diplomacy*, Palgrave Macmillan UK, 1993, 26

⁵⁷ Tianyang Liu, Yao Song, *Chinese Paradiplomacy: A Theoretical Review*, January-March 2020, 3 cit. Keating, M., *Regions and international affairs: Motives, opportunities and strategies*. *Regional & Federal Studies*, 9(1), 1999, 1-16.

⁵⁸ Ignacio Araya Heredia, *Informe Celac – China: Avances Hacia El 2021 N°3: “Ciudades Y Provincias En La Política Exterior De China Con América Latina”*, 2019 m. Spalio 5 d., <<https://bit.ly/3flotwj>> [Žiūrėta 2021 04 24]

matome įdomių švelniosios galios naudojimo pavyzdžių viešomis paradiplomatinėmis priemonėmis. Viena jų popiežiaus Jono Pauliaus II vizitas į Lenkiją 1983 m., kurio metu savo kalboje tūkstantinei miniai jis išreiškė palaikymą Solidarumo judėjimui.⁵⁹

Priklausomai nuo klausimų, interesų ir gebėjimų, veikdami daugiasluoksniėje politinėje aplinkoje, nevalstybiniai veikėjai gali varijuoti.⁶⁰ Šiame kontekste akumuliuodamasi švelnioji galia, kaip pastebi Jonathan McClory, Olivia Harvey ir Nye, kuriuos cituoja Efe Sevin, per normas, naratyvus ir kuriamus ryšius atlieka įtikinėjimo rolę patraukti užsienio auditorijas savo idėjomis.^{61,62} Šiuo požiūriu mes matome, kad Šv. Sostas Kinijos nepatraukia nacionaliniu lygiu savo idėjomis, tačiau sužavi atskirus veikėjus šalies viduje. Katalikybės teologinės idėjos susikerta su Kinijos komunizmo ideologijos idėjomis, kadangi pirmosios kalba apie Dievą esantį aukščiau visko, tuo tarpu antrosios akcentuoja Kinijos valdantį elitą esantį absoliučiu autoritetu.

Taigi, šiame tyrime bus naudojama paradiplomatijos, kaip daugiasluoksnės diplomatijos, teorijos prieiga viešosios diplomatijos rėmuose.

Beje, kalbėdami apie paradiplomatiją nenorėtume pamiršti ir teoretikų – Robert Keohane ir Joseph Nye, kurie dar 1971 m.⁶³ pastebėjo nepagrįstai ignoruojamų tarptautinių veikėjų, tokių kaip tarptautinės organizacijos, religinės organizacijos ir NVO, iškilimą tarptautiniame hipodrome.⁶⁴ R. Keohane ir J. Nye buvo vieni pirmųjų, kurie atkreipė dėmesį į tarpvalstybinę nevalstybinių veikėjų sąveiką. Tai galima laikyti klasikine paradiplomatijos koncepcija. Pastaruoju metu nevalstybinių veikėjų, tokių kaip nevyriausybinių organizacijos, poveikis tarptautinėje arenoje tampa vis labiau pastebimas.⁶⁵ Vadinas, šiandien plačiai pripažįstamas subnacionalinių veikėjų egzistavimas tarptautinėje arenoje suponuoja, kad išimtinai į valstybę orientuoto požiūrio nepakanka siekiant paaiškinti tokių veikėjų reikšmę tarptautiniams santykiams.

Paradiplomatinė valstybinė dimensija sudaryta iš tokių subnacionalinių subjektų kaip Honkongas. Jo paradiplomatija tarptautinėje arenoje būna paremta ir religinių ypatumų išdėstymu užsienio politikos darbotvarkėje.⁶⁶

Taipogi, Honkongo piliečiai renka savo atstovus vietinėje autonominėje rajono taryboje, kurioje taip pat gali rasti katalikų, kurie gali imtis įgyvendinti tarptautines darbotvarkes kiek tai

⁵⁹ Santa Montefiore, *Kalbos, pakeitusios pasaulį*, Vilnius: Tyto alba, 2014, 182

⁶⁰ Stéphane Paquin, *Paradiplomacy, Global Diplomacy*, Montréal, Canada, 2020 m. Sausis, 50

⁶¹ Sevin, *A Multilayered Approach*, 884 cit. McClory, Jonathan, Olivia Harvey, „The Soft Power 30: Getting to Grips with the Measurement Challenge“, *Global Affairs* 2 (3), 2016, 309-319

⁶² Ten pat, 882-884 cit. Joseph S. Nye, „Public Diplomacy and Soft Power.“, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616 (1), 2008, 94-109

⁶³ Joseph S. Nye, Jr., Robert O. Keohane, *Transnational Relations and World Politics: An Introduction, International Organization, Vol. 25, No. 3, Summer 1971*, 329-349

⁶⁴ Joseph S. Nye, Jr., Robert O. Keohane, *Transgovernmental relations and international organizations, World Politics, 27(1), 1974*, 39-62

⁶⁵ Tianyang Liu, Yao Song, *Chinese Paradiplomacy*, 1

⁶⁶ Christopher DeWolf, „How Did Christianity Become So Influential in Hong Kong?“, 2019 m. Rugpjūčio 21 d., <https://bit.ly/3fqZlZ7> [Žiūrėta 2021 04 26]

leidžia jų kompetencija ir veikimo laisvė. Tiesa, Vakaruose vietinės savivaldos turi daugiau veikimo laisvės, o Kinijoje jos yra labiau integruotos į valstybinę sistemą.⁶⁷ Vienuose šaltiniuose teigiama, kad Kinija neužsiima paradiplomatija.⁶⁸ Tačiau B. Hocking'o pasiūlyta daugiasluoksnė samprata kone geriausiai apibrėžia Kinijos paradiplomatiškumą. Religinių konfesijų įvairovė per ilgą laiką kristalizuoja religijų įtaką valstybėje ir regionuose, ypač tuo atveju, jeigu ta įvairovė susiformuoja natūraliai.⁶⁹ Dar kitaip tariant, Kinijos ir Šv. Sosto santykių istoriniai procesai galėjo stiprinti Kinijos regioninių struktūrų paradiplomatiškumą, kadangi jie pajėgūs tą daryti.⁷⁰ Vadinasi, tuo pačiu galėtume samprotauti, kad per vietinius religinius lyderius, organizacijas, simbolius ir lingvistinį specifinį diskursą prisideda ir prie daugiasluoksnės diplomatijos apraiškų. Tačiau religijos paradiplomatiją Kinijoje mes galėtume išvelgti per daugiasluoksnės diplomatijos teorinius akinius. Vienas daugiasluoksnės diplomatijos metodų – viešoji diplomatija (pvz. per medijas) turėtų būti vertinama kaip diplomatinių funkcijų išplėtimo galimybė, suteikianti Šv. Sostui priemones pasiekti nevalstybinius veikėjus Kinijoje.⁷¹

Remdamiesi visų minėtų teoretikų svarstymais galėtume samprotauti, kad tam tikri paradiplomatiniai vienetai turi suverenitetą tam tikrais klausimais, kadangi paradiplomatiškumo tyrimai užginčijo realistinį suvereniteto, kaip vieningo ir priklausančio nacionalinei vyriausybei, apibrėžimą. Viena svarbiausių paradiplomatijos idėjų yra tai, kad lokalus vienetas (regionas, vyskupija, parapija, organizacija), veikdamas kaip nevalstybinis veikėjas, atsiranda kaip tarptautinis veikėjas platesnės tarptautinės politikos kontekste.⁷² Tiesa, nors vykstančios derybos tarp Pekino ir Vatikano dėl vyskupų skyrimo vertintos prieštaringai, visgi Šventasis Sostas visada galėjo laisvai paskirti Honkongo ir Makao vyskopus neturėdamas oficialių diplomatinių santykių su Kinija. Būtent pastarieji specialieji administraciniai regionai (SAR) Kinijoje veikia paradiplomatiniais būdais.⁷³ Honkongas, kaip Wai Yin Chan'o cituojamas Ivo D. Duchacek teigia, vertinamas kaip vienas pagrindinių globalių paradiplomatijos veikėjų.⁷⁴ Taigi, paradiplomatiškumo terminą galima būtų apibrėžti kaip nevyriausybinių, nevalstybinių, o mažesnio mastelio, pavyzdžiui, regioninio vieneto užsienio politikos veiklos rinkinį, kuris įveiklinamas siekiant skatinti pastarojo interesus kitų užsienyje esančių subjektų atžvilgiu, taip pat kaip santykį su užsienio valstybėms ir tarptautinėms

⁶⁷ Tianyang Liu, Yao Song, *Chinese Paradiplomacy*, 9

⁶⁸ Chen Zhimin, 'Coastal Provinces and China's Foreign Policy', *China's Foreign Policy Making: Societal Force and Chinese American Policy*, London: Ashgate, 2005, 187-208

⁶⁹ Wellman, 582

⁷⁰ Alison R. Holmes, *Multi-Layered Diplomacy in a Global State*, USA: Humboldt State University, 2020, 45

⁷¹ Sevin, 881

⁷² Hocking, 39

⁷³ Eric C Ip, *Comparative Subnational Foreign Relations Law In The Chinese Special Administrative Regions*, *ICLQ* Vol 65, 2016 m. Spalis, 962

⁷⁴ Wai Yin Chan, *Soft power and paradiplomacy of the Hong Kong Special Administrative Region: a critical appraisal*, 2019, 38, cit. I. D. Duchacek, *Perforated sovereignties: Towards a typology of new actors in international relations*. In H.J. Michelmann & P. Soldatos (Eds.), *Federalism and International Relations*, Clarendon Press: Oxford, 1990, 1-33,

organizacijoms.⁷⁵ Taip galėtume suprasti Šv. Sosto ryšius su nevalstybine, pagrindine Katalikų bažnyčia Kinijoje ir kitomis religinėmis organizacijomis, kurios veikia subnacionaliniu lygiu, tačiau nėra valstybinės ir priešingai netgi gali būti antivalstybinės, t.y. oponuojančios Kinijos režimui. Pagrindinė bažnyčia tampa absoliučiai paradiplomatiška. Taip yra todėl, nes ji savo rėmuose veikia turėdama „teologinį Sakramentinį suverenitetą“, galią krikštyti, tuokti ir pan., o tikintieji nepaisant valdžios persekiojimų, grasinimų, vis gi renkasi melstis. Pasak JAV žiniasklaidos, pagrindinė bažnyčia Kinijoje plečiasi, tai sąlygoja ir lokalių bendruomenių stiprėjimą bei grėsmę Kinijos režimo stabilumui.⁷⁶ Visa tai veikia paradiplomatinės teoriniuose rėmuose.

Pagal Kinijos ir Didžiosios Britanijos 1984 m. pasirašytą deklaraciją, religinės organizacijos Honkongo specialiajame administraciniame regione gali palaikyti ir plėtoti ryšius su kolegomis užsienio šalyse ir regionuose bei su atitinkamomis tarptautinėmis organizacijomis.⁷⁷ Tai suponuoja, kad subnacionalinių religinių veikėjų paradiplomatiškumas taip pat gali remtis jų religinių ypatumų formulavimu tarptautinėje arenoje.⁷⁸ Šiame kontekste, nors Honkongo vietinė savivalda vis dar ignoruoja Kinijos vertybių propagavimo svarbą instituciniais ir neoficialiais kanalais, tai iškelia diskusijoms klausimą, pagal kurį iš Kinijos pusės šią laikyseną būtų galima laikyti nepateisinamu bendradarbiavimu su kitomis valstybėmis. Iš Honkongo pusės galėtume teigti, kad Kinijos nurodymai riboja Honkongo švelniosios galios pasireiškimą ir apsunkena teorines galimybes paradiplomatinei galiai paaiškinti.⁷⁹

S. Huntington'as pastebėjo, kad tokie nevalstybiniai veikėjai kaip Katalikų bažnyčia turi mažiausiai tris bruožus: tai yra didelė centralizuota ir hierarchine biurokratija, atliekanti specializuotas funkcijas ir tai daranti viršvalstybiniu lygiu.⁸⁰ Vis dėlto, kad galėtume kalbėti apie religinę paradiplomatinę, turime suprasti jos **daugiasluoksnį pobūdį**. Religinė kultūra aptinkama per 1) simbolius arba valstybėje konstruojamą kalbėjimą religijos atžvilgiu; 2) specifinį religinį kalbėjimą vietinėse bendruomenėse; 3) žymesnių asmenų ar nacionalinės valdžios atsisaukimus atliepiant etines normas; 4) nacionalinių lyderių (ne)pagarbą vietinėms religinėms struktūroms; 5) nacionalinės valdžios išnaudojamą esamą santykį su religinėmis institucijomis savo pačios legitimumui sustiprinti.⁸¹ Visi šie elementai gali pasireikšti per Efe Sevin siūlomą daugiasluoksnę viešosios diplomatinės teoriją.

⁷⁵ Erik Pajtinka, *Between Diplomacy and Paradiplomacy: Taiwan's Foreign Relations in Current Practice*, 2017, 44

⁷⁶ latimes.com, "Growth of underground churches worrisome for China's leaders", 2019, <<https://bit.ly/3ygSuGb>> [Žiūrėta 2021 04 26]

⁷⁷ Chan, 54

⁷⁸ Alexander S. Kuznetsov, *Theory and Practice of Paradiplomacy, Subnational governments in international affairs*, Routledge, Milton Park, 2015, 61

⁷⁹ Chan, 142

⁸⁰ Samuel P. Huntington, *Transnational Organizations*, *World Politics*, XXV, April 1973, 333

⁸¹ Wellman, 580

Šešių būdų sankirta

Sluoksniai	Didesnis poveikis	Fokusuotas poveikis
Viešojo nuomonė	Patrauklumas	Abejonių nauda
Santykių dinamika	Socializacija	Tiesioginė įtaka
Viešieji debatai	Darbotvarkės nustatymas	Rėminimas

Efe Sevin siūloma diplomatinių veiklų vertinimo koncepcija padeda šio tyrimo tikslui ir uždaviniams įgyvendinti papildant minėtas paradiplomatijos teorines prielaidas. Į viešosios nuomonės formavimą patenkantis patrauklumo aspektas paremtas švelniąja galia.⁸³ Patrauklumas kalba apie tai ar tikslinės šalies visuomenė palankiau vertina diplomatinis veiksmus praktikuojančios valstybės (ang. *practitioner country*) įvaizdį (ang. *favorable image*) ar ne. Situacijas, kai tikslinės auditorijos preziumuoja, kad diplomatinis sumanymus organizuojančios pusės ketinimai yra dori ir patikimi arba priešingai, siejamos su Abejonių naudos kriterijumi. Pastarasis siūlo atsižvelgti ar didėja, ar mažėja praktikuojančios valstybės palaikymas. Santykių dinamikos sluoksnyje pozicionuojama socializacija apima idėją, kad užsienio valstybės palaikydamos santykius viena su kita socializuojasi ir kuria abejoms palankius santykius mažiau ar daugiau išitraukdamos į viena kitos vidinius šalies gyvenimus. Taip gali vykti, pavyzdžiui, imantis naujų vaidmenų ir funkcijų. Tiesiogine įtaka apibrėžiamos galimybės tiesiogiai veikti įtakingus valstybių asmenis. Viešųjų debatų kontekste pažymimos galimybės vienai šaliai daryti poveikį kitos šalies darbotvarkei pristatant naujas temas arba rėminant kaip kalbėti apie esamas. Apskritai paskutinis sluoksnis siekia pokyčio arba bent jau poveikio tuose reikaluose, kurie patenka į viešumą.⁸⁴

Viešosios diplomatijos pasireiškimo paradiplomatiškai būdai sukuria ryšius tarp Šv. Sosto subjektų ir Kinijos regioninių struktūrų, kurios gali padėti pasiekti Šv. Sosto ponfitikato programos tikslus.⁸⁵ Tarptautinės religinės organizacijos plačiaja prasme įtraukiant ir bažnyčias, mokyklas ir labdaros organizacijas, gali įkūnyti patrauklias idėjas ir vertybes savo kolegoms Kinijoje, tačiau švelnios galios išsiskleidimui neišvengiamai daro įtaką sunkiasvoris komunistinis režimas. Pavyzdžiui, išlieka esminis Šv. Sosto ir Kinijos nesutarimas dėl to, ką reiškia religijos laisvė ir kokias teises turi bažnyčios lankytojai plačiaja, o tikintieji siaurąja prasme.⁸⁶

⁸² Sevin, 887

⁸³ Ten pat, cit. Nye, *Public Diplomacy*, 94-109

⁸⁴ Sevin, 887

⁸⁵ Sevin, 885

⁸⁶ Chan, 178-179

Nustatant religinio daugiasluoksniškumo raišką Kinijoje kultūriniai ar lingvistiniai veiksniai taip pat svarbūs, nes skatina paradiplomatiškumą, ypač tiems regionams, kurie turi savo kalbą ir kultūrinius ar religinius ypatumus. Taip yra todėl, nes tokie sudedamieji vienetai ieško galimybių bendradarbiauti su užsienio veikėjais, turinčiais panašią kultūrinę ir lingvistinę tapatybę.⁸⁷ Taigi, šią teorinę perspektyvą transformuodami religinės diplomatijos analize galime vertinti Katalikų bažnyčios konstruojamą specifinį naratyvą ir jo pasireiškimą Kinijos regionų viešajame diskurse. Kinijoje vykdoma Katalikų bažnyčios žodyno cenzūra. Vadinasi, Katalikų bažnyčia per savo teologinį diskursą daro neigiamą įtaką Kinijos valdžiai, kuri bijo Sovietų Sąjungos likimo, prieš kurią aktyviai veikė Jonas Paulius II.

Pasak Valentino Colafrancesco cituojamo Der Deriano, paradiplomatija yra nevalstybinių veikėjų vykdomas nevyriausybinių pobūdžio tarptautinis veiksmas.⁸⁸ Tokiems veikėjams priskiriamos ir religinės bendruomenės, nevyriausybines organizacijos, žiniasklaida, tarpkultūriniai meniniai judėjimai, mokslo asociacijos, organizuoti asmenys ar grupės. Pagal Der Derianą, visi šie veikėjai gali būti laikomi diplomatiniiais atstovais, nes jie tarpininkauja tarp skirtingų ginčo pusių.⁸⁹ Šv. Sosto diplomatijoje valstybėse reziduojantys specialiai siųsti diplomatai ir konsekruoti vyskupai vietinių vyskupijų administravimui yra popiežiaus diplomatai. Šie veikia ritualinėse, fizinėse sąrangose kaip autonomiški asmenys, kadangi jie yra įtraukiami į vietinėje visuomenėje susiformavusį socialinio elgesio tradicijų sūkurį.⁹⁰ Taigi, taikydami tarptautinę teologinę bažnytinę programą, neišvengiamai vyskupai turi atsižvelgti į subnacionalinius pasaulietinius papročius. Vis dėlto, svarbiausias tarptautinio Šv. Sosto diplomatų veikimo dėmuo yra tas, kad reziduodami priimančioje valstybėje jie turi atstovauti ne tik siunčiančiajam – Šv. Sostui (net ir tada jei vyskupas ne siųstas atstovauti, o konsekruotas vietos vyskupijos administravimui), bet ir priimančios valstybės vietinių tikinčiųjų daliai. Taigi, Šv. Sosto diplomatai negali likti svetimi priimančioje valstybėje, o turi integruotis į vietinę visuomenę. Kitaip tariant, šie diplomatai adaptuojasi ir tampa ta priimančios šalies vietinės visuomenės dalimi (bent jau katalikų tarpe), o konvencinių-pasaulietinių valstybių diplomatai iš esmės ir lieka svetimšalių laikysenose.⁹¹ Vadinasi, vertinant vietinių dvasininkų diplomatų tarptautinio pobūdžio veiksmus reikalinga atsižvelgti ir į vietinės visuomenės kontekstą, į kurį atsižvelgia ir tas konkretus Šv. Sosto diplomatas ir į Šv. Sosto oficialią laikyseną, kurios jis

⁸⁷ Kuznetsov, 110

⁸⁸ Valentina Colafrancesco, *A Case of Paradiplomacy? Italian-Libyan diplomatic relations from the rise to power of Gaddafi till the beginning of the “ArabSpring”*, 107

⁸⁹ Ten pat, 108

⁹⁰ Jodok Troy, ‘The Pope’s own hand outstretched’: Holy See diplomacy as a hybrid mode of diplomatic agency, *The British Journal of Politics and International Relations*, 2018, Vol. 20(3) 524

⁹¹ Troy, *The Pope’s own hand outstretched*, 525

privalo irgi absoliučiai paisyti. Taip yra todėl, kadangi Romos katalikų bažnyčia veikia kaip vieningas universalus darinys.⁹²

Religinės organizacijos, universitetai ir etninės grupės kaip nevalstybiniai veikėjai gali veikti dar efektyviau, nei pavyzdžiui, valstybės viešasis sektorius, nes minėti nevalstybiniai veikėjai padeda kurti aplinką švelniosios galios stiprinimui. Taip pat nevalstybinių veikėjų ir pilietinės visuomenės sąveikos samplaikoje formuojasi tokios vertybės kaip demokratija ar pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms.⁹³ Pavyzdžiui, daugelis susirūpinusių Honkongu tikisi, kad pažangi ir išsivysčiusi miesto pilietinė visuomenė gali padaryti įtaką Kinijos vystymosi kryptims, kadangi religiniai veikėjai, labdaros organizacijos ir kitos nevyriausybinės organizacijos veikiančios Honkonge turi ryšių ir santykių su likusia Kinijos dalimi.⁹⁴

Šv. Sosto ir popiežiaus įsitraukimas tarptautiniuose politiniuose reikaluose skiriasi pobūdžiu ir klausimais, taip pat skiriasi įsitraukimo stilius turint omenyje paties popiežiaus įsitraukimo pobūdį per skirtingus diplomatinis lygius ar konkrečias vyskupijas. Suklasifikuojant galėtume įvardinti tris pagrindinius įsitraukimo tipus:

1) tiesioginė politinė ir (arba) diplomatinė veikla (laikoma dažniausiai sutinkamu būdu). Keliaudamas po pasaulį popiežius tiesiogiai neįsitraukia į pokalbį su visais žmonėmis, tačiau viskas ištransliuojama įvairių medijų transliuotojų, todėl daugybė žmonių gali girdėti popiežiaus siunčiamą žinią.

2) kai popiežius arba jo diplomatija nėra tiesiogiai įsitraukusi į pokalbius ar derybomis, tačiau pastebima aiški laikysena konkrečiais klausimais.

3) kai visiškai remiamasi religiniu autoritetu nukreiptu į Šv. Sostą ir pontifiką: tokio pobūdžio įsitraukimas remiasi vadinamosiomis „pasaulinės tvarkos intervencijomis“. Šiose intervencijose randami normatyviniai geros pasaulinės tvarkos ar kai kurių specifinių pasaulio politikos aspektų eskizai ir paprastai atsiduria popiežiaus enciklikose.⁹⁵

Šventojo Sosto daugiasluoksnis diplomatijos pobūdis iš esmės susideda iš trijų lygių: 1) Bažnyčios: milijardas katalikų pasaulyje su ne tik teritorinėmis vyskupijų struktūromis, bet ir kanoniniais įstatymais bei etniniais principais, kuriančiais viršvalstybinę tvarką ir darančiais įtaką pasaulinei viešajai erdvei; 2) Valstybės: Šventasis Sostas turi teritorinę bazę – Vatikano valstybę, tačiau jo reikšmingumas negali būti prilygintas įprastai valstybei; 3) Diplomatinio veikėjo statuso: Šventasis Sostas diplomatinio požiūriu yra priimamas kaip suverenas ir ypatingasis partneris (ang. *special peer*) diplomatinis veikėjas. Išraiškingame daugiasluoksniame diplomatiniam žaidime Šv.

⁹² Kristiono, 25

⁹³ Chan, 21

⁹⁴ Ten pat, 239

⁹⁵ Albert, 22-23

Sostas gali dalyvauti remdamasis šiomis trimis savybėmis, kurios kartu leidžia popiežiui dalyvauti tarptautinėje arenoje kaip tarptautiniam diplomatui, valstybės lyderiui ir religinės bendruomenės vadovui. Šiame kontekste įdomu tai, kad popiežiaus daromas diplomatinis poveikis viename lygyje tuo pačiu palaiko ir sustiprina įtaką kitiems lygiams. Taipogi, remiantis konstruktyvistine ir Anglų mokyklos teorinėmis priegomis manoma, kad popiežiaus įtaka ar švelnioji jėga yra paremta būtent Šv. Sosto sugebėjimu veikti toje daugialypėje diplomatijoje.⁹⁶ Svarbu išskirti, kad Šv. Sostas visada save pozicionuoja atsakingu už visus krikščionis, ne tik katalikus, kadangi reguliariai ir nuosekliai dirbama su krikščionių susivienijimu ir jau yra darbo vaisių: 1998 m. pasirašytas katalikų susitarimas su protestantais išsprendžiant 500 metų trūkusį ginčą dėl pagrindinių teologinių tikėjimo tiesų.⁹⁷

Vatikano valstybės teritorija, kad ir kokia ji būtų maža, tačiau apsaugo ir teisiškai kodifikuoja šalies teritoriją kaip nepriklausomos nuo kitų suverenų. Vis dėlto, Šv. Sostas veikdamas iš Vatikano valstybės diplomatinėje arenoje ir tarptautinėje teisėje nėra susiaurintas iki Vatikano valstybės. Šv. Sostas teisė į suverenitetą vis tiek išliktų, net ir tuo atveju jei ji prarastų Vatikano teritorijos kontrolę.⁹⁸

Visi sluoksniai kartu ne tik išreiškia popiežiaus, kaip Katalikų Bažnyčios lyderio įtaką, bet ir vienas kitą sustiprindami puoselėja pontifiko galią. Neginčijama popiežiaus lyderystė visų katalikų atžvilgiu taip pat įtvirtinta Popiežiaus neklystamumo dogma, pagal kurią popiežius išlieka visada teisingas teologiniais klausimais.⁹⁹ Tiesa, lankydamas savo tikinčiuosius pontifikas tam, kad galėtų apsilankyti įvairiuose valstybėse, parlamentuose ar JT asamblėjoje sukuria tam tikrą viešosios diplomatijos socialinių kontaktų tinklą.¹⁰⁰ Taigi, Katalikų bažnyčia tampa svarbiausiu Šventojo Sosto daugiasluoksnės diplomatijos sluoksniu, kadangi daugiau nei milijardo tikinčiųjų bazė visoje hierarchinėje struktūroje yra pagrindinė Šv. Sosto atrama.¹⁰¹ Tačiau, Šv. Sosto veikimo būdas laikytinas hibridiniu, nes politologine prasme kone aiškiausiai suprantamas kaip esantis politinių ir religinių veikimo būdų sankirtose.¹⁰² Apskritai, popiežiaus sugebėjimai daryti įtaką per Šv. Sosto platformą tarptautinės diplomatijos srityje ir tiesti tiltus tarp skirtingų ideologinių režimų patraukia ne vieno mokslininko dėmesį.

Paradiplomatinės teoriniuose rėmuose svarbu pažymėti, kad Šv. Sostas veikdamas Kinijos regioniniame lygyje ir per įvairias organizacijas ir būtent užsiima paradiplomatinėmis su popiežiaus palaiminimu išryškinant regioninių veikėjų veikimo kryptis kas galėtų pagrįstai manyti reiškia ir didėjančią jų reikšmę tiek Šv. Sosto, tiek Kinijos atžvilgiu. O kuomet didinama Šv. Sosto įtaka

⁹⁶ Barbato, *A State, a Diplomat*, 29

⁹⁷ The Lutheran World Federation, "Joint Declaration on the Doctrine of Justification", <<https://bit.ly/3eT14nb>> [Žiūrėta 2021 04 26]

⁹⁸ Barbato, *A State, a Diplomat*, 39

⁹⁹ Ten pat, 35

¹⁰⁰ Ten pat, 37

¹⁰¹ Ten pat

¹⁰² Troy, *The Pope's own hand outstretched*, 523

Kinijos vidaus regioniniu lygmeniu pastarajai darosi pravartu su Šv. Sostu megzti santykius, kad galėtų suvaldyti šiuos procesus.

Vis dėlto, kad ir kiek optimistiškai skambėtų šis tyrimas, tačiau svarbu paminėti, kad mokslinėje literatūroje yra medžiagos apie Šv. Sosto valdyseną ir kaip visą jo diplomatinį aparatą pritaikyti tarptautinių santykių teorijų kontekste stygius. Vadinasi, šis darbas negali pretenduoti į pilnai atsakančius į minėtus trūkstamus klausimus.

Apibendrinant, svarbu išskirti, kad tyrime neišvengiamai ieškosime sąlyginai religinės diplomatijos atspindžių viešojoje diplomatijoje Kinijoje ar Kinijos vykdomoje politikoje, kadangi šiandien oficialūs dvišaliai santykiai tarp šių dviejų valstybių neegzistuoja. Vis dėlto galime kalbėti apie religinius-kultūrinius Šv. Sosto ir Kinijos santykius daugiasluoksnės diplomatijos veikiančios viešosios diplomatijos rėmuose. Tai pat, remiantis teorine tyrimo dalimi galima daryti prielaidą, kad viešosios diplomatijos instrumentai, tokie kaip vienos valstybės įsitraukimas į kitos valstybės veiklas per televizijos ar radijo transliacijas, visuomenės veiklų finansinis ar moralinis rėmimas¹⁰³ suteikia galimybę daryti poveikį valstybei paradiplomatiniame lygmenyje (ne tik nacionaliniame). Kultūrinė diplomatija, tarptautinės transliacijos ir tarptautinių mainų (judėjimo tarp pasaulio valstybių) praktikos vertinamos kaip vienos pagrindinių viešojoje diplomatijoje.¹⁰⁴ Todėl tyrime taip pat bus svarbu atsižvelgti į šiuos aspektus.

Analizuoti ir įvertinti teorinės dalies samprotavimus, kodėl Šv. Sostas keičia diplomatinę praktiką Kinijos atžvilgiu, empirinėje dalyje padeda Der-Yuan Wu, Wai Yin Chan, Mathias Albert ir Efe Seevin. Autoriai, kurie tampa atraminiais teoriniame lygmenyje suvokiant Šv. Sosto veikimo pastangas viešosios diplomatijos ir paradiplomatijos priemonėmis. Remiantis šiais autoriais gauname tokias teorines prielaidas: nevalstybiniai regioniniai veikėjai padėdami kurti aplinką švelniosios galios stiprinimui gali daryti poveikį Kinijos – Šv. Sosto derybiniuose procesuose; Šv. Sostas ir popiežius į tarptautinę politiką įsitraukia tiesiogiai, netiesiogiai arba religinio autoriteto sklaida; paradiplomatijos teorija gali būti naudojama Honkongo ir kitų regioninių nevalstybinių veikėjų vaidmeniui Šv. Sosto – Kinijos santykių kontekste paaiškinti; viešosios diplomatijos teorija padeda identifikuoti Šv. Sosto paradiplomatines priemones jo tikslams pasiekti.

Empirinėje analizėje bus vertinama 1) valstybinių veikėjų diplomatiją; 2) nevalstybinių veikėjų diplomatiją; 3) kaip abiejų veikėjų diplomatija pasireiškia per tris sluoksnius: viešosios nuomonės, santykių dinamikos ir viešųjų debatų.

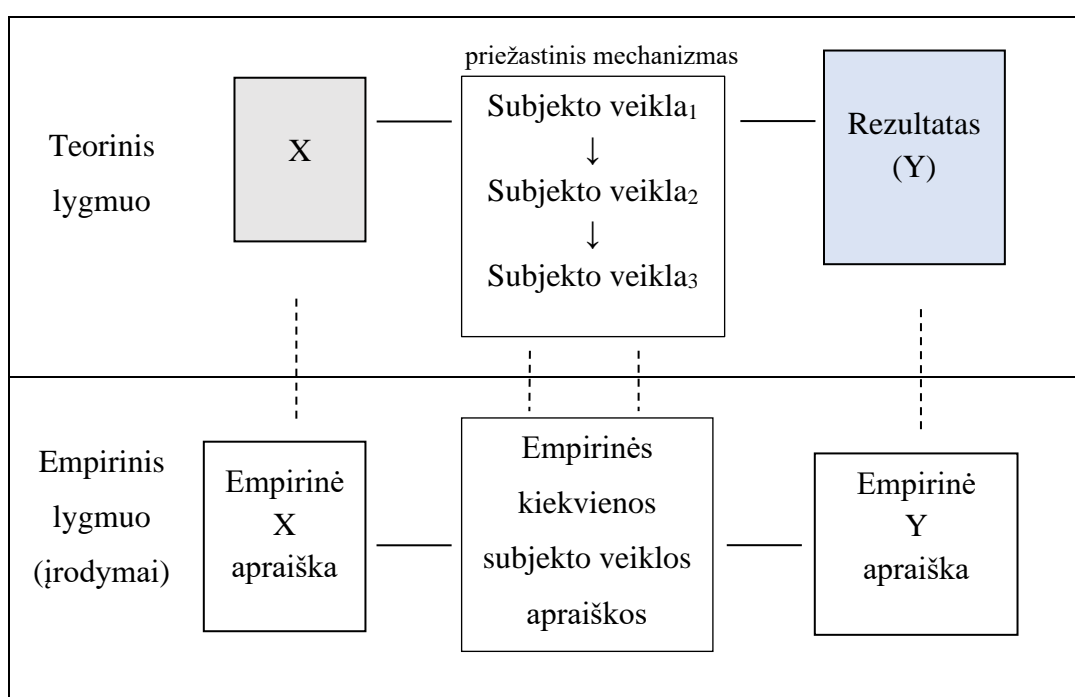
¹⁰³ Sevin, 888

¹⁰⁴ Nicholas J. Cull, Public Diplomacy: Taxonomies and Histories, *ANNALS, AAPSS*, 616, March 2008, 32

Tyrimo dizainas

Pasekmės atsekimo priežastinis mechanizmas pagal kurį laikomasi tyrimo eigos remiasi proceso stebėjimu. Procesas susideda iš skirtingų subjektų (ang. *entities*) ir jų atliekamų veiklų (ang. *activities*). Tyrimas orientuotas į vieną konkretų atvejį (santykius), todėl jo empirinei rezultato apraiškai naudojamas minimaliai pakankamas (ang. *minimal sufficiency*) paaiškinimas. Schemoje subjekto veikla įgalina jį paveikti nepriklausomąjį kintamąjį X (priežastis), kad būtų pasiektas priklausomas kintamasis Y (rezultatas).¹⁰⁵ Šioje veikloje sutelkiamas dėmesys būtent į teorinį priežastinį mechanizmą aiškinantis kas, kaip ir kodėl įvyko. Nors analizuojami kiekvienos mechanizmo dalies empiriniai pasireiškimai, kompasu tampa tiksliai sekamas trijų dalių pagrindinis teorinis priežastinis mechanizmas.¹⁰⁶ Pagal tai struktūruojamas visas tyrimas.

Schema Nr. 1. *Proceso atsekimo metodas paremtas teorija*¹⁰⁷

Priežastinio mechanizmo schemoje X reiškia Šv. Sosto – Kinijos dialogą, o Y – Preliminarų Susitarimą dėl Vyskupų Skyrimo

Schemoje (žr. Schemą Nr. 1) atvaizduojamas priklausomas kintamasis Y (Preliminarus Susitarimas dėl Vyskupų Skyrimo) šiame priežastiniame mechanizme kyla iš nepriklausomojo kintamojo X (Šv. Sosto – Kinijos dialogas). X ir Y ryšys bus vertinamas pasitelkiant Der-Yuan Wu, Wai Yin Chan, Mathias Albert, Efe Seevin teorines prielaidas. Tikrinant kiekvieną priežastinio mechanizmo įrodymų objektyvumą siekiant pasiekti minimaliai pakankamą rezultatą bus remiamasi Efe Sevin pasiūlyta daugiasluoksne viešosios diplomatijos prieiga su kuria galima vertinti kaip Šv.

¹⁰⁵ Derek Beach, Rasmus Brun Pedersen, *Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines*, 2013, 33

¹⁰⁶ Beach, Pedersen, 34

¹⁰⁷ Ten pat

Sosto diplomatija reiškiasi per tris skirtingus sluoksnius: Viešosios nuomonės (ang. *Public opinion*), Santykių dinamikos (ang. *Relationship dynamics*) ir Viešųjų debatų (ang. *Public debates*).¹⁰⁸

Hipotezių tikrinimo metodika

Lentelė Nr. 2. *Hipotezių ir priežastinio mechanizmo tikrinimo metodika*

Hipotezė	Faktoriai	Duomenys
H1: Šv. Sostas santykiuose SSRS laikėsi priešiškos laikysenos: konstruodamas santykius rėmėsi nevalstybiniais veikėjais	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pijus XII pasmerkė komunizmą; 2. Šv. Sostas bendradarbiavo su kitų krikščioniškų denominacijų bažnyčiomis; 3. Šv. Sostas netiesioginiais būdais darydavo poveikį SSRS vadovybei; 4. Oficialių tarpvalstybinių santykių užmezgta nebuvo. 	<p><i>Pirminiai šaltiniai:</i> Katalikų bažnyčios kanonų teisės kodeksas (KTK); Honkongo vyskupijos statistinių duomenų bazė; Benedikto XVI laiškas katalikams Kinijoje; Pranciškaus enciklika <i>Evangelii gaudium</i>; Pijaus XII enciklika <i>Divini redemptoris</i>.</p>
H2: Šv. Sostas įsitvirtindamas Kinijos vyriausybėje, tai daro paradiplomatiniiais ir viešosios diplomatijos būdais	<ol style="list-style-type: none"> 1. Komunistinėje žiniasklaidoje atvirai gerbiamas jėzuitas M. Ricci; 2. Politikos įgyvendinimo lygmuo indikuoja, kad CCPA viduje yra vyskupų slapta pasižadėjusių ištikimybę popiežiui; 3. Parapiniam lokaliame lygmenyje kunigai paiso CCPA reikalavimų, todėl išlaiko su komunistais gerus santykius; 4. Didėjantis kunigų poreikis ir katalikų spaudimas lėmė Pekino seminarijos atidarymą. 	<p><i>Antriniai šaltiniai:</i> Žiniasklaidos straipsniai; moksliniai straipsniai; spaudos pranešimai.</p>
H3: Kinijos – Šv. Sosto dialogo derybinė atsvara – HKSAR veikiantys nevalstybiniai subjektai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Honkongo vyskupai aktyviai dalyvauja tarptautiniuose reikaluose išsakydami savo pozicijas kaip autonominio regiono atstovai; 2. HKSAR verslininkas magnatas remia kardinolą J. Zen‘ą, kuris pasisako prieš Šv. Sosto ir Kinijos dialogą; 3. Honkongo katalikiškas jaunimas vis labiau laiko save pirmiausia honkongiečiais, o ne kinais; 4. HKSAR proteste dalyvaujantys katalikai per maldos diplomatiją atkreipia pasaulio tautų dėmesį į Kinijos nusižengimus žmogaus teisėms Honkonge. 	<p><i>Interviu žiniasklaidoje:</i> Vyskupų Kinijoje interviu.</p>

¹⁰⁸ Sevin, 887

1. Šv. Sosto diplomatinis mechanizmas

1.1. Romos kurijos struktūra

Bažnytinė diplomatija yra tiek mokslas, tiek derybų menas siekiantis užmegzti, palaikyti ir gerinti Bažnyčios ir valstybės santykius. Tačiau kitaip nei civilinė tarpvalstybinė diplomatija, čia vystomi valstybės ir religinio autoriteto santykiai.¹⁰⁹ Pasak KTK 360 kanono, Romos kurija, kaip aukščiausia Šv. Sosto institucija, susideda iš Popiežiaus, Valstybės sekretoriato ir kitų įstaigų¹¹⁰ (žr. Priedą Nr. 2). 2017 m. Popiežius Pranciškus papildė Valstybės sekretoriato struktūrą įsteigdamas trečiąją valstybės sekretoriato sekciją *Diplomatiniam personalui* sustiprindamas ir išplėsdamas delegatų popiežiškosioms atstovybėms atsakomybes.¹¹¹ Šios naujos sekcijos sekretoriumi šiuo metu yra paskirtas arkivyskupas Jan Romeo Pawłowski.¹¹² Šios sekcijos vadovas reguliariai lankosi popiežiškųjų atstovybių biuruose perduodamas diplomatams žinią nuo Vatikano valstybės sekretoriato, taip pat kartu su *Bendrujų reikalų* sekcijos pavaduotoju ir *Santykiams su valstybėmis* sekcijos sekretoriumi dalyvauja reguliariuose kas savaitę vykstančiuose posėdžiuose, kuriems pirmininkauja Vatikano valstybės sekretorius (šiuo metu Pietro Parolin). Tačiau, trečiosios sekcijos vadovui numatoma autonomija pavedant funkciją šaukti ir pirmininkauti *ad hoc* popiežiškųjų atstovų paskyrimų pasirengimo susirinkimuose.¹¹³

Šv. Sosto užsienio politiką vykdo Vatikano valstybės sekretorius. Ši pozicija dar suprantama kaip ministro pirmininko arba užsienio reikalų ministro Šv. Sosto santykiuose su kitomis valstybėmis. 2013 m. Argentinos kardinolui Jorge Mario Bergoglio tapus popiežiumi Pranciškumi, Benedikto XVI valstybės sekretorius kanonistas-teoretikas Tarciso Bertone atleidžiamas ir parenkamas 20 metų jaunesnis Pietro Parolin – patyręs diplomatas, kurio Pranciškus, kaip manoma, neatsitiktinai ieškojo savo gimtojoje Pietų Amerikoje. P. Parolin anksčiau dirbęs *Santykių su valstybėmis* sekcijos pasekretoriumi prie Benedikto XVI kaupė patirtį apie Azijos geopolitinius klausimus¹¹⁴, užmezgė tiesioginį dialogą su Pekinu. 2009 m., atvyko su Vatikano delegacija į Pekiną ir derėjosi dėl susitarimo dėl vyskupų skyrimo projekto. Nuo tada jį ėmė vertinti Kinijos diplomatai.¹¹⁵ Dar seniau P. Parolin dirbo su kardinolu Agostino Casaroli, kuris kūrė Vatikano *Ostpolitik* Šaltojo karo metu. Taigi, jo pasirinkimas suponavo, kad su Kinija bus kuriamas santykis paremtas realistine prieiga.¹¹⁶

¹⁰⁹ Vilniaus universiteto mokslo darbai, „Teisė“, Nr. 57, 2005, 177

¹¹⁰ KTK, Kan. 360

¹¹¹ vatican.va, The Secretariat Of State, <<https://bit.ly/3omszsd>> [Žiūrėta 2021 04 14]

¹¹² JM/Vatican News, „Paskirti Valstybės sekretoriato trečiojo skyriaus vadovai“, 2020, <<https://bit.ly/3yc9uxs>> [Žiūrėta 2021 04 14]

¹¹³ vatican.va, *The Secretariat Of State*

¹¹⁴ Carletti, 222

¹¹⁵ Jeroom Heyndrickx, Information on the activities of Verbiest Institute KULeuven, *The Tablet*, Verbiest Institute Taipei And Chinese College Leuven, Nr. 34, 2016 m. Spalis, 1

¹¹⁶ Mok, 6

Diplomatiniam mechanizmui svarbus Pranciškaus sprendimas patraukti iš Honkongo kilusį arkivyskupą Savio Hon'ą iš Tautų Evangelizavimo kongregacijos sekretoriaus pareigų. Arkivyskupas užėmė griežtas laikyseną Pekino atžvilgiu, taip pat yra sukritikavęs A. Casaroli. Taip pat, atkreiptinas dėmesys į Popiežiškosios tarybos *Cor Unum*, veikusios 1974–2016 metais panaikinimą, ją prijungiant prie naujai įsteigtos *Tarnavimo integraliai žmogaus pažangai* dikasterijos. Anksčiau veikusi taryba aktyviai palaikė ryšius su Taivanu.¹¹⁷ Taigi, Šv. Sosto administracijos struktūra atėjus popiežiui Pranciškui sukonfigūruojama naujai pritaikant jį *Realpolitik* poreikiams bei atspindi jo geopolitinės trajektorijos skirtumus nuo Benedikto XVI.¹¹⁸

Šv. Sostas užsienio politiką įgyvendina per savo diplomatus, kuriems galioja tos pačios privilegijos ir taisyklės kaip ir visiems civilinių valstybių pasaulio diplomatom. Diplomatiniis Šv. Sosto nuncijų paskyrimas atliekamas Bažnyčios vardu ir Vatikano valstybės suvereniteto galioje.¹¹⁹ Nuncijus yra aukščiausio diplomatinio rango ir kaip diplomatinio korpuso dekanas turi pirmenybę tarp užsienio ambasadorių, reziduojančių konkrečioje valstybėje. „Pagrindinis bažnytinės diplomatijos tikslas – laiduoti tautų gerovę ir prisidėti prie taikos išsaugojimo, drauge stiprinant kilnumą, visuomenės taurumą, socialinę pažangą ir žmogiškąsias vertybes, puoselėti kiekvieno asmens ir kiekvienos tautos teises.“¹²⁰ Svarbu pastebėti, kad nors nuncijai – tiesiogiai atstovauja popiežių ir Šv. Sosto poziciją, tuo tarpu vyskupai konkrečiose valstybėse paprastai veikia kaip vietos vyskupijų valdytojai arba augziliarai (pagalbininkai), tačiau jie taip pat turi diplomatinius pasus. Vadinasi taipogi gali veikti tarptautiniu mastu ir daryti poveikį užsienio struktūrose. Apibendrinant, galima išskirti, kad kaip teigiama, Katalikų Bažnyčia du tūkstantmečius išlaikė savo hierarchiją dėl centralizuotos valdžios, kurią įkūnija popiežius. Nors įvairūs režimai ir valstybės žlugo, Bažnyčia plėtė savo įtaką vis naujose teritorijose¹²¹ ir toliau plečia ją šiandien, o krikščionių skaičius nuolat auga.

1.2. Šv. Sosto globali misija

Bažnyčia yra katalikiška, o tai reiškia visuotinė. „*Ji skirta visų tautybių, rasų ir kultūrų žmonėms – visam pasauliui. Bet kurios tautos, valstybės kunigas, išventintas vyskupu, dirbdamas vietinėje, jam paskirtoje Bažnyčioje, tampa katalikybės atstovu, nes moko visai Katalikų Bažnyčiai bendro tikėjimo. Popiežius, kaip vyriausiasis ganytojas, aplanko vietines Bažnyčias pastoraciniais tikslais ir dažnai pabrėžia tai kalbėdamas*“¹²². Panašiai kaip JAV per JTO deklaruoja savo

¹¹⁷ Public Diplomacy Coordination Committee, “H.E. Cardinal Paul Josef Cordes Visiting Taiwan”, 2009 m. Rugsėjo 4 d., <<https://bit.ly/3yeVdQG>> [Žiūrėta 2021 04 14]

¹¹⁸ Mok, 3-6

¹¹⁹ Pukenis, 78

¹²⁰ Ten pat, 86

¹²¹ Ten pat, 94-95

¹²² Ten pat, 15

atsakomybę ir interesą taikai visame pasaulyje¹²³, taip ir Šv. Sostas prisistato kaip atsakingas už visą žmoniją kaip Dievo tautą. Šia prasme dvasininkai kartais pabrėžia, kad pasaulyje nėra dviejų bažnyčių – pagrindinės ir oficialios, o yra viena visuotinė Kristaus Bažnyčia.^{124 125}

2. Pirma priešastinio mechanizmo dalis. Istorinės pamokos

2.1. Šv. Sostas santykiuose su SSRS

2.1.1. Politikos formulavimas

Šv. Sosto pusėje SSRS atžvilgiu suformuluota priešastinė nuostata, kad komunizimą reikia bandyti atversti į krikščionybę per liberalias ir humanistines koncepcijas. Vatikane suprasta, jog komunizmas savo programoje siūlo žmonėms patrauklų tikėjimą, tačiau pati komunistinė samprata ir jo apgultyje esančios tautos yra morališkai drumsčiamos nesantaikos kurstyimu.¹²⁶ Sovietų Sąjungoje, Stalino laikais, krikščionybė suvokta kaip alternatyvi pasaulėžiūra, kuri toleravimo atveju galėtų kelti realią grėsmę komunistų partijos galiai ir prestižui. Tuo tarpu komunizmas tarpukariu Europos katalikams vertinamas, kaip rimčiausia anuometinių laikų problema.¹²⁷ Kovai su Vatikanu sovietai įkūrė Karingųjų ateistų internacionalą, turėjusį įveikti Vatikaną. Vakaruose sustiprėjo pasibaisėjimas Sovietų Sąjunga, kai joje prasidėjo krikščionių persekiojimas.¹²⁸ Tačiau po nacizmo išplitimo Kremlius nebelaikė katalikybės didžiausiu priešu, o siekdami sulaikyti nacių antplūdį Europoje stengėsi megzti kontaktus ir su katalikų intelektualais.¹²⁹

2.1.2. Politikos įgyvendinimas

1917 metais popiežius Benediktas XV įsteigė Rytų Bažnyčios Kongregaciją, kuriai pats vadovavo ir atidarė Rytų Studijų Institutą Romoje. 1925 metais popiežius Pijus XI žengia dar vieną žingsnį įkurdamas Popiežiškąją komisiją Pro Russia (ital. *Pontificia commissione Pro Russia*). Svarbiausias vaidmuo šioje komisijoje patikėtas Jėzuitams, kurie turėjo formuoti šios komisijos darbą ir vykdyti Vatikano interesus Rusijoje. Jėzuitai taip pat vadovavo Popiežiškajai Rusų Kolegijai (ital. *Collegium Russicum*), įkurtai 1929 m., kurioje buvo įvestos apeigos švenčiamos ir stačiatikių bažnyčioje Rusijoje bei Rytų Katalikų Apeigų grupei. Vienas Komisijos Pro Russia vadovų vyskupas Michel d'Herbigny SJ kelis kartus vyko į SSRS 1925-1926 m., slapta išventino keturis katalikų

¹²³ UN, Preventive Diplomacy and Mediation, "Peacekeeping, Maintain International Peace and Security", <<https://bit.ly/2QlbGl6>> [Žiūrėta 2021 05 02]

¹²⁴ Kristiono, 18

¹²⁵ KBK, 166

¹²⁶ Wilfried Daim, *The Vatican and Eastern Europe*, New York: Frederick Ungar, 1970, 32-33

¹²⁷ Artūras Svarauskas, *Krikščioniškoji demokratija nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940)*. Politinė galia ir jos ribos. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2014, 278

¹²⁸ Krikščionybės istorija. Sud. T. Dowley. Vilnius: Alma littera, 2000, 654-655

¹²⁹ Vytautas S. Vardys, „Katalikai ir komisarai: pirmoji pažintis“, kn. Vytautas S. Vardys (red.) *Krikščionybė Lietuvoje*, Čikaga, 1997, 368

kunigus vyskupais ir paskyrė juos ordinarais.¹³⁰ Deja, NKVD greitai susekdavo ir represavo visus naujoms tarnystėms paskirtus dvasininkus.¹³¹ Propaguojant Rytų Katalikų Apeigas buvo tikimasi, kad pavyks rusus evangelizuoti ir atversti į katalikybę išlaikant sentikių ir Senosios Slavų kalbos tradicijas.

1937 m. kovo 19 d. paskelbtoje enciklikoje *Divini Redemptoris* (liet. *Apie bedieviškąjį komunizmą*) komunizmas buvo oficialiai pasmerktas.¹³² Ši enciklika pasirodė vos keturiomis dienomis po ankstesnės, kurioje kritikuota nacistinė Vokietija. Tai rodė nedviprasmišką Vatikano laikyseną esančią demokratinių jėgų pusėje ir nepalaikančią nei vieno iš totalitarinių režimų.¹³³ Pijus XI pasmerkdamas komunistų klaidas ir elgesį, pareiškė „*viešą protestą prieš krikščionių persekiojimus tiek Rusijoje, tiek Meksikoje, tiek Ispanijoje*“, anot pontifiko, Šv. Sostas ketina „*imtis priemonių, kurios reikalingos, kad krikščioniškoji kultūra, kuri tėra tikrai žmoniškoji kultūra, galėtų būti ne tik išgelbėta nuo šios baisios rykštės, bet ir sparčiau išvystyta tikrai bei didesnei žmonijos gerovei*“¹³⁴. Antrajam pasauliniam karui artėjant į pabaigą, popiežius Pijus XII laikėsi ideologinės opozicijos sovietams ir palankumo demokratinėms jėgoms laikysenoje.¹³⁵ Nors jo pontifikato metu buvo palaikomi kontaktai su SSRS vadovybe, visgi jie buvo simbolinio pobūdžio, abipusiai išreiškiant pozicijas tam tikrais politiniais klausimais.¹³⁶

Popiežiaus Jono XXIII laikais (1958-1963 m.) Vatikane suformuluota ir pradėta įgyvendinti Šv. Sosto *Ostpolitik*. Jos metu pradėtas organizuotas santykių su SSRS kūrimas. Jų kontekste įvyko Chruščiovo dukters Rados Chruščiovos ir žento Aleksejaus Adzhubey'aus vizitas pas popiežių, Jono XXIII apsikeitimas sveikinimais su Chruščiovu, Šv. Sosto susitarimas su komunistine Vengrija 1964 m. ir diplomatinių santykių su ja užmezgimas. Taip pat, santykių su SSRS kūrimas lėmė Šv. Sosto pakvietimą dalyvauti Europos Saugumo Bendrijos Organizacijos (ESBO) pirmtakės Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Konferencijoje (ESBK) Helsinkyje 1975 m. Minėtina, kad popiežius įgaliojo popiežiaus nuncijų Turkijoje derėtis su sovietų ambasadoriumi Ankaroje dėl SSRS valstybių – Lietuvos TSR ir Latvijos TSR vyskupų dalyvavimo Antrajame Vatikano Susirinkime.¹³⁷

Paulius VI tęsė dialogo su sovietų lyderiais politiką tikėdamasis taip apmalšinti persekiojimus prieš vietinius krikščionis Sovietų Sąjungoje. Tuomet *de jure* SSRS vadovas Nikolajus Podgornas

¹³⁰ Regina Laukaityte, The Interest of Lithuania's church in the apostolic activity in Russia and among russians in Bažnyčios istorijos studijos, IV tomas, Vilnius, 2011, 103-105

¹³¹ Ten pat

¹³² Pius XI, *Divini Redemptoris*, Encyclical Of Pope Pius Xi To The Patriarchs, Primates, Archbishops, Bishops, And Other Ordinaries, In Peace And Communion With The Apostolic See. Libreria Editrice Vaticana, 1937, <<https://bit.ly/3okxAS9>> [Žiūrėta 2021 05 02]

¹³³ Tim Dowley (sud.), *Krikščionybės istorija*, Vilnius: Alma littera, 2000, 655

¹³⁴ Pius XI, *Divini Redemptoris*

¹³⁵ Dianne Kirby, The Roots of the Religious Cold War: Pre-Cold War Factors, *Social Sciences* 2018, 7, 56, 5

¹³⁶ Vukicevic, 124

¹³⁷ Ten pat, 125-126

buvo nuvykęs į Vatikaną neoficialiu vizitu.¹³⁸ Nors šis vizitas sulaukė JAV nepasitenkinimo, tačiau pasaulyje vertintas teigiamai, o Šv. Sostas dėl savo vykdytos *Ostpolitik* ir tiesioginio bendradarbiavimo su SSRS sustiprino savo autoritetą.¹³⁹

Vis dėlto, norėdamas užmegzti gilesnius ryšius su SSRS, gauti naudingos informacijos ir bandydamas suteikti finansinę bei moralinę paramą tikintiesiems, Šv. Sostas stengėsi tą padaryti per keliaujančius kunigus, seminaristus ir pasauliečius, taip pat į tai įtraukdavo ir kitų valstybių užsienio diplomatus.¹⁴⁰ Vatikanas rinkdamas informaciją ir darydamas poveikį Sovietų Sąjungos viduje pasitelkdavo į ją vykstančius turistų statusą turinčius asmenis, oponuojančius Rusijos komunistams, pvz. kartą tam pasitelkė Leveno katalikiškojo universiteto (Belgija) profesorių Antoine Elens SJ, vykusį tyrinėti marksizmo. Preliminariais duomenimis, vien 1972-1973 m. SSRS aplankė ne mažiau nei 380 katalikų. Kaip teigiama, pagrindinis Šv. Sosto tikslas buvo palaikyti Rusijos ortodoksų bažnyčią, kadangi, kaip manė Romos kurija, ji galėjo būti pajėgi kurti organizuotą opoziciją ateizmui.¹⁴¹

KGB buvo susirūpinę, nes Šv. Petro sostą perėmus popiežiui Jonui Pauliui II, Vatikano atstovai ėmė teikti finansinę pagalbą Graikų katalikų apeigų bažnyčiai Ukrainoje. Šie atstovai esą palaikė pro-vakarietišką Ukrainos nacionalistų lūkestį išpažinti krikščionių religiją.¹⁴²

Galiausiai, Jonas Paulius II didžiąją dalį savo potencialo atskleidė santykiuose su Sovietų Sąjunga per jo vizitą į komunistinę Lenkiją 1983 m., kuris savo kreipimesi įterpė žodžius apie „solidarumą“ ir „darbininkus“. Į tai reaguodama minia iškėlė „Solidarumo“ transparentus.¹⁴³ Jonas Paulius II turėjo išskirtinių gebėjimų patraukti Lenkijos žmonių mases ir motyvuoti juos kovoti vardan žmogaus teisių ir taikos. Savo kalbą jis įprasmino tikinčiuosius paskelbdamas veikiančius Kristaus vardu vardan tų, kurie kenčia dėl represijų. Popiežius dėl kai kurių pasisakymų įgijo ir politinio revoliucionieriaus etiketę. Tiesa, ilgainiui Šv. Sosto nuostatos tapo konservatyvesnės.¹⁴⁴ Minėtina, kad anuomet XX a. 9 deš., Šv. Sosto vadovui padėdavo ir viešai antrindavo JAV prezidentas R. Reiganas.¹⁴⁵ Apskritai, sovietai buvo priblokšti dėl lenko išrinkimo popiežiumi.

2.1.3. Vertinimas

Pirmoji priešastinio mechanizmo hipotezė (H1) didesne dalimi pasitvirtino. Galėtume kelti hipotetinį klausimą kiek paveiktą Kinijos režimą, jeigu kitu popiežiumi taptų režimui nepalankus

¹³⁸ Ten pat

¹³⁹ Ten pat, 135

¹⁴⁰ Evgenia Tokareva, Vatican and Catholics in Russia in 1920 - 1930: communication problems, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 236 (2016), 380-383

¹⁴¹ Felix Corley, Soviet Reaction To The Election Of Pope John Paul II, *Religion, State and Society*, 22, 1, 1994, 39

¹⁴² Wilson center, The KGB vs. Vatican City. Folder 29. The Chekist Anthology, Wilson Centre Digital Archive International History Declassified, 2007 m. Birželis, 16-17

¹⁴³ Montefiore, 182

¹⁴⁴ Ten pat.

¹⁴⁵ Ten pat, 187-188

Kinijos vyskupas, ypač jeigu tai būtų dvasininkas kilęs iš Honkongo, Makao arba Taivano, o galbūt konsekrutas slapta. Šv. Sostas santykiuose su Sovietų Sąjunga pirmiausia įsivertino komunizmo ideologijos prasmę. Įvertinęs jos antikrikščioniškumą ėmėsi evangelinių darbų, bandydamas paveikti Sovietų Sąjungos tikinčiuosius nepaklusti valdžiai, rinko informaciją, oficialiais dokumentais skelbė apie komunizmo ideologijos ydingumą ir stengėsi įvairiais būdais finansuoti Katalikų bažnyčiai palankias iniciatyvas. Remdamiesi Efe Sevin teorija, teigtume, kad Šv. Sostui formuoti viešąją nuomonę ne itin gerai sekėsi su turimomis priemonėmis, tačiau vėliau Jonas XXIII ėmėsi fokusuoto poveikio į tikslines grupes pradėdamas Šv. Sosto *Ostpolitik* ir bandydamas konstruoti santykius su SSRS. Jono XXIII laikais įvykę svarbių SSRS veikėjų audiencijos pas popiežių, paremtos tiesiogine įtaka SSRS elitiniams atstovams, turėjo sutvirtinti santykius, tačiau katalikų persekiojimai tęsėsi. Vadinas, paveikti SSRS darbotvarkę Katalikų bažnyčios administravimo klausimais Šv. Sostui nesisekė. Galiausiai, Vatikano minkštosios galios kovą su Maskvos komunizmu vainikavo Jonas Paulius II bendradarbiaudamas su JAV prezidentu R. Reiganu.

Vatikanas taip pat naudojosi ir paradiplomatinėmis priemonėmis pasitelkdamas nevalstybinius veikėjus galinčius tiesiogiai dalyvauti SSRS visuomenės gyvenime. Romos kurija savo minkštosios galios taikikli buvo nukreipusi į Graikų katalikų apeigų bažnyčią Ukrainoje ir Rusijos ortodoksų bažnyčią pačioje Rusijos TFSR. Vis dėlto, ilgalaikės pastangos didelių trumpalaikėje perspektyvoje vaisių nedavė, kadangi tikintieji ir dvasininkai buvo sekami ir represuojami. Ilgalaikėje perspektyvoje žlugo komunistinis režimas, o represijos liovėsi.

3. Antra priežastinio mechanizmo dalis. Valstybiniai veikėjai

3.1. Šv. Sostas

3.1.1. Šv. Sosto Kinijos užsienio politika

Būtų teisinga pirmąsias rimtesnes pastangas kilusias Šv. Sosto iniciatyva skleisti krikščionybę Kinijoje sieti su Jėzuitais. Šv. Pranciškus Ksaveras, Jėzuitas ir vienas Jėzuitų ordino įkūrėjų nusprendė pradėti misionierišką darbą Kinijoje. Tai buvo XVI a. 5-6 dešimtmečiai. Tačiau šiam staiga mirus, jo darbą įgyvendino Šv. Sosto misionierius Jėzuitas Matteo Ricci, kuris 1582 m. nuvyko į Kiniją.¹⁴⁶ Po šimtmečių pastangų, Šv. Sostas užmezgė neoficialius diplomatinius santykius su Kinija 1922 m., Šv. Petro įpėdinio pareigas einant Benediktui XV, o oficialius 1942 m., prie Pijaus XII. Vatikanas turėjo kontrolę Katalikų bažnyčios valdyme Kinijoje iki pat komunistų įsigalėjimo.¹⁴⁷ Abipusiai santykiai ėmė prastėti po Kinijos Liaudies Respublikos įsteigimo 1949 m., šiai užėmus priešišką laikyseną prieš bet kokias vakarietiškas apraiškas. Oficialūs diplomatiniai santykiai nutrūko

¹⁴⁶ Vermander SJ, 1-2

¹⁴⁷ World Heritage Encyclopedia, "Pope Pius XII and China", <<https://bit.ly/3ol5JBe>> [Žiūrėta 2021 05 06]

1951 m.¹⁴⁸ Nepaisant to, katalikų skaičius Kinijoje ėmė augti, o tai sudarė prielaidas abejoms pusėms palaikyti bent bazinius neoficialius santykius. Kinijos kultūrinės revoliucijos metu keli Pekino partinės mokyklos studentai norėjo sunaikinti M. Ricci atminimą, tačiau tos pačios mokyklos darbuotojas įtikino juos iškasus duobę antkapį užkasti.¹⁴⁹ 1982 m. Jonas Paulius II pasveikino Kiniją atkūrus M. Ricci kapą ir antkapį pažymėdamas tokį poelgį kaip „iškalbingą raginimą“ atnaujinti Romos ir Pekino dialogą pasiremiant M. Ricci pavyzdžiu.¹⁵⁰

Šv. Sostas su popiežiumi priešakyje vertinamas kaip transnacionalinis veikėjas. Taip yra pirmiausia dėl vidinės struktūrinės Šv. Sosto bazės, kuri slypi Katalikų bažnyčioje ir jos tikinčiuosiuose.¹⁵¹ Katalikų skaičius, naujausiais duomenimis, 2019 m. pabaigoje pasaulyje sudarė 17.7% populiacijos. Iš jų 48,1% pasaulio katalikų gyveno Amerikoje, antroje vietoje sekė Europa su 21,2%, Afrika su 18,7% ir 11% Azija (tiesa šiuose Azijos duomenyse neįtraukiama Kinija) ir 0,8% Okeanijos regionas.¹⁵² Tačiau svarbiausia šiame kontekste šių skaičių tendencijos. Kaip skelbiama, krikščionių skaičius Kinijoje nuolat auga. Šis skaičius išaugo nuo apie 3 mln. 1949 m. iki beveik 10 mln. 2010 metais. Praktikuojančių katalikų Kinijoje yra daugiau nei Italijoje, o praktikuojančių protestantų daugiau nei visoje Europoje. Prognozuojama, kad jeigu šis augimas tęsis dabartiniais tempais, tai iki 2037 m. Kinija taps didžiausia krikščioniška šalimi pasaulyje.¹⁵³ Atkreiptinas dėmesys, kad pasak Kinijos vyriausybės, Kinijoje šiandien yra apie 10-12 mln. katalikų, kas sudarytų kiek mažiau nei 1% visos populiacijos. Tuo tarpu išorės ekspertų duomenimis šis skaičius galėtų svyruoti maždaug nuo 15 iki 20 mln. (daugiau nei 1%).¹⁵⁴ Tokie neatitikimai gali būti paaiškinami tuo, jog dalis Katalikų bažnyčios Kinijoje išlaikiusios savo lojalumo popiežiui buvo priversta persikelti į pogrindį.¹⁵⁵ Taip pat, pridėjus priskaičiuojamų greičiau daugėjančių protestantų tikinčiuosius išeitų 7.4%.¹⁵⁶ Vadinasi, Šv. Sostui nors jis ir bando kalbėti kaip visų krikščioniškų denominacijų autoritetas visgi jam reikia pasitempti su katalikybės augimu Kinijoje. Tokie duomenys paaiškina Šv. Sosto motyvus santykiams su Kinija iš realizmo teorinės pusės. Apskritai, remiantis šiais duomenimis, galime teigti, kad Kinija vienintelė Didžioji valstybė su milžinišku katalikų

¹⁴⁸ Gerald Chan, Sino-Vatican Diplomatic Relations: Problems and Prospects, *The China Quarterly*, No. 120 (Dec., 1989), Cambridge University Press on behalf of the School of Oriental and African Studies, 815-816

¹⁴⁹ Beijing Administration Institute, "History Of Zhalan", 2006-03-24, <<https://bit.ly/3hAKBG1>> [Žiūrėta 2021 04 08]

¹⁵⁰ Peter Fleming SJ & Ismael Zuloaga SJ, The Catholic Church in China: A new chapter, *Religion in Communist Lands*, Volume 14, 1986, 130-131

¹⁵¹ Barbato, *A State, a Diplomat*, 29

¹⁵² Carol Glatz, Catholic News Service, Vatican statistical yearbook: The number of Catholics is growing on every continent – except Europe, 2021 m. Kovo 21 d., <<https://bit.ly/3tW9kqt>> [Žiūrėta 2021 04 23]

¹⁵³ Fenggang Yang, "Christianity's Growth in China and Its Contributions to Freedoms", 2017 m. Spalio 31 d., <<https://bit.ly/3foeO8i>> [Žiūrėta 2021 04 08]

¹⁵⁴ The Economist, "Protestant Christianity is booming in China, President Xi does not approve", 2020 m. Rugsėjo 15 d., <<https://econ.st/3y8H0Vg>> [Žiūrėta 2021 04 08]

¹⁵⁵ Barbato, *A State, a Diplomat*, 34

¹⁵⁶ Eleanor Albert, "Lindsay Maizland, Religion in China", 2020 m. Rugsėjo 25 d., <<https://on.cfr.org/3bv8H0J>> [Žiūrėta 2021 04 08]

skaičiumi, kurioje dar nereziduoja tiesioginis Šv. Sosto atstovas. Nepaisant to, Vatikanas siekia atidaryti biurą Pekine su nuolatiniu atstovu ir surengti Kinijos premjero ir Vatikano valstybės sekretoriaus susitikimą.¹⁵⁷

2009 m. *Santykių su valstybėmis* sekcijos pasekretoriui P. Parolin'ui su delegacija nuvykus į Pekiną, tikėtasi pasirašyti susitarimą dėl vyskupų skyrimo. Vis dėlto, dėl tuometinių Šv. Sosto raudonų linijų (nenusileisti skiriant vyskopus), susitarimas žlugo. Neilgai trukus Benediktas XVI P. Parolin'ą atšaukė iš esamų pareigų ir perkėlė į Venesuelą eiti nuncijaus pareigoms. Aiškinama, kad Kinija reaguodama į nesėkmę 2010 m. neteisėtai konsekrovo keletą vyskupų. Vatikanas dalį jų ekskomunikavo ir taip padėtis normalizuoti santykius vėl apsunkėjo.¹⁵⁸

Benedikto XVI laikais įsteigta *Kinijos reikalų komisija* ir Pranciškaus naudojama kaip patariamoji institucija Šv. Sosto santykiuose su Kinija. Kaip yra pastebėjęs vienuolis, komisijos narys Jerom Heyndrickx¹⁵⁹, popiežius Pranciškus greičiausiai siekia pasinaudoti savo paskelbtų Gailestingumo metų proga kaip pretekstu siekiant proveržio santykiuose su Kinija.¹⁶⁰

Popiežius Pranciškus 2019 m. skrisdamas lėktuve vykstant pontifiko vizito JAV metu teigė: „*Labai noriu važiuoti į Pekiną. Aš myliu Kiniją. Kinija nuoširdžiai ir aktyviai propaguoja Kinijos ir Vatikano santykius ir yra atvira bei laukiama abiejų šalių mainams*“. Tokios mintys išsakytos ne vieną kartą. Popiežius kaip Katalikų bažnyčios lyderis teologiniu diskursu skleidžia savo strateginį pasakojimą panaudodamas tokius naratyvo konstravimo instrumentus, kurie įtraukia globalią auditoriją. Tai galima vertinti kaip nevalstybinę viešosios diplomatijos veiksmą.

Dar vienas vertas paminėjimo Šv. Sosto viešosios diplomatijos pasireiškimo būdas yra per vyskupų skyrimą Kinijoje. Kai kunigas Thaddeus Ma Daqin buvo konsekruotas Šanchajaus vyskupu augziliaru (pagalbininku) 2012 m., jis skambiai pareiškė, kad palieka savo pareigas CCPA.¹⁶¹ Taip padarė teigdamas, kad negali dirbti valstybės valdomai katalikų organizacijai, kuri be Šv. Sosto leidimo išventina kunigus ir konsekruoja vyskopus¹⁶². Tai suprantama nebuvo gera naujiena komunistams, o šis žingsnis parodė, kad jis atsitraukia nuo darbo išvien su vyriausybe. Pasak D. J. Wellman, tokia aiški svarbaus asmens ištikimybė plačiai pripažįstamoms religinėms tradicijoms yra vienas iš pavyzdžių, kaip atitinkama religinė kultūra ilgainiui pradeda vaidinti itin reikšmingą vaidmenį asmens gyvenime.¹⁶³ Mažiausiai tikėta, tačiau Thaddeus Ma Daqin'as 2016 m. pareiškė

¹⁵⁷ HKT, "Vatican wants to open Beijing office and meet with Chinese Premier", 2020 m. Rugsėjo 16 d., <<https://bit.ly/3eMXHxT>> [Žiūrėta 2021 04 08]

¹⁵⁸ Heyndrickx, 1

¹⁵⁹ J. Heyndrickx'as – belgų misionierius ilgą laiką dirbęs Pekino seminarijos dėstytoju, taip pat dalyvavęs Vatikano-Pekino susitarimo rengime. <<https://bit.ly/3tMmuXj>> [Žiūrėta 2021 04 08]

¹⁶⁰ Lisa Jucca, "Benjamin Kang Lim, Greg Torode", 2016 m. Liepos 14 d., <<https://reut.rs/3wdBG0X>> [Žiūrėta 2021 04 09]

¹⁶¹ Ten pat, 212

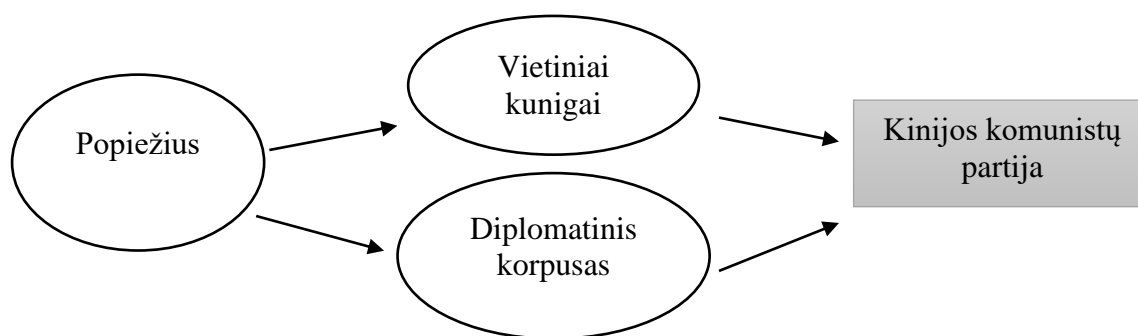
¹⁶² UCA News, "Shanghai Bishop Ma's open repentance shocks Catholics", 2016 m. Birželio 14 d., <<https://bit.ly/3uMPvmV>> [Žiūrėta 2021 04 08]

¹⁶³ Wellman, 580

sugrįžtantis į CCPA ir atsiimantis išsakytus žodžius. Neatmestina interpretacija, kad vyskupas sugrįžo į CCPA vykstančių Šv. Sosto derybų su Kinija kontekste.¹⁶⁴

Vis dėlto, nežinoma kiek yra slapta popiežiaus leidimu konsekruotų vyskupų Kinijoje taip pat ir to koks galėtų būti skiriamas Šv. Sosto finansavimas Kinijoje veikiančioms bažnyčioms ir jų socialinėms ar kitoms veikloms. Šiame kontekste, viešąją erdvę pasiekė įdomi prezumpcija, kad Kinija Vatikanui moka 2 milijardus dolerių kasmet už šio tylą.¹⁶⁵ Nepaisant tokių spekuliacijų, iš teorinės perspektyvos, minėtina, kad krikščionių daugėjimas kartu su kitais veiksniais, tokiais kaip Kinijos ekonomikos augimas, yra demokratijos katalizatoriai. Remiantis Samuel P. Huntington, teigtume, kad popiežiaus religinė-politinė lyderystė kartu su Kinijos ekonominiu augimu skatina jos demokratiją¹⁶⁶ per pontifko naudojamą *bottom-up* prieigą (žr. schemą Nr. 2) pasiekti Kinijos valdantįjį elitą ir bandyti daryti poveikį.¹⁶⁷

Schema Nr. 2 Popiežiaus prieiga *bottom-up* (liet. „iš apačios į viršų“)¹⁶⁸

Katalikų bažnyčia supranta demokratiją kaip *sine qua non* (liet. „būtinąją sąlygą“) žmogaus teisėms užtikrinti ir kaip politinį modelį, kuris krikščionybei labiausiai tinka. Vadinasi, tose Kinijos parapijose, kuriose religijos laisvė akcentuojama, bažnyčios bus labiau linkusios palaikyti ir pačią demokratiją. Teisėtos ar neteisėtos katalikiškos organizacijos veikia kaip tikrinimo mechanizmas, per kurį katalikų testuojamas režimo teisėtumas religijos laisvės atžvilgiu. Taigi, religijos laisvė, krikščionybės ir ypač katalikybės augimas Kinijoje gali skatinti pasipriešinimus prieš bandymus šią laisvę užgniaužti.¹⁶⁹

Galiausiai, vertėtų pabrėžti, kad Šv. Sostas laikosi kryptingos politikos Kinijos atžvilgiu, siekdamas atkreipti žiniasklaidos dėmesį skambiomis frazėmis, galimai pasitelkiant vienokią ar kitokią JAV pagalbą bei per konkrečių vyskupų simbolinius gestus bandydamas paveikti Kinijos

¹⁶⁴ UCA News, *Shanghai*, 2016 m. Birželio 14 d.

¹⁶⁵ ANI, “Dissident says CCP pays off Vatican \$2 billion annually for its silence on Chinese atrocities”, 2020 m. Birželio 29 d., <<https://bit.ly/3tSF1kw>> [Žiūrėta 2021 04 10]”

¹⁶⁶ Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late. Twentieth Century*, *Journal of Democracy*, Vol.2. No.2 Spring 1991, 13, 31

¹⁶⁷ Crespo, Gregory, 5-6

¹⁶⁸ Šio darbo autorius.

¹⁶⁹ Andrew P. Lynch, *Beijing and the Vatican: Catholics in China and the Politics of Religious Freedom*, 2014, 7

vyriausybę. Besikeičiančios statistinės tendencijos Azijoje, Šv. Sostą skatina keisti jo strateginę darbotvarkę ir didinti dėmesį šiam kontinentui. Šv. Sosto lyderis popiežius Pranciškus bando paveikti kinų viešąją nuomonę apie bažnyčią kelis kartus pakartodamas savo prielankumą Kinijai.

3.1.2. Popiežiaus Pranciškaus veiksnys

3.1.2.1. Politikos formulavimas

Pirmiausia, išskiriant popiežiaus reikšmingumą priežastiniame mechanizme, svarbu įvertinti tai, kad jis kyla iš pontifiko įsitraukimo masto ir aprėpties. Popiežius, laikoma, turi didesnę įtaką savo diplomatinėse veiklose nei JT Generalinis sekretorius.¹⁷⁰ Popiežius savo autoritetu akumuliuoja švelniąją galią, kuri pasireiškia dvasinių ir bendražmogiškų normų sklaida pasaulyje. Šia prasme Šv. Sostas vadinamas „normų investuotoju“.¹⁷¹

Medijos. Popiežius kaip pasaulinė figūra savo pareiškimais ir kelionėmis pritraukia patį didžiausią žiniasklaidos dėmesį ir šiuo požiūriu niekas jam negali prilygti.¹⁷² Teigiama, kad Rugsėjo 11 d. įvykiai JAV nepritraukė tiek pasaulinės medijos dėmesio, kiek popiežiaus Jono Pauliaus II laidotuvės.¹⁷³ Taip pat, medijas galime interpretuoti kaip įsiterpiančius kintamuosius, nes jos ištransliuoja popiežiaus pranešimus ir gali būti veiksmingesnės nei kultūrinės diplomatijos programos.¹⁷⁴ Televizijos ir radijo transliuotojai šiame kontekste svarbūs ir tuo, jog paprastai stoja į nevalstybinių veikėjų (taip pat popiežiaus) pusę.¹⁷⁵ Tai naudinga Šv. Sostui, kuris gali tuo naudotis kaip paradiplomatiniu įrankiu netiesiogiai bendraudamas su Kinijos regionų ir miestų bendruomenėmis, tačiau tai laikoma tiesioginiu diplomatiniu popiežiaus įsitraukimo metodu.¹⁷⁶

Popiežiaus požiūriui į Kiniją padarė įtaką, kaip jis pats pripažino, Jėzuitų misionierius Matteo Ricci, kuris vykdė misiją Kinijoje skleisdamas vakarietišką kultūrą ir šalyje kaip reikiant pasižymėjo ir yra žinomas iki pat šių dienų.¹⁷⁷ Jis ypatingas tuo, jog pirmiausia skyrė daug laiko susipažindamas su Kinijos kultūra, išmokdamas kinų kalbos, tradicijų, papročių ir atsargiai pristatė kinams tai, ko jis išmoko Vakaruose.¹⁷⁸ Todėl šiandien, kaip teigiama, tiek Kinija, tiek Šv. Sostas vertina M. Ricci atminimą.¹⁷⁹ M. Ricci siūlo metodologiją, pagal kurią pirmiau siūloma pirmiau prisitaikyti prie kitos

¹⁷⁰ Troy, *Two "Popes"*, 69

¹⁷¹ Troy, *The Catholic Church*, 7

¹⁷² Matlary, 87

¹⁷³ Barbato, *A State, a Diplomat*, 39

¹⁷⁴ Guy J. Golan, Phillip C. Arceneaux & Megan Soule, The Catholic Church as a public diplomacy actor: an analysis of the pope's strategic narrative and international engagement, *The Journal of International Communication*, 2018, 98

¹⁷⁵ Thomas Diez, Diplomacy, Papacy, and the Transformation of International Society, *The Review of Faith & International Affairs*, Volume 15, 2017, 37

¹⁷⁶ Albert, *Beyond Integration*, 23

¹⁷⁷ Mok, 3

¹⁷⁸ Fernando Reyes Matta, Álvaro Etcheagaray, *The Jesuits and China: reinterpreting Matteo Ricci's work*, 2015, 366

¹⁷⁹ Ten pat

kultūros, o tada jai bandyti daryti poveikį.¹⁸⁰ Šiuo pjuviu, popiežius Pranciškus vertintinas kaip asmuo, kuris imasi naujų diplomatijos priemonių Kinijos atžvilgiu.

Šv. Sosto – Kinijos santykių perspektyvoje išsiskiria įdomi detalė. Kartą popiežius savo kalboje ketino paminėti Kinijos vyriausybei nepalankius sakinius. Jo kalboje buvo nepasakytos iš anksto parašytos kalbos dalys, kuriose jis palaikė laisvę Honkonge. Žurnalistas iš anksto gavęs popiežiaus kalbą, ją paviėšino, nors yra taikoma *embargo* neviešinti iki kol popiežius jos nepasako. Tą padaręs žurnalistas prarado akreditaciją prie Šv. Sosto. Vertinama, kad taip Šv. Sostas kaip tik numatydamas, kad tai pasieks Kiniją stengėsi jai pasiųsti signalą, ką popiežius gali pasakyti.¹⁸¹ Tačiau turint galvoje tai, kad popiežius laikosi tylos Honkongo protestų atžvilgiu, labiau tikėtina, kad Pranciškus išėmė sakinius iš savo kalbos siekdamas nekelti įtampos su Kinija dėl vykstančių derybų proceso. Popiežiaus kalbos išsakomos viešai, kaip vadina S. Huntington'as, veikia viršvalstybiniu lygiu.¹⁸²

Norėdami plačiau įvertinti dabartinio popiežiaus ideologinį nusistatymą, rasime jo išsakytus žodžius JAV, nukreiptus prieš žmones veikiančius prieš demokratiją: „*Visada yra kažkas, kas neveikia [...] (žmonėms) einant keliu prieš bendruomenę, demokratiją, prieš bendrą gėrį*“¹⁸³, „*Taip, tai turi būti pasmerkta, šis judėjimas, nesvarbu, kas jame dalyvautų*“¹⁸⁴. Kitaip tariant, galėtume vertinti, kad popiežius yra pro-vakarietiškų pažiūrų, nepalaiko nedemokratiškos režimų validumo visuomenėse ir pasmerkia judėjimus nukreiptus prieš demokratiją.

3.1.2.2. Politikos įgyvendinimas

Popiežius naudodamasis įvairiomis įmanomomis tarptautinėmis platformomis stengiasi pasaulio tautoms perduoti savo žinią. 2015 m. JT Generalinės asamblėjos narius jis stengėsi įtikinti pabrėždamas religijos laisvės svarbą bei išskyrė „būsto“, „darbo“ ir „žemės“ komponentus kaip absoliučiai minimalią žmogaus teisę.¹⁸⁵ Taip popiežius pasiekia Kinijos auditoriją naudodamas *top-down* (žr. Schemą Nr. 4.) prieigą.¹⁸⁶ Tokie pasisakymai prieinami Kinijoje interneto svetainėse arba perpasakojami vietinėse parapijose kunigų pamokslų metu (žr. Schemą Nr. 3).

¹⁸⁰ Nicolas Standaert, “Matteo Ricci: Shaped by the Chinese”, *China Heritage Quarterly*, China Heritage Project, The Australian National University, No. 23, September 2010, <<https://bit.ly/3olm3Sq>> [Žiūrėta 2021 04 12]

¹⁸¹ Massimo Introvigne, “Pope Francis and China: A Vatican Mystery and a Proposal”, 2020 m. Birželio 7 d., <<https://bit.ly/3uUI6lv>> [Žiūrėta 2021 04 12]

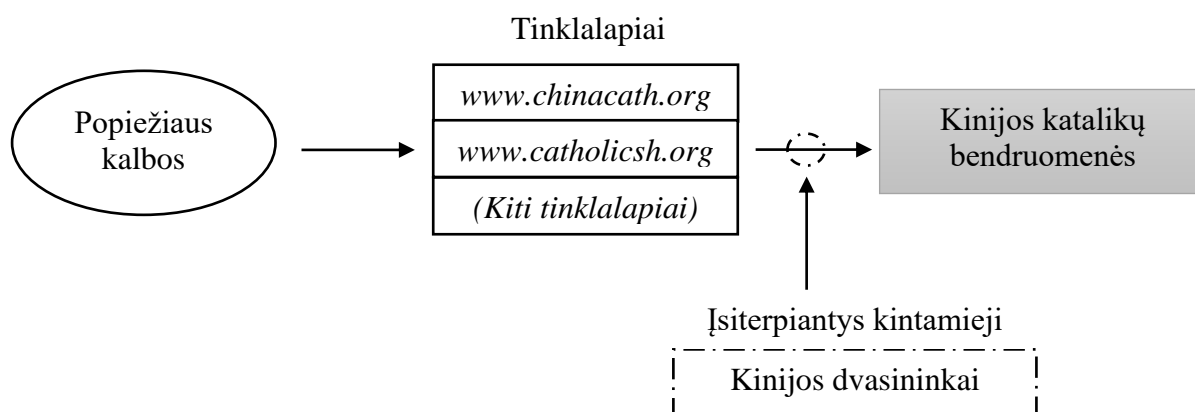
¹⁸² Huntington, *Transnational*, 333

¹⁸³ Reuters Staff, “Pope Francis, speaking of U.S. Capitol assault, condemns people working against democracy”, 2020 m. Sausio 9 d., <<https://reut.rs/2RmlaNY>> [Žiūrėta 2021 04 12]

¹⁸⁴ Ten pat

¹⁸⁵ Libreria Editrice Vaticana, “Address Of The Holy Father”, 2015 m. Rugsėjo 25 d., JT Būstinė, Niujorkas, <<https://bit.ly/2QlcmqE>> [Žiūrėta 2021 04 13]

¹⁸⁶ Crespo, Gregory, 5-6

Pranciškus enciklikoje *Evangelii Gaudium* pabrėžė, kad vienybė turi viršenybę konfliktų atžvilgiu bei palietė kultūrinės „sutaikintos“ įvairovės aspektą. Per šią prieigą popiežius grindžia ir santykius su Kinija, kadangi jis pabrėžia praktinį bendradarbiavimo pobūdį, o skirtumus apibūdina pasaulinės įvairovės kontekste. Vis dėlto, popiežius Pranciškus kaip Katalikų bažnyčios vadovas yra saistomas ne tik evangelinės, bet ir politinės misijos. Globalus evangelinis uždavinys yra pasiekti ne katalikus patraukiant jų dėmesį per Katalikų bažnyčios įvaizdžio kūrimą. Popiežius į Kiniją žvelgia kaip į kultūriškai įdomią valstybę.¹⁸⁸ Laikydamasis nuoseklios linijos, jis savo kalbose kuria Šv. Sosto įvaizdį pasaulio tautų akyse. Todėl, popiežius nors ilgai tylėjo dėl persekiojamų tautų Kinijoje, visgi išsakė savo palaikymą uigurams, kurie persekiojami Kinijoje pažeidžiant žmogaus teises. O tuometinio JAV valstybės sekretoriaus Mike Pompeo retorika buvo griežtesnė, šis išreiškė pasmerkimą Kinijai dėl jos elgesio su uigurais.¹⁸⁹ Viešindamas savo Gailėstingumo doktrinos žinią jis naudoja dvi prieigas pasiekti adresatą – *bottom-up* („iš apačios į viršų“) ir *top-down* („iš viršaus į apačią“).¹⁹⁰ Per šias prieigas jis skatina paradiplomatines apraiškas Žemyninėje Kinijoje ir Honkonge.

Galiausiai, padidindamas vyskupų skaičių Azijoje, atliepdamas į besikeičiantį statistinį katalikų kontekstą Kinijoje, Šv. Sostas paskiria daugiau dvasininkų aptarnaujančių tikinčiuosius. Tiesa, visame šiame kontekste popiežius vertinamas kaip užsiimantis „*Realpolitik*“.¹⁹¹ Komplikuota moksliskai apskaičiuoti kiek tiksliai patrauklios yra Katalikų bažnyčios ir popiežiaus idėjos Kinijos žmonių grupėms, tačiau, kad jos turi poveikį patvirtinti galime, kadangi vyksta protestai Honkonge dėl žmogaus teisių užtikrinimo bei nuolat didėja katalikų skaičius visoje šalyje. Vis dėlto svarbu

¹⁸⁷ Šio darbo autorius.

¹⁸⁸ Crespo, Gregory, 2

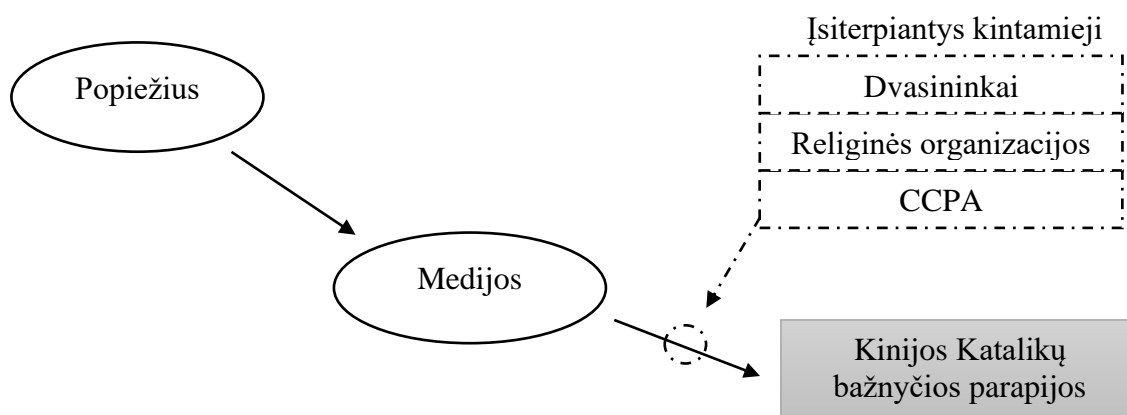
¹⁸⁹ Philip Pullella, “Pope, for first time, says China's Uighurs are persecuted”, 2020 m. Lapkričio 23 d., <<https://reut.rs/341kz6R>> [Žiūrėta 2021 04 15]

¹⁹⁰ Crespo, Gregory, 5-6

¹⁹¹ Ten pat, 3-5

pažymėti, kad Šv. Sosto taikos politika yra fundamentaliai strateginė ir nuo konkretaus popiežiaus nelabai priklauso.¹⁹²

Schema Nr. 4 Popiežiaus prieiga top-down (liet. „iš viršaus į apačią“)¹⁹³

3.1.2.3. Vertinimas

Antroji priežastinio mechanizmo dalis rodo, kad medijų pagalba ištransliuojamas popiežiaus požiūris į fundamentalias normas, nustatant darbotvarkę pasaulio politikams ir rėminimu įvedant naujus (paprastai socialinius) atskaitos taškus, iš kurių pakviečiama mąstyti apie amžinąsias pasaulio ir žmogaus problemas. Popiežiaus diplomatiniai gestai, tokie kaip kalbos dalies pašalinimas ir palaikymas uigurams rodo, kad jis galimai bando sufokusuoti diskursinį poveikį tikslinėms Kinijos grupėms bei tuo pačiu išlaikyti moralinį autoritetą. Popiežius, kaip bet kuris kitas valstybės lyderis norėdamas išlaikyti autoritetą turi laikytis nuoseklumo. Nors šiandien neakcentuojamas popiežiaus palaikymas Vakarų politikai, remdamasis pirmtakų palikimu, Pranciškus stoja į vakarietišku vertybių pusę palaikydamas demokratines idėjas.

Popiežiaus enciklikos, galima sakyti tampa savotiškomis „rinkiminėmis programomis“ išdėstytomis jau „po popiežiaus rinkimų“. Enciklikos orientuotos daryti tiesioginę įtaką grupėms, nustatyti naujas diskusijų temas. Enciklika *Evangelii Gaudium* parodo, kad popiežius linkęs vengti tradicinio realistinio pasaulio suvokimo.

Vis dėlto, atsižvelgdamas į realistinę situaciją, jog daugėja Šv. Sosto „piliečių“ – katalikų skaičius Azijoje popiežius didina savo dėmesį į šį žemyną, tame tarpe ir į Kiniją. Popiežius viešosios diplomatijos metodais stengiasi įrodyti pasauliui, kad privalu paisyti žmogaus teisių ir religijos laisvę. Susilaikymu vertinti Kinijos veiksmus tarptautinėje arenoje, jis stengiasi siekti kompromiso ir apmalšinti Kinijos komunistų partijos agresyvumą krikščionių atžvilgiu.

Naudodamasis didžiausią medijų potencialą ir *bottom-up*, *top-down* prieigas popiežius gali padaryti poveikį pasaulio krikščionių požiūriui į Kiniją, kadangi nepasmerkia jos kaip blogio

¹⁹² Christian E. Rieck, Dorothee Niebuhr, Microstate And Superpower, The Vatican In International Politics, *Kas International Reports* 10/2015, 50

¹⁹³ Šio darbo autorius.

imperijos (kaip kad Pijus XI pasmerkė SSRS komunizmą). Abi priegios priežastiniame mechanizme tampa įrankiu įgyvendinti Šv. Sosto politiką Kinijoje ir priemone sujungianti priežastinį ir pasekmės procesą. Remiantis daugiasluoksnės diplomatijos teorija žiniasklaida turinti savotišką suverenitetą (laisvę skelbti naujienas) tampa paradiplomatiniu nevalstybiniu veikėju, kuris padeda popiežiui siekti jo tikslų įgyvendinimo.

3.2. Kinijos vyriausybė

3.2.1. Kinijos komunistų partijos religijos politika

Kinijos komunistų vyriausybė nors ir oficialiai pripažįstanti katalikybę¹⁹⁴ dešimtmečius bandė manipuluoti ir kontroliuoti Katalikų Bažnyčią. Kinijos vyriausybė persekiojo tuos katalikus, kurie atsisakė paklusti režimui. Valstybinė religinių reikalų administracija (SARA) reguliavo religines praktikas Kinijoje nuo pat 1951 m., 2018 m. išformuota ir prijungta prie Jungtinio Fronto Darbo Departamento (UFWD) siekiant religinę kontrolę vykdyti labiau centralizuotai per komunistinę biurokratiją. Nepaisant griežto reguliavimo, 2001 m. Kinijai įstojus į Pasaulio prekybos organizaciją (WTO), tai padarė įtaką jos religijos politikai, kurią turėjo sušvelninti.¹⁹⁵ Tai atspindi nevalstybinių veikėjų reikšmę.

Nepaisant to, dėl vis didėjančio katalikų spaudimo ir kunigų poreikio, 2006 m. Kinija atidarė didžiausią šalies kunigų seminariją Pekine (tiesa, Komunistų partijos kontrolėje). Tačiau, kaip teigia Navreet Kaur Kullar, viena netikėtų įtampų dėl šio sprendimo yra tai, kad oficialūs ir neoficialūs Katalikų bažnyčios Kinijoje sektoriai buvo suartinti. Bažnyčiai Kinijoje labiau bendraujant su platesniu katalikų pasauliu, vis daugiau kinų dvasininkų mokosi ir užsienio šalyse.¹⁹⁶ Taigi, šie dvasininkai sugrįžę dirbti į Kiniją gali formuoti savitą diskursą Katalikų bažnyčios Kinijoje atžvilgiu.¹⁹⁷ Tai Kinijai neturėtų būti palanku, kadangi Vakaruose pasimokę kunigai įgauna medijos suformuotos viešosios diplomatijos logikos polinkių kalbėti ar bent jau mąstyti apie žmogaus teises, demokratiją, vertybes ir teisingumą artikuliuotą kitaip.¹⁹⁸

Galiausiai, užsieniečių perspektyvoje išryškėja lingvistinis ir tarptautinės migracijos paradiplomatijos aspektai. Įvairiose Kinijos vyskupijose, Kinijos vyriausybės leidimu, pamaldos vyksta ne tik kinų, bet ir anglų, vokiečių, prancūzų, korėjiečių, ispanų, lenkų, indoneziečių ir kt. kalbomis. Taip yra dėl įvairiakalbių įvairaus amžiaus žmonių, atvykstančių ir trumpesiam arba ilgesniam laikui pasiliekančių Kinijoje darbo, išsilavinimo, piligrimystės ar kt. tikslais.¹⁹⁹ Taigi,

¹⁹⁴ Albert, Maizland, *Religion*, 2020 m. Rugsėjo 25 d.

¹⁹⁵ Alley, 95

¹⁹⁶ Navreet Kaur Kullar, *China-Vatican Deal: Determining Factors and its Implications*, Research Intern, Institute of Chinese Studies, No. 71 January 2019, 20

¹⁹⁷ B. Zhang, 32

¹⁹⁸ Matlary, 86

¹⁹⁹ B. Zhang, 20-31

parapiniu lygiu, Šv. Sosto specifinio kalbėjimo diskursas (maldos, teologinių tiesų aiškinimas ir t.t.) į Kinijos vietines bažnyčias patenka įvairiomis kalbomis. Tai sustiprina Šv. Sosto įtaką per kitakalbius nevalstybinius veikėjus. Kitos kalbos naratyvą, savaime suprantama, kinams sunkiau sukontroliuoti.

Kita vertus, būta bandymų palaikyti ryšius su Šv. Sostu. Pavyzdžiui, prieš 2008 m. Pekino olimpinės žaidynes Kinijos filharmonijos orkestras atliko kūrinį, kurį paskyrė popiežiui Benediktui XVI, o Šv. Sosto pasiuntinys buvo pakviestas dalyvauti žaidynių atidarymo ceremonijoje.²⁰⁰ Šis gestas turėjo ir diplomatinį tęsinį. Tais pačiais metais buvo rimtai svarstoma galimybė popiežiui Benediktui XVI apsilankyti Kinijoje. Tačiau nei popiežiaus apsilankymo, nei galimo susitarimo derybos nepavyko.²⁰¹

2010 metai buvo tie, kai Kinijos oficialus televizijos transliuotojas CCTV pareiškė:

„Ricci imperatoriui įteikė daug dovanų, įskaitant Dievo ir Mergelės Marijos atvaizdus. Šie paveikslai nustebino tarnautojus ir karališkąją šeimą. Nuo to momento kinai pradėjo pažinti Vakarų religijas, ypač katalikybę. Tai buvo ir meno mainų tarp Kinijos ir Vakarų preliudija. Ricci buvo pirmasis asmuo, įgijęs Kinijos žmonių pasitikėjimą ir įkvėpęs jų smalsumą Vakarų pasauliu“²⁰²

Ši ištrauka iliustruoja Kinijos pagarbą M. Ricci, kurį irgi prisimena popiežius Pranciškus. Šiuo atžvilgiu, M. Ricci metodologija tampa jungiamoji grandis mezgant tarpvalstybinį dialogą. Įdomu tai, kad tais pačiais metais Kinijos vyriausybė pirmą kartą po ketverių metų pertraukos išventino vyskopus be popiežiaus pritarimo. Kai kurie vertintojai tokią Kinijos strategiją Šv. Sosto kryptimi priskiria naujai agresyviai Kinijos diplomatijos bangai, kuri sąlygota Didžiąjai galiai būdingos kylančios ekonominės ir karinės galios.²⁰³

Prezidentas Xi Jinping bandė padaryti krikščionybę labiau suderinamą su Kinijos vertybėmis. Toks sumanymas įgyvendinamas naudojant griežtą taktiką, kurią Pekinas taikė prieš „pogrindines“ bažnyčias. 2013 m. Prasidėjęs agresyvus „krikščionybės sinicizavimas“ akivaizdus per vadinamąsias *wujin* („penkios skverbties“ arba „penkios įžangos“) ir *wuhua* („penkios transformacijos“) koncepcijas, kurios buvo inicijuotos Džedziango provincijoje. Wujin susideda iš šių dalykų: *„Bažnyčiose turi būti įvesta partinės valstybės politika, įstatymai ir reglamentai; populiariojo mokslo kultūra turėtų eiti į bažnyčių vidų; harmonijos statybos idėja turi eiti į bažnyčių vidų“²⁰⁴*. Wuhua apima bažnyčių lokalizaciją: bažnyčių valdymo įteisinimą; teologijos *bendihua* („prigimtinimą“); ir bažnyčios doktrinų perteikimą („suderinimą“).²⁰⁵ Kitaip tariant, pasak M. Barbato, šiame kontekste Kinija būtų tas pagrindinis žaidėjas, kuris atsisako diplomatinių pasiūlymų.²⁰⁶ Paskutiniu metu

²⁰⁰ Zhang, 9

²⁰¹ Alley, 89

²⁰² Matta, Etchegaray, *The Jesuits and China*, 366

²⁰³ Kullar, 3

²⁰⁴ Ten pat, 3

²⁰⁵ Ten pat

²⁰⁶ Barbato, *The Holy See*, 13

Kinijos komunistų partija teisiniais dokumentais įtvirtino savo religijos pavaldumą jai bei reikalavimą, kad religinės organizacijos skelbtų partijos politiką.²⁰⁷ Taip pat, Kinijos vadovybės iniciatyva vyko ir struktūriniai Komunistų partijos pokyčiai.²⁰⁸ Apskritai, ši agresyvi politika indikuoja, kad Xi Jinping nori visiškai perimti religijos kontrolę į savo rankas sukurdamas „savo krikščionybę“ kietosios galios metodais siūlydamas alternatyvią jos versiją.

Paradoksas, tačiau 2013 m. Kinija pradėjusi sinicizavimo politiką, parodė ir minkštosios galios gestą sveikindama Argentinos kardinolą tapusį popiežiumi. Sveikinime, kuri išsakė Kinijos URM atstovė Hu Chunying išreikštas toks lūkestis: „*Mes tikimės, kad Romos bažnyčia, vadovaujama naujojo popiežiaus, galėtų su Kinija dirbti kartu, dėti bendras pastangas ir sukurti palankias sąlygas gerinti ryšius tarp abiejų pusių.*“²⁰⁹ Atstovė taip pat papildė savo žodžius pareikšdama, kad Kinija tikisi, jog Vatikanas nutrauks santykius su Taivanu ir šia prasme nesikiš į Kinijos vidaus reikalus.²¹⁰

Pagrindinės bažnyčios išsklaidymo ar išardymo veiksmai gerai atitinka prezidento Xi Jinping politiką, grįstą Didžiąjai galiai būdinga realistine retorika pagal kurią diplomatija vykdoma per siekį kontroliuoti dvasininkus bei perprogramuoti visą katalikų teologinį diskursą pritaikant jį Kinijos komunistų poreikiams. Paradiplomatinio aspektu, vietiniai dvasininkai ir JTO yra tie nevalstybiniai veikėjai, kurie gali daryti įtaką Kinijos religinei politikai. Nors Kinija bandė teigiamai atsakyti į Šv. Sosto rodomas pastangas palaikyti dialogą Benedikto XVI laikais, visgi 2013 m. ėmėsi griežtų kietosios galios priemonių. Tačiau, santykių dinamikos aspektu padaryta tiesioginė įtaka masėms susitariant dėl kelių religijų legalaus statuso, katalikams daugėjant ir socializuojantis atidaryta kunigų seminarija. Vis dėlto, prievartiniu būdu vyriausybė užsiėmė rėminimo politika vykdydama „krikščionybės sinicizaciją“.

3.2.2. „Viena asociacija viena konferencija“

3.2.2.1. Politikos formulavimas

Asociaciją 1957 m. įsteigė Kinijos Liaudies Respublikos religinių reikalų biuras, siekdamas prižiūrėti žemyninės Kinijos katalikus. CCPA įsikūrus visas Katalikų bažnyčios turtas buvo konfiskuotas ir perduotas į CCPA kompetenciją. Ši po kurio laiko vėl atvėrusi bažnyčias ėmė jas tiesiogiai administruoti ir vykdyti pamaldas savo nuožiūra, be Šv. Sosto sutikimo ar žinios.²¹¹ Kitaip tariant tai vertintina kaip neteisėta Šv. Sosto atžvilgiu. CCPA yra daugiau politinė organizacija, kurios

²⁰⁷ HRW, “China Events of 2020”, <<https://bit.ly/3htpK7c>> [Žiūrėta 2021 01 30]

²⁰⁸ Alex Joske, “Reorganizing the United Front Work Department: New Structures for a New Era of Diaspora and Religious Affairs Work”, *China Brief Volume: 19 Issue: 9*, May 9, 2019, <<https://bit.ly/3w9r9UD>> [Žiūrėta 2021 02 05]

²⁰⁹ KTAR Newsroom, “China maintains hard line on ties with Vatican”, 2013 m., Kovo 14 d., <<https://bit.ly/3fk2ENP>> [Žiūrėta 2021 02 07]

²¹⁰ Ten pat

²¹¹ The Cardinal Kung Foundation, “The Chinese Catholic Patriotic Association”, 1996 m. Pavasaris, <<https://bit.ly/3tMLPA9>> [Žiūrėta 2021 04 11]

tikslas – prižiūrėti visus katalikus žemyninėje Kinijoje (išskyrus Makao ir Honkongą), taip pat kontroliuoti Katalikų bažnyčią Kinijoje ir priimti sprendimus svarbiais bažnytiniais klausimais, įskaitant vyskupų skyrimą. CCPA veikla yra prižiūrima UFWD.²¹² Tuometiniais Pijaus XII laikais toks Kinijos elgesys buvo pasmerktas. Anuomet tai vertinta kaip ideologinė konfrontacija tarp katalikybės ir Komunistų partijos Marksizmo-Leninizmo ideologijos ir Maoizmo mąstymo.²¹³

1982 m. įkurtas CCPA pavaldus darinys – Kinijos vyskupų konferencija (BCCCC). Nors pasak BCCCC konstitucijos, konferencija yra bendrystėje su Vatikanu, visgi ji įkurta be Vatikano sutikimo. BCCCC pagrindinis tikslas – aiškinti Bažnyčios doktriną ir dogmatiką, vykdyti pastoracinį ir evangelinį darbą Kinijoje vietiniu lygiu.²¹⁴ Vadinasi, net ir parapijų lygiu lokali pastoracinė kunigų veikla Kinijoje yra ribojama. Abi organizacijos dar žinomos išsireiškimu „viena asociacija viena konferencija“, tačiau CCPA Kinijos vyriausybės politine prasme laikoma svarbesne.²¹⁵

3.2.2.2. Politikos įgyvendinimas

Ilgą laiką CCPA vykdančią religinę veiklą be Šv. Sosto ir savarankiškai skiriant vyskopus į vyskupijas be Romos kurijos sutikimo kildavo „pogrindinių“ vyskupų ištikimų Vatikanui ir oficialių vyskupų veiklų susikirtimai Kinijos parapijose. Pastoraciniame lygmenyje tai kėlė tikinčiųjų nesutarimą ir sąmyšį.²¹⁶ Daugybė vietinių Kinijos katalikų tiki, kad vyskupo teisė valdyti kyla iš dviejų dėmenų: Šv. Sosto delegavimo ir Šventimų (Kunigystės) Sakramento.²¹⁷ Nors Šv. Sostas ilgai nepripažino CCPA vyskupų, tačiau prie nuosaikesnės laikysenos pereita 2005 m., kai popiežius pakvietė tris Kinijos vyriausybės pripažintus vyskopus ir vieną pogrindžio vyskupą į Vyskupų sinodo susirinkimą kaip visateisius narius. Daugelis CCPA vyskupų slapta pasižadėjo ištikimybę popiežiui, kreipėsi į Šv. Sostą, kad gautų popiežiaus palaiminimą, o kai kurie Šv. Sosto pareigūnai paskatino juos viešai tai paskelbti po to, kai popiežius Benediktas XVI 2007 m. paskelbė savo garsų laišką Kinijos katalikams²¹⁸ bei po „Kinijos aukščiausiojo lygio susitikimo“ (ang. „*China summit*“) Vatikane. Susitikime dalyvavo penki Kinijos vyskupai iš Honkongo, Makao ir Taivano bei Vatikano atstovai, susiję su Kinijos bažnyčios reikalais.²¹⁹

²¹² Michael Sainsbury, UCA News, “China tightens grip on religion in bureaucratic overhaul”, 2018 m. Kovo 23 d., <<https://bit.ly/3omkAeO>> [Žiūrėta 2021 04 09]

²¹³ Mok, 2

²¹⁴ Zhu, 6

²¹⁵ Mok, 2

²¹⁶ Kullar, 1

²¹⁷ Zhu, 3

²¹⁸ Benedict XVI, “Letter of the Holy Father Pope Benedict XVI To the Bishops, priests, consecrated persons and lay faithful of the Catholic church In the People’s Republic of China”, 2007, Liepos 12 d., <<https://bit.ly/3eO0IDw>> [Žiūrėta 2021 05 14]

²¹⁹ UCA News, “Pope Benedict XVI’s Letter Inspired Church In China In 2007”, 2008 m. Sausio 3 d., <<https://bit.ly/3uRlyIQ>> [Žiūrėta 2021 01 28]

Minėtas laiškas, prieš jį paskelbiant, per diplomatus perduotas Kinijos vyriausybei.²²⁰ Jame išdėstyti tokie klausimai kaip Šv. Sosto noras palaikyti dialogą su Kinija dėl Bažnyčios teritorinių jurisdikcijų, draugiškų santykių atkūrimas (susitaikymas) Kinijos bažnyčioje, tai pat aptarti Kinijos institucijų Bažnyčios kontroliavimo reikalai, skirtingos Kinijos vyskupų tarnystės sąlygos ir popiežiaus įgaliojimai skiriant vyskopus. Deja, oficialiai pastaroji popiežiaus teisė Kinijoje nepripažinta, o be Kinijos žinios konsekruoti vyskupai persekiojami ir įkalinami.²²¹ Popiežiaus Benedikto XVI 2007 m. Laiške buvo nustatytos laipsniško CCPA bažnyčių ir pogrindinių bažnyčių Kinijoje jungimo gairės. Kinija atsakė, kad nors laiške buvo teigiamų elementų, popiežius pratęsė 1950-aisiais prasidėjusius Kinijos ir Šv. Sosto konfliktus, kurie apėjo Taivano klausimą, ir pavadino laišką nepriimtinu.²²²

Reaguodami į popiežiaus laišką kai kurie pogrindžio vyskupai nusprendė prisijungti prie valstybės sankcionuotos bažnyčios, manydami, kad jie gali teigiamai paveikti CCPA veiklą. Tačiau netrukus po to valstybės sankcionuota ir kontroliuojama bažnyčia buvo apkaltinta popiežiaus geranoriškumo išnaudojimu, kad priviliotų pogrindžio vyskopus ir kunigus į savo gretas.²²³

Tuo pačiu metu pogrindžio katalikai apkaltino Šv. Sostą kai kurių pogrindžio vyskupų klaidinimu, kai jie ieškojo nurodymų, ar jie gali veikti atvirai. Įvairūs bažnyčių darbuotojai prisipažino, jog jie tyliai bendradarbiauja su Kinijos vyriausybe kai kuriose konkrečiose srityse. Taigi, kunigai pradėjo atvirai judėti tarp oficialios ir pogrindžio bažnyčių, kai vietos valdžios atstovai dėmesį būna nukreipę kitur. 2009 m. Vatikano valstybės sekretorius Tarcisio Bertone parašė laišką, ragindamas žemyninius katalikus susitaikyti (susivienyti). 2011 metais popiežius Benediktas XVI išreiškė viltį, pamatyti vieną bažnyčią Kinijoje. Dėl visų šių pastangų atviros ir slaptosios bažnyčios sąveikauja labiau, tačiau tarp jų vis dar egzistuoja gilus atotrūkis.²²⁴ 2017 m. ataskaitoje JAV gyvenantis žmogaus teisių stebėtojas pabrėžė, kad Kinijoje padidintas interneto stebėjimo intensyvumas, sugriežtintos bausmės palietė vietinius aktyvistus ir religingus tikinčiuosius.²²⁵

Analizuojant konkrečias parapijas, galima pastebėti reiškinių, kai CCPA reikalavimų paisoma tam, kad parapijoje būtų ramiau. Vietos valdžios atstovai tokiu atveju netaiko griežtų priemonių, nes tokiose bažnyčiose mažesnė pasipriešinimo tikimybė. Toks abipusiai naudingas bendradarbiavimas pastebimas Džedziango provincijos bažnyčiose.²²⁶ Panašioje perspektyvoje, kartais pogrindinės bažnyčios kunigai ir vyskupai dirba kartu su CCPA. Šv. Sostui ši informacija reiškia susitaikymo (susivienijimo) žinią – kad jis neleidžia galutinai Katalikų bažnyčios valdymo ir kontrolės perduoti

²²⁰ Zhang, 25

²²¹ UCA News, *Pope Benedict XVI's Letter*, 2008 m. Sausio 3 d.

²²² Zhang, 25

²²³ Ten pat, 25

²²⁴ Zhang, 23-25

²²⁵ Chan, 91

²²⁶ Masláková, Satorová, 13

tik CCPA. Tai suteikia Šv. Sostui didesnių svertų derybose su Kinija. Tačiau tai taip pat padidina Kinijos nerimą, kad Šv. Sostas gali visiškai užvaldyti bažnyčią Kinijoje. Tuo tarpu kai kurie pagrindžio bažnyčios nariai ir bažnyčios vadovai Honkonge kritikuoja Šv. Sosto raginimą susitaikyti. Tai rodo, kad tarp dviejų bažnyčių padalinys vis dar giliai įsišaknijęs ir visiškas susitaikymas panašu, jog kol kas yra beveik neįmanomas.²²⁷ Iš kitos pusės, kiek pagrįstos Šv. Sosto galimybės dominuoti Katalikų bažnyčioje Kinijoje verčia abejoti, kadangi 2019 m. UFWD pareigūnas vykdydamas CCPA ir BCCCC kontrolę paragino organizacijas ir toliau efektyviai skatinti Katalikų bažnyčios tikinčiuosius mokyti iš Xi Jinping'o socializmo kiniškų charakteristikų katalikybės kontekste.²²⁸

Išskirtinos ir Katalikų bažnyčios poveikio darymo galimybės Kinijai per dvasininkus kitose šalyse. 2019 m. Gruodį BCCCC delegacija su jos prezidentu vyskupu Ma Yinglin (kuris dar 2006 m. buvo ekskomunikuotas kartu su kitais 6 vyskupais, o 2018 m. Pranciškaus kartu su kitais pripažintas ir gražintas į vienybę su Šv. Sostu), lankėsi JAV, kur susitiko su ten dirbančiais katalikų vyskupais. BCCCC oficialiais kelionės tikslais įvardijamas būtent siekis pasisemti patirties kaip administruojamos vyskupijos JAV, kaip vyksta seminaristų ugdymas, kaip pagerinti Bažnyčios ir visuomenės santykius ir kaip administruojama JAV vyskupų konferencija. Taip pat, pristatyti Katalikų bažnyčios Kinijoje pasiekimai per pastaruosius 30 metų, o JAV Bažnyčios atstovai pakviesti apsilankyti Katalikų bažnyčioje Kinijoje.²²⁹

3.2.2.3. Vertinimas

Kinijos komunistų partijos įsteigta CCPA ir jos vykdoma savavališka religijos kontrolė neprisidėjo prie teigiamų santykių su Šv. Sostu kristalizavimo. Vis dėl, remdamiesi Efe Sevin teorija, vertintume, kad Šv. Sostas stengėsi vykdyti socializaciją nusitaikydamas į CCPA kaip tikslinę grupę ir darydamas jai tiesioginį poveikį priimdamas CCPA vyskopus į tarptautinius susitikimus. Šv. Sostas nepaisydamas komunistų elgesio mano padarysiantis tiesioginę įtaką per bendrąsias vyskupų audiencijas, kuriose savaime suprantama Pranciškus įveda bendrą darbotvarkę iškeldamas Katalikų bažnyčiai aktualius klausimus. Taip pat, Vatikanas gali kliautis katalikais kaip nevalstybiniais veikėjais, lankančiais Kiniją įvairiais tikslais. Pastarieji gali daryti poveikį vietiniams patraukdami jų dėmesį kita kalba vykstančiomis pamaldomis bei religijos laisvės idėjomis. Tačiau, sunku įvertinti fokusuotą poveikį abejonių naudingumo kriterijui, kadangi pagrindžio katalikai nebuvo patenkinti Benedikto XVI politika. Vis dėlto, šiame kontekste CCPA sustiprino savo įtaką, nes Šv. Sosto tarpininkavimas tarp oficialios ir pagrindžio bažnyčių kaip nurodoma davė vaisių.

²²⁷ Zhang, 23

²²⁸ UCA News, "Chinese bishops' chief vows to press ahead with Sinicization", 2019 m. Sausio 22 d., <<https://bit.ly/3flnpsz>> [Žiūrėta 2021 02 22]

²²⁹ Boston university School Of Theology, Center for Global Christianity & Mission, "Catholic Chinese Bishop Conference – Boston", 2019 m. Gruodžio 12 d., <<https://bit.ly/3oj6YRA>> [Žiūrėta 2021 02 22]

Turint omenyje minėtą kontekstą, galėtume teigti, kad Kinijos vyriausybė, remiantis paradiplomatijos teorija, veikiama Šv. Sosto tokiais daugiasluoksniais diplomatiniais būdais:

1. Šv. Sostui ištikimų ir komunistams lojalių vyskupų susitikimuose.
2. Parapijiečių laikysena nukreipta prieš neteisėtai išventintus vyskopus.
3. CCPA ir nevalstybinių subjektų bendruose tinkluose.
4. Nevalstybiniam veikėjams (katalikams) socializuojantis tarpusavyje.²³⁰

Realistinės aplinkybės – didėjantis kunigų poreikis ir katalikų spaudimas lėmęs Pekino seminarijos atidarymą rodo ir tai, kad katalikų įtaka Kinijoje stiprėja, o Kinijos komunistų partijai galimai reikia papildomų įrankių kontroliuoti bažnyčią. Kinija kietosios galios priemonėmis savavališkai ir savarankiškai užsiėmė katalikybės „administravimu“. Neturėdama nei katalikų, nei Šv. Sosto mandato įsteigė CCPA ir BCCCC per kurias kontroliuoja Katalikų bažnyčią Kinijoje.

Nepaisant Kinijos komunistų partijos struktūrų agresyvių veiksmų, Šv. Sostas Kinijoje kaip diplomatinis veikėjas siekia galimybės efektyviau dalyvauti katalikų gyvenime Kinijoje. Tuo tarpu kaip teritorinis veikėjas imasi priemonių bent jau daryti joms poveikį Katalikų bažnyčios Kinijoje administravimui. Ieškodamas būdų santykiams su Kinija megzti dar 2007 m. atsargiai kreipėsi laišku atkurti draugiškus santykius (susitaikyti). Tokie Šv. Sosto veiksmai iššaukė reakcijas Kinijos regioniniu lygiu, kuriame kyla paradiplomatines apraiškos ir vietiniai vyskupai pereina į CCPA tikėdamasi paveikti asociaciją iš vidaus.

CCPA valdomos BCCCC atstovų kelionė į JAV primena interpretaciją, kad Šv. Sostas imasi dialogo su Kinija tikėdamasis įvairiais aplinkkeliais perkeisti Kinijos dvasininkų elgesį: patraukti viešosios diplomatijos priemonėmis juos į savo pusę ir taip bandyti daryti bent minimalų poveikį katalikų bažnyčiai Kinijoje. Taip pat neatmestina, kad tokia galėjo būti slapta susitarimo sąlyga – Kinijos vyskupų lankymasis užsienio valstybėse, mainais už jų ekskomunikos panaikinimą. Tarptautinės kelionės keičia ir pasaulio krikščionių požiūrį į Kiniją. Iš teorinės perspektyvos, tarptautinės kelionės tarp nevalstybinių veikėjų suveikia kaip daugiasluoksnės diplomatijos priemonė padedanti Šv. Sostui pasiekti savo tikslus. Taigi, gilėjantis santykis su Kinija antroje priešastinio mechanizmo dalyje patvirtina antrąją hipotezę (H2) duodamas teigiamų rezultatų tolesnei santykių plėtrai.

²³⁰ Kuznetsov, 140

4. Trečia priežastinio mechanizmo dalis. Nevalstybiniai veikėjai

4.1. Ypatingasis Administracinis Kinijos Regionas Honkongas (HKSAR)

4.1.1. Politikos formulavimas

Skaičiuojama, kad oficialiai šiame pusiau autonominio statuso mieste, kuriame gyvena 7,4 mln., apie 400 tūkst. žmonių yra katalikai.²³¹ Taip pat priskaičiuojami 212 tūkst. nevietinių, tačiau gyvenančių šiame regione. Apie 4 tūkst. suaugusių Honkongo gyventojų kasmet pakrikštijama, skaičius nemažėja.²³² HKSAR katalikų autonomiškumas sietinas kartu su regiono politiniu autonomiškumu. Honkongo vyskupija, Honkongo rajono taryba ir Honkongo Įstatymų Leidėjų Taryba (regioninė vyriausybė) gali būti laikomi tie autonominiai vienetai, kurie, remiantis daugiasluoksnės diplomatijos teorija, sąlygoja polemikos vietinių lyderių tarpe formavimąsi. Tai sukuria sudėtingą daugiasluksnę diplomatinę aplinką. Vyriausybės vadovė Carrie Lam honkongiečių suvokiama kaip praktikuojanti katalikė.²³³

C. Lam vyriausybė Kinijos nurodymu ir pasinaudodama Covid-19 pandemija kaip argumentu, įvedė Honkongo nacionalinio saugumo įstatymą. Pagal jį Kinijos policija autorizuota vykdyti kratas, sulaikyti honkongiečius be teismo leidimo.²³⁴ Tai reiškia, kad Kinija skverbiasi į Honkongą net per CCPA, o per politinį lygį.

Atkreiptinas dėmesys, kad HKSAR viduje (taip pat ir Makao regione) CCPA nekontroliuoja tiesiogiai katalikų,²³⁵ tačiau komunistai gali veikti per Pro-Pekino partiją per kurią gali Šv. Sosto – Kinijos paveikti santykių dinamiką. Regione taip pat nėra pagrindinės bažnyčios kaip kad žemyninėje Kinijoje. Turint galvoje tai, kad Honkonge bažnyčia veikia iš esmės atvirai, Honkongo Tikinčiųjų bendruomenės dažnai vyksta į žemyninę Kiniją pasidalinti tikėjimo patirtimi kituose miestuose.²³⁶

Identitetas. Honkongo piliečiai išsiskiria savo ypatinga tapatybe. Ji apibrėžiama dviem būdais: savęs identifikavimu: ar nusprendžiama tapatinti save kaip „kinu“ ar laikyti save honkongiečiu. Antrasis yra pirmenybės teikimas *status quo* regiono politinei sistemai ir parama *Vienos šalies dviejų sistemų* (OCTS) idėjai ar didesnei autonomijai Honkonge. Nepaisant eilę metų

²³¹ Greg Torode, “Nuns arrested as Beijing turns up heat on Church in Hong Kong”, Hong Kong, 2020 m. Gruodžio 30 d., <<https://reut.rs/2RqEOI9>> [Žiūrėta 2021 04 14]

²³² Emanuele Scimia, The Vatican Stays Away from the Hong Kong Crisis Due to Fears of Beijing’s Retaliation, *China Brief*, Volume 20, Issue 2, Sausio 29 d., 2020, 19

²³³ Jenni Marsh, James Griffiths, Angela Dewan, Sarah Faidell, “The exiles and the inmates: The heart-wrenching hand dealt to Hong Kong’s democracy activists”, 2020 Gruodžio 21 d., <<https://cnn.it/3ycaUIi>> [Žiūrėta 2021 04 15]

²³⁴ Natalie Wong, “National security law: five differences between Hong Kong’s new legislation and 2003’s shelved Article 23 bill”, 2020 m. Liepos 9 d., <<https://bit.ly/3tOAIxv>> [Žiūrėta 2021 04 14]

²³⁵ Catholic News Agency (CNA), “Amid Hong Kong protests, Beijing cracks down on some Chinese Catholics”, Honkongas, Kinija, 2019 m. Rugsėjo 30 d., <<https://bit.ly/3w7m9zS>> [Žiūrėta 2021 04 10]

²³⁶ Zhang, 14

Kinijos vykdyto Patriotinio auklėjimo Honkonge net 96,4% jaunesnių nei 29 m. 2018 m. laikė save pirmiausia turinčiais Honkongo tapatybę.²³⁷

4.1.2. Politikos įgyvendinimas

Honkonge veikia daugybė nevalstybinių veikėjų katalikų, kurie rūpinasi vietinių socialine gerove²³⁸ ir veikia daugiasluoksnėje diplomatinėje aplinkoje (Žr. Priedą Nr. 1). Pandemijos sąlygomis jie patiria rimtų veiklos iššūkių, kadangi pastaraisiais metais Honkonge buvo įvestas nacionalinio saugumo įstatymas, judėjimus už žmogaus teises klasifikuojamas nelegaliais.

Protestai. Viena aktyviausių šiame autonominio regione yra Honkongo Katalikų Studentų Federacija. Jaunimas aktyviai dalyvauja protestuose nukreiptuose prieš Kinijos žmogaus teisių ir religijos laisvės varžymus.²³⁹ Dalis Honkongo katalikų protestuotojų skeptiškai vertina popiežiaus dialogą su Kinija ir tylą protestų atžvilgiu. Manoma, kad popiežius taip elgiasi siekdamas neseniai pasirašyto preliminarus susitarimo stabilumo. Vis dėlto, Honkongo regionalizaciniai procesai skatina gyventojų pasipriešinimą centrinei Kinijos valdžiai, kuri taikosi atimti tiek subsidiarumo, tiek bet kokios saviraiškos formas iš autonominio regiono.²⁴⁰

Vykstant protestams, Honkongo katalikų studentų federacijos du studentai asmeniškai paragino pontifiką paremti protesto judėjimą per trumpą susitikimą Romos jaunimo forume, tačiau Pranciškus tepažadėjo melstis.²⁴¹ Toks eufemizmas galėtų būti prilygintas ilgalaikiai maldos diplomatijai, kuri turi platesnių diplomatiškos atskambių. 2021 m. kovo 21 d. Kanadoje organizuota maldos akcija *Zoom* vykusioje nacionalinėje liturgijoje, kuri buvo nukreipta prieš Kinijos komunistų partijos vykdomas represijas prieš katalikus.²⁴² Religinės diplomatijos rėmuose tai vertinama kaip Šv. Sosto įsitraukimo būdas, kai popiežius nėra tiesiogiai įsitraukęs į palaikymą, tačiau pastebima aiški jo laikysena žmogaus teisių ir taikos klausimais.²⁴³ Taip pat, tai galima sugretinti su specifiniu religinės diplomatijos diskursu.²⁴⁴ Per liturginį tikėjimo veiksmą – pasaulines maldos akcijas už sukuriamas ryšys tarp lokalių bendruomenių esančių skirtingose pasaulio šalyse. Taigi, gali būti vykdoma tarp grupių, kai viena grupė gauna tokį pasiūlymą, kuris lydimas ir katalikišku

²³⁷ Syaru Shirley Lin, *Analyzing the Relationship between Identity and Democratization in Taiwan and Hong Kong in the Shadow of China*, Chinese University of Hong Kong, 2018 m. Gruodžio 20 d., <<https://bit.ly/3eMZanT>> [Žiūrėta 2021 05 09]

²³⁸ Catholic Diocese of Hong Kong, Commissions/Bureaux/Organizations, <<https://bit.ly/3tQTFJk>> [Žiūrėta 2021 03 24]

²³⁹ Scimia, 19

²⁴⁰ Jonah McKeown, "Hong Kong student leader: Catholics should take 'major role' in peaceful protests", Hong Kong, China, 2019 m. Rugpjūčio 16 d., <<https://bit.ly/3tSx7HO>> [Žiūrėta 2021 04 17]

²⁴¹ Primrose Riordan, "Hong Kong's Catholics defy Vatican over protests", Hong Kong, 2019 m. Gruodžio 6 d., <<https://on.ft.com/2RYHVa6>> [Žiūrėta 2021 04 19]

²⁴² Michael Swan, "The Catholic Register, Christians across Canada are taking aim at China's Communist party with prayer", 2021 m. Kovo 19 d., <<https://bit.ly/3fswOi6>> [Žiūrėta 2021 04 23]

²⁴³ Albert, *Beyond Integration*, 22-23

²⁴⁴ Wellman, 580

palaiminimu²⁴⁵. Tokie veiksmai gali būti vertinami kaip „shuttle diplomatija“ (liet. *tarpininkavimo*) ir gali prisidėti prie taikos skatinimo atsiliepiant į kvietimą vieningai melstis.²⁴⁶

4.1.3. Vertinimas

Trečioji priežastinio mechanizmo dalis rodo, kad Honkongas ryžtasi imtis paradiplomatinių siekių dalyvauti tarptautiniuose reikaluose, kadangi nesutinka su Kinijos darbotvarke. Pilietinė visuomenė turi tvirtą Honkongo identitetą, todėl siekia ieškoti paramos demokratijai užsienyje. Remiantis paradiplomatine teorija, pasaulinės miestų ir regionų veiklos augimui būdingas tapatybės stiprėjimas ir savigarbos skatinimas, ryšiai su išėivija, konfliktų sprendimas ir pasitikėjimo stiprinimas bei savęs pristatymas savęs tarptautiniu lygiu.²⁴⁷

Šio darbo autoriaus įsitikinimu, Šv. Sostas kaip ir visas pasaulis nenumatė netikėto *force majeure* – Covid-19 pandemijos. Ji sąlygojo palankią terpę Kinijos komunistams pasitvirtinti nacionalinio saugumo įstatymą, pagal kurį iškart įgijo labai didelių teisių honkongiečių atžvilgiu. Neatmestina, kad Šv. Sostas tikėjosi Honkongą išlaikyti kaip veiksmingą derybinę atsvarą santykiuose su Kinija, todėl remdamiesi Der-Yuan Wu teorinėmis išvalgomis,²⁴⁸ trečiosios priežastinio mechanizmo dalies hipotezę (H3) patvirtinti galime tik iš dalies. 2020 m. susitarimas išplėstas dar dvejiems metams.²⁴⁹

Remdamiesi Efe Sevin teorija, darytume prielaidą, kad popiežius žinia per medijas ir vietinius dvasininkus pasiekia Honkongą kaip laikiną periferinį vienetą. Popiežiaus Pranciškaus retorika orientuota į periferijas.²⁵⁰ Jis siekia iš naujo konceptualizuoti pasaulio tvarką, kai viskas vertinama iš Didžiųjų valstybių ir galingų veikėjų pozicijų. Pranciškus siekia įvesti į pasaulinę darbotvarkę tokį rėminimą, pagal kurį būtų atsižvelgiama į periferijų (trečiojo pasaulio, mažesnių valstybių, kitų vienietų ar engiamų tautų) įvairovę ir nebūtų laikomasi geopolitinių taisyklių ar socialinių kategorijų.²⁵¹ Kitaip tariant siekia, kad į kiekvieną žmogų ir jo problemą būtų žiūrima vienodai svarbiai ir atsakingai. Dėl to, Honkongo dvasininkams sukelia klausimų tokie popiežiaus žodžiai ar elgesys, kurie nesiderina su jo periferine retorika. Vis dėlto, santykių dinamikos aspektu, vykstant dialogui su Kinija, popiežius vengia tiek bandymo socializuotis, tiek daryti tiesioginę įtaką Honkongo vyskupijos tikslinėms grupėms ar veikėjams.

²⁴⁵ „Kiekvienas palaiminimas – tai Dievo pašlovinimas ir malda, kuria prašoma Jo dovanų. Dievas Tėvas laimina krikščionis Kristuje „visokeriopa dvasine palaima“ (Ef 1, 3). Dėl to Bažnyčia laimina, šaukdama Jėzaus vardo ir, kaip įprasta, darydama šventą Kristaus kryžiaus ženklą“ KBK, 1671, <<https://bit.ly/3v5aHF3>> [Žiūrėta 2021 04 14]

²⁴⁶ Aileen O'Donoghue, “Diplomacy and Prayer”, 2016 m. Balandžio 9 d., <<https://bit.ly/3eOli1h>>

²⁴⁷ Chan, 37

²⁴⁸ Wu, 19-20

²⁴⁹ Nicole Winfield, 2020 m. Spalio 22 d., <<https://bit.ly/3waGGUu>> [Žiūrėta 2021 04 16]

²⁵⁰ Timothy Scott, “Pope Francis and the Periphery”, *CRC Bulletin, Volume 11, Issue no. 1* – Winter 2014, 1-3

²⁵¹ Troy, *Global politics*, 11

Įvestas nacionalinio saugumo įstatymas, kaip represinė priemonė sulaikyti asmenis užsiimančiais Kinijos komunistiniam režimui kenkiančia veikla, sąlygoja popiežiaus *Realpolitik*. Popiežius galimai matydamas tai, kad per susiskaldžiusią Honkongo bendruomenę nepavyks jam pasiekti ilgalaikių tikslų suvienijant bažnyčias Kinijoje, imasi ilgalaikės kompromisinės strategijos.

HKSAR nevalstybinių veikėjų gretose yra prieštaraujančių ir neprieštaraujančių Šv. Sosto politikai (žr. Priedą Nr. 1). Polemika tarp vietinių lyderių rodo, kad HKSAR kaip subnacionalinis vienetas gali užimti skirtingą vaidmenį užsienio politikos procesuose.²⁵² Vis dėlto, nevalstybiniai veikėjai sukuria galimybę Šv. Sostui vykdyti viešąją diplomatiją Honkonge ir Kinijoje. Honkongiečiai gali palaikyti ryšius su užsienio veikėjais susisiedami per lingvistinius ir kultūrinius panašumus. Bažnytinės giesmės platinamos per Pasaulio katalikų komunikacijos asociacijos (SIGNIS) padalinį Honkonge, paradiplomatinės teoriniuose rėmuose vertintinos kaip religinės kultūros dalis. Tokia, kuri veikia viešąją nuomonę apie Bažnyčią siūlydama patrauklias giesmes ir socializaciją jas atliekant kartu. Azijos vyskupų konferencijų federacija (FABC) yra palanki religinė darbotvarkė formuojama visam Azijos kontinentui, tame tarpe ir Honkongo vyskupijai. Vyskupijos atstovai turi galimybes įgyvendinti savo užsienio politikos veiklos rinkinį²⁵³ ir kurti santykį ne tik su FABC, bet ir su užsienio valstybėms, kurių atstovai patenka į šios organizacijos sudėtį.

Honkongo vyskupijos katalikai daro įtaką Šv. Sosto ir Kinijos santykiams įsitraukdami įvairiais būdais, protestuose bei ištransliuodami viešai pasauliui savo pozicijas nacionalinės valdžios atžvilgiu. Paradiplomatinės teoriniuose rėmuose Honkongo katalikų veiksmai laikytini kaip prieštaraujantys nacionalinės vyriausybės politikai.²⁵⁴

Remiantis paradiplomatinės teorija tikimasi, kad Honkongas bus mažiau motyvuotas pasenusiais politiškai ideologiniais dariniais, tokiais kaip kiniškas patriotizmas ir nacionalizmas, tačiau bus labiau orientuotas į idėjas, normas ir „protingus sprendimus“, kad galėtų išspręsti politikos problemas, su kuriomis dažniausiai susiduriama daugiašalėje, daugiasluoksniėje aplinkoje.²⁵⁵ Svarbu, kad Honkongo gyventojai ir toliau kovotų dėl autonominės nišos, kurioje galėtų siekti savo interesų, plėtoti savo tapatybę ir numatyti savo, kaip nevalstybinių veikėjų įtaką.²⁵⁶

5. Santykių kūrimo rezultatai

5.1. 2018 m. Preliminarus susitarimas dėl vyskupų skyrimo

Šv. Sosto ir Kinijos susitarimo galimybės gvildintos ne vieną dešimtmetį. Santykių vakuumas atsirado po 1951 m., kai Kinijos valdžioje įsitvirtino komunistai ir pradėjo naikinti bet koki

²⁵² Hocking, 26

²⁵³ Chan, 38

²⁵⁴ Wu, 20-21

²⁵⁵ Ten pat

²⁵⁶ Ten pat

religingumą. Nepaisant to Šv. Sostas nuosekliai vykdė pastangas kurti santykius su Kinija. Susumavus trijų priežastinio mechanizmo dalių gautus rezultatus, remdamiesi Efe Sevin teorija, gauname ilgalaikių Šv. Sosto santykių su Kinija kūrimo veiksnių minimaliai pakankamą apibendrinimą. Šis atvaizduojamas lentelėje, kurioje išdėstomi santykius veikiantys subjektai ir veiksniai, kurie nulėmė 2018 m. Preliminaraus susitarimo dėl vyskupų skyrimo atsiradimą:

Subjektas	Veikla
SSRS palikimas	Šv. Sostas įgijo patirties santykiuose su SSRS, kuriuos taiko santykiuose su Kinija: remiamasi Jėzuitų pavyzdžiu; bažnytiniuose dokumentuose suformuluotas teorinis enciklikų požiūris grindžiantis popiežiaus pontifikato politiką; vyko įvairaus formato tarpvalstybiniai susitikimai; naudotos fokusuoto poveikio į tikslines grupes priemonės tiek SSRS, tiek Kinijos santykių konstravime; paveikti SSRS bažnyčios administravimo srityje Šv. Sostui nepavyko, tačiau šią pamoką išmokęs su Kinija jis imasi drąsesnių priemonių; kad ir kas bebūtų daroma autoritarinis SSRS režimas tęsė represijas prieš katalikus; buvo pasitelkiami nevalstybiniai veikėjai: kitos krikščioniškų denominacijų bažnyčios; SSRS atveju įsteigta Komisija <i>Pro Russia</i> , Kinijos atveju <i>Kinijos reikalų komisija</i> ; Šv. Sosto <i>Ostpolitik</i> padarė įtaką Vakarų valstybių politikai, Kinijos atveju taip pat vykdoma Azijos <i>Ostpolitik</i> . Taigi, kai kurios priemonės naudojamos panašios, todėl jos laikomos palikimu nuosekliai vedusių prie santykių su kita autoritarine valstybe konstravimo, kurių realaus įgyvendinimo ėmėsi Pranciškus.
Valstybiniai veikėjai	Šv. Sostas su popiežiumi priešakyje ir Kinija su CCPA ir BCCCC tarpusavio dialogą mezgė atsižvelgdami į realistinę situaciją – didėjantį krikščionių skaičių Kinijoje ir nekontroliuojamos pogrindžio bažnyčios augimą; Popiežius konstruodamas santykius su Kinija remiasi M. Ricci metodologija; Pradėjęs savo pontifikatą jis paskyrė atitinkamus savo administracijos pareigūnus padedančius jam vykdyti Šv. Sosto politiką; Kinija pirmiausia siekia krikščionybę sinicizuoti ir santykius su Vatikanu įvardija galimus jeigu bus perkelta nunciatūra iš Taivano į Kiniją, tačiau Šv. Sostas naudodamasis <i>bottom-up</i> ir <i>top-down</i> priegais, nevalstybinių veikėjų (medijų, tarptautinių organizacijų) pagalba pasiekia gilesnį dialogą ir preliminarų susitarimą; CCPA kontroliavo bažnyčias Kinijoje, tačiau Šv. Sostas ėmėsi paradiplomatijos, kuri gali paveikti Kinijos pareigūnų elgesį.
Nevalstybiniai veikėjai	Šalia valstybinių veikėjų savo veiklą vykdančios parapijų kunigai turi ribotą galimybę atstovauti Šv. Sosto idėjoms; HKSAR veikiantys asmenys užima skirtingus vaidmenis Šv. Sosto ir Kinijos dialoge: vieni kritikuoja ir smerkia, kiti palaiko ir stengiasi rėminti Romos kurijos bendradarbiavimo projektą kaip teisingą; Tačiau Pranciškaus žodis reikšmingas ir vedantis prie HKSAR nevalstybinių veikėjų įsitraukimo į

	<p>tarptautinius reikalus, kadangi Pranciškaus retorika orientuota į periferijas, prie kurių priskiriamas ir HKSAR darinys, o Honkongo vyskupija turi autonomiją CCPA atžvilgiu; Kinijos-HKSAR konfliktas neturi aiškių optimistinių tendencijų, tačiau gylėja honkongiečių ir kinų poliarizacija tapatybės formavimosi prasme; Honkongo katalikiško jaunimo aktyvistai labiau užima priešaringą laikyseną Vatikano atžvilgiu; Vykstantys procesai rodo, kad HKSAR po Vatikano-Pekino susitarimo patyrė daugiau nacionalinės valdžios intervencijų, tačiau tą sąlygojo ir nacionalinio saugumo įstatymas. Taigi, HKSAR labiau vertintinas kaip priežastiniame mechanizme veikiantis įsiterpiantis kintamasis, kuris veikė Šv. Sosto ir Kinijos santykiuose, bet nebuvo esminis Šv. Sosto politikos atžvilgiu.</p>
--	---

Taigi, nors nuasmenintas Vatikano pareigūnas teigia, kad susitarimas yra 30 metų nuoseklaus darbo rezultatas²⁵⁷, šis tyrimas parodo, jog jam įtakos turėjo daug daugiau faktorių bei nebuvo vien tik konstruktyvus dialogas. 2020 m. Nepaisant gana plačios kritikos susitarimas atnaujintas. Susitarimui griežtai oponuojančio kardinolo J. Zen'o nuomone greičiausiai buvo aptarta ir tolesnė santykių gilinimo perspektyva tolesniems diplomatiniam santykiams, kurie galėtų transformuotis į oficialius tarpvalstybinius santykius.²⁵⁸

5.2. Susitarimo vertinimas

2018 m. Rugsėjo 22 d., Šv. Sosto sutarties su Kinija pasirašymo metu, šalyje buvo apie 100 atvirai žinomų vyskupų. Iš jų 70 vyskupų, kuriuos pripažino tiek Kinijos katalikų patriotinė asociacija (CCPA), tiek Šv. Sostas. Taip pat, apie 30 (pogrindžio) vyskupų buvo pripažinti tik Šv. Sosto ir iš pastarųjų 7 vyskupai buvo pripažinti tik CCPA²⁵⁹ (žr. schemą Nr. 2). Kadangi, žinoma virš 100 Kinijoje įsteigtų vyskupijų,²⁶⁰ tai reiškia, kad kai kurios vyskupijos ir tikintieji neturėjo savo vyskupo (ganytojo). Pats susitarimas tiek 2018 m., tiek 2020 m., pasirašytas dviem metams su galimybe sėkmingai vykstant deryboms vėl jį pratęsti.²⁶¹

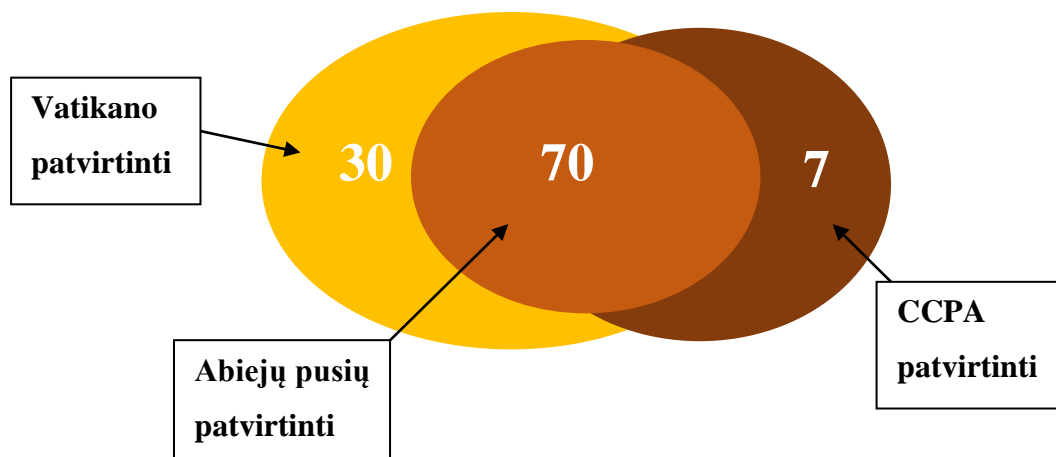
²⁵⁷ Cindy Wooden, "Vatican-China agreement: Secretary Pompeo enters the debate", 2020 m. Rugsėjo 28 d., <<https://bit.ly/3tLFbKE>> [Žiūrėta 2021 04 24]

²⁵⁸ William Langley, "Renewed China-Vatican deal on bishops sets stage for official ties", 2020 m. Lapkričio 12 d., <<https://s.nikkei.com/3tSH6Nm>> [Žiūrėta 2021 04 24]

²⁵⁹ Santa Clara University (The Jesuit University in Silicon Valley), "Pope's Decision On Chinese Bishops Offers Risk", Reward, 2018 m. Spalio 23 d., <<https://bit.ly/3by0zge>> [Žiūrėta 2021 04 25]

²⁶⁰ UCA News, Church in China, <<https://bit.ly/3hyvzQS>> [Žiūrėta 2021 04 23]

²⁶¹ Zhao Yusha, Shan Jie, "Vatican extend bishops appointment agreement by two years", 2020 m. Spalio 22 d., <<https://bit.ly/33Qv8t4>> [Žiūrėta 2021 04 26]

Susitarimo turinys. Didelio pasaulio medijų dėmesio sulaukusio susitarimo dėl vyskupų skyrimo procedūra atrodo taip: vietinės katalikų bendruomenės demokratinių rinkimų būdu dalyvaujant vyriausybės pareigūnams išrenka kandidatus, tada sąrašas akylai peržiūrimas Pekino hierarchų (įtraukiant UFWD, CCPA ir BCCCC). Vėliau vienas vardas atrenkamas ir siunčiamas į Šv. Sostą, kuris per mėnesį turi patikrinti kandidato tinkamumą ir priimti galutinį sprendimą.²⁶²

Susitarimu taip pat buvo įkurta Chengde vyskupija, anksčiau Vatikano nepripažinta, pripažinti 8 vyskupai (iš jų vieną jau mirusį), du (Guo Jincai ir Yang Xiaoting) popiežiaus pakviesti dalyvavo vykusiame Vyskupų Sinode. Tai buvo pirmieji tokiam Katalikų bažnyčios hierarchų forumui dalyvavę vyskupai iš Žemyninės Kinijos.²⁶³ Derybų metų Kinija taip pat patikino, kad pagrindžio vyskupai nebus verčiami įstoti į CCPA.²⁶⁴ Laipsniškas CCPA ir pagrindžio vyskupų problematikos išsprendimas vienas iš kertinių Šv. Sosto ir Kinijos derybose.²⁶⁵

Pastebėtina, kad vykstančių derybų metu 2018 m. pradžioje Romos kurija paprašė Guo Xijin, pagrindžio vyskupo Mingdonge, perduoti savo vadovavimą 70 tūkst. katalikų CCPA patvirtinam vyskupui Zhan Silu, kuris šiuo metu vadovauja apie 10 tūkst. katalikų.²⁶⁶ Tuo pačiu G. Xijin buvo paprašytas tapti vyskupo Zhan Silu augziliaru.²⁶⁷ Taip pat, kitas pagrindžio vyskupas Peter Zhuang Jianjian buvo paprašytas perduoti Šantou vyskupijos valdymą CCPA viceprezidentui vyskupui Joseph Huang Bingzhang.²⁶⁸ Pastarasis taip pat eina Tryliktojo Nacionalinio liaudies kongreso nario pareigas.²⁶⁹ Šv. Sostui lojalių vyskupų veiklos monitoringo kontekste, Kinijai šis susitarimas galėtų

²⁶² Mok, 8

²⁶³ Mok, 8

²⁶⁴ BNS, „Vatikanas ir Kinija veda derybas dėl „pagrindžio“ vyskupų“, 2018 rugsėjo 28d., <<https://bit.ly/3ePrNRf>> [Žiūrėta 2021 04 26]

²⁶⁵ Ian Johnson, “10 Million Catholics in China Face Storm They Can’t Control”, 2018 m. Vasario 14 d., <<https://nyti.ms/3eQCljp>> [Žiūrėta 2021 04 25]

²⁶⁶ Ten pat

²⁶⁷ CathNews, “China deal sees underground bishops step aside”, 2018 m. Gruodžio 17 d., <<https://bit.ly/3uO0oF0>> [Žiūrėta 2021 04 26]

²⁶⁸ Catholic News Agency (CNA), “After China deal, two underground bishops step down at Vatican's request”, 2018 m. Gruodžio 14 d., <<https://bit.ly/3ygVAdh>> [Žiūrėta 2021 04 26]

²⁶⁹ UCA News, “Bishop Joseph Huang Bingzhang”, <<https://bit.ly/3yfvpuX>> [Žiūrėta 2021 04 28]

būti naudingas ir dėl to, nes tai jai taptų priemone valdyti paradiplomatines apraiškas vyskupijose. Iš kitos pusės, Kinija sutiko pagrindžio Nangyango vyskupą augziliarą Pietro Jin Lugang pripažinti oficialiai.²⁷⁰

Remiantis vyskupų rinkimo procedūra ir derybinio proceso analize, galima daryti prielaidą, kad Šv. Sostas pagal preliminarųjį susitarimą yra ne tik pastoracinio BCCCC, bet ir politinio CCPA darinio dalyvis. Šv. Sosto pagrindžio vyskupai pradėjo dirbti su CCPA. Taip pat, CCPA ir pagrindžio vyskupų bendras darbas yra vienas pagrindinių Vatikano derybinių rūpesčių.

Plačiąja prasme, ši tarpvalstybinį susitarimą galime vertinti kaip siekį daryti poveikį agresyviai Kinijos nusiteikimui prieš krikščionybę. Nors Kinija anksčiau užsiėmė bažnyčių griovimu, pastaruoju metu pastebimos priešingos iniciatyvos, atsiranda projektų naujų bažnyčių statybai Kinijoje.²⁷¹ Padarytas krikščionybės poveikis Kinijos nevalstybiniais veikėjams pakankamai pastebimas, nes duoda rezultatų net užsienyje: Kinijos investuotojai pasiryžo finansuoti didžiausios stačiatikių bažnyčios Rusijoje statybas.²⁷² 2018 m. skelbta, kad vienas pagrindinių Vatikano tikslų yra suvienyti katalikus Kinijoje sureguliuojant vyskupų skyrimus užtikrinant popiežiaus pritarimą. Kiti svarbūs tikslai yra skatinti Kinijos vyriausybę nutraukti katalikų persekiojimą ir kaip spėjama tuo pačiu tikėtis dar didesnių kinų atsivertimo į katalikybę skaičių.²⁷³

Vertinama, kad popiežius susitarimu balansuoja tarp susitaikymo su Kinija ir moralinio palaikymo Honkongo demokratiniams procesams.²⁷⁴ Tiesa, pats susitarimas politologine prasme visgi turi ir politinę potekstę su Didžiųjų valstybių reikšme. JAV sekretorius Mike Pompeo D. Trumpo prezidentinės kampanijos metu vyko į Italiją ir siekė patekti pas popiežių pareikšti protesto dėl Šv. Sosto ir Kinijos susitarimo, kuris neatitinka D. Trumpo politikos. Deja, M. Pompeo popiežiaus priimtas nebuvo. Buvo paaiškinta, jog rinkiminės kampanijos metu susitikti nėra korektiška.²⁷⁵

Susitarimas vertinamas prieštarigai tiek tarptautinėje arenoje, tiek tikinčiųjų bendruomenėse. Remiantis KTK 377 kanonu, kritika pagrįsta, kadangi pasak jo: „*Popiežius laisvai skiria arba tvirtina teisėtai išrinktus Vyskopus*“ bei numatyta, kad „*Ateityje civilinei valdžiai nebus suteikta jokių teisių ir privilegijų, parenkant, skiriant, siūlant ar nurodant Vyskopus*“²⁷⁶. Kitaip tariant, išeina, kad teisine

²⁷⁰ Gianni Valenti, China, the government recognizes another “underground” bishop, 2019 m. Sausio 31 d., <<https://bit.ly/3tSyg24>> [Žiūrėta 2021 04 29]

²⁷¹ Rhiannon McGregor, “The future of religion: RSAA reveal new church design for China’s Zhangjiagang”, 2016 m. Sausio 11 d., <<https://bit.ly/33N5TYJ>> [Žiūrėta 2021 04 26]

²⁷² Russia Business Today, “China to Help Russia Build World’s Biggest Church for 37,000 Worshipers”, 2020 m. Sausio 22 d., <<https://bit.ly/33Lq0qj>> [Žiūrėta 2021 04 23]

²⁷³ Thomas F. Farr, The Vatican Accord with China: Riding the Dragon Testimony Before the Congressional-Executive Committee on China, November 28, 2018, , 6

²⁷⁴ Scimia, 21

²⁷⁵ BBC, “Pope rejects US Secretary of State Mike Pompeo meeting”, 2020 m. Rugsėjo 30 d., <<https://bbc.in/3yhpE8U>> [Žiūrėta 2020 12-17]

²⁷⁶ KTK, Kan. 377

prasmė, Šv. Sostas nusižengia savo patiemis įstatymams siekdamas dalyvauti Katalikų bažnyčios Kinijoje gyvenime.

Vis dėlto, Honkongo miesto universiteto (CityU) profesorius Joseph Cheng Yu-Shek mano, kad ši sutartis gali palengvinti krikščionybės skleidimą žemyninėje Kinijoje.²⁷⁷ Paradiplomatiniame kontekste papildomos sąlygos ypač aktualios parapiniame lygmenyje, kadangi šios gali išreikšti savo poreikį bendradarbiauti su Šv. Sostu kaip centrine krikščionių religijos institucija ir autoritetu.²⁷⁸

Tai, kad Kinija nesilaiko susitarimo teigti negalime, kadangi nors yra viešojoje erdvėje tokių teiginių dėl nesiliaujančio katalikų persekiojimo, tačiau nėra duomenų, kad katalikų persekiojimo nutraukimas būtų įtrauktas į susitarimą. Tai galėtų būti vienas Šv. Sosto ilgalaikių tikslų. Vis dėlto, pagrįstai galima manyti, kad jeigu pagrindinė bažnyčia visiškai susilietų su oficialiąja, ko siekia Šv. Sostas, tikėtina, kad persekiojimų sumažėtų. Iš kitos pusės, susitarimas galėtų prisidėti prie Kinijos vyriausybės legitimumo vietinių krikščionių akyse.

5.3. Prognozės

Ateityje Šv. Sosto diplomatijai įtakos turės du svarbūs vidiniai kintamieji. Naujo popiežiaus lyderystė bei tai, kas užims svarbias kurijos administracijos pozicijas ir kokia tų asmenų bus politinė orientacija.²⁷⁹

Vis dėlto, nors Šv. Sostas pagal susitarimą dalyvauja vyskupų skyrimo mechanizme, tačiau kol kas naujų vyskupų dar konsekruota nebuvo, tad šiuo atžvilgiu anksti prognozuoti apie susitarimo veiksmingumą – ar Kinija jo laikysis.

Iš paradiplomatijos teorijos atskaitos taško, krikščioniškos kultūros įtaka Kinijai taip pat tampa svarstyta. Kadangi vyksta krikščionių proveržis, naujoms bendruomenėms reikia ir maldos namų. Galėtume prognozuoti ir galimą bažnyčių pastatų gausėjimą Kinijoje, o šitaip ir dar didesnę katalikų įtaką šalyje. Taigi šioje teorinėje perspektyvoje išvelgtinas ir realizmo požiūris, jog popiežiaus Pranciškaus naujoji diplomatija Kinijoje sąlygota remiantis dideliu katalikų, o ir visų krikščionių, proveržiu šalyje.

Remiantis dar Benedikto XVI laikais svarstytu Šv. Sosto nunciatūros perkėlimu iš Taipėjaus į Pekiną²⁸⁰, galima prognozuoti, kad ateityje tikėtinas ir visiškas Šv. Sosto – Kinijos diplomatinių santykių atkūrimas. Būtent tokiu keliu žengia P. Parolin. Primename, kad nunciatūros perkėlimas yra pagrindinė Kinijos sąlyga oficialiems diplomatiniams santykiams užmegzti. O tai jau sukurtų papildomas sąlygas ir galimam popiežiaus atvykimui į Kiniją, kadangi popiežius paprastai apsistoja valstybės, kurioje lankosi nunciatūroje.

²⁷⁷ Riordan, *Hong Kong's*, 2019 m. Gruodžio 6 d.,

²⁷⁸ Kuznetsov, 110

²⁷⁹ Troy, *The Catholic Church*, 11

²⁸⁰ Zhang, 13

Išvados

Šiuo tyrimu buvo užsibrėžtas siekis padėti pagrindus tolesniems tyrimams analizuoti Šv. Sosto ir Kinijos santykių užmezgimo aplinkybės remiantis Der-Yuan Wu, Wai Yin Chan, Mathias Albert, Efe Seevin ir kitų autorių teorijomis ir identifikuoti veiksnius vedančius prie Šv. Sosto gilinamo dialogo su Kinija.

Atlikus darbą sukonstruotas teorinis darbo pagrindas, paremtas paradiplomatijos ir viešosios diplomatijos teorijomis gali būti taikomas religijos ir politikos mokslų tyrimuose siekiant nustatyti Šv. Sosto santykių su kitomis autoritarinėmis valstybėmis priežastis ir jas sąlygojančius faktorius.

Pranciškus turėjo pasirūpinti Romos kurijos struktūros praplėtimu, paskirti sau palankius asmenis į svarbias pareigas, kad nauja administracija padėtų įgyvendinti jo kaip pontifiko užsienio politikos programą. Pranciškus neužima nei Kinijos advokato, nei prokuroro vaidmens, jam kaip ir ankstesniems pirmtakams rūpi Katalikų bažnyčios ateitis, taika pasaulyje ir religijos laisvė. Vis dėlto, tyrimas parodė, kad Šv. Sosto siekis yra susigrąžinti kontrolę Katalikų bažnyčioje Kinijoje, kurią kadaise turėjo.

Šv. Sosto užsienio politikai Kinijoje įtakos padarė jo patirtis santykiuose su SSRS. Imtasi nesmerkti Kinijos komunistinio režimo ir vengti konfrontacijos, kadangi tai nedavė apčiuopiamų rezultatų religijos laisvės ir bažnyčių administravimo klausimu. Pijaus XII enciklika, pasmerkusi komunizmą, netapo Pranciškaus politiniu ir religiniu kompasu. Nepaisant to, yra mažiausiai trys panašumai: Vatikano politikai SSRS vykdyti įkurta *Komisija Pro Russia*, tuo tarpu Kinijos atžvilgiu *Kinijos reikalų komisija*. Taip pat, tiek SSRS, tiek Kinijos atveju Šv. Sostas turėjo savo *Ostpolitik*. Galiausiai, abiem atvejais Šv. Sostas naudojasi nevalstybiniais veikėjais siekdamas stiprinti savo autoritetą ir galimybes autoritarinėse valstybėse.

Pranciškus pradėjęs eiti pontifiko pareigas susidūrė su tokia politine katalikų realybe: jų skaičius visoje Azijoje, taip pat ir Kinijoje sparčiai auga, ši valstybė kitame dešimtmetyje gali tapti didžiausia krikščionių šalimi pasaulyje; Kinijoje Šv. Sostui lojalūs vyskupai buvo persekiojami, kadangi jie nebuvo prisiregistravę CCPA bei taip turėjo ribotas galimybes veikti; 2008 m. Kinijos – Šv. Sosto santykiai buvo atšilę, nes Kinija pati popiežiui demonstravo viešus diplomatinis gestus. Pranciškus pats būdamas jėzuitu mato tai kaip galimybę ir remiasi jėzuito M. Ricci pavyzdžiu kaip sėkmingai užmezgusio kontaktus su Kinijos elitu ir šalies vertinamą iki pat šių dienų. Įvertinęs tarptautinę padėtį, popiežius Pranciškus imasi laužyti įprastų geopolitinių taisyklių Kiniją traktuodamas per „sutaikintos“ kultūrinės įvairovės prizmę taip kurdamas naują požiūrį į Didžiąsias valstybes. Galiausiai, 2013 m. Pranciškui pradėjus eiti popiežiaus pareigas Xi Jinping‘as ėmė vykdyti „krikščionybės sinicizavimą“. Šv. Sostas turėjo kuo skubiau ieškoti priemonių užkirsti kelią negrįžtamai prarasti Katalikų bažnyčios kontrolę Kinijoje ir naujos „sinicizuotos krikščionybės“ įsigalėjimui.

Popiežius Pranciškus dėl visų šių veiksmų ir turėdamas nevalstybinių veikėjų (medijų, vietinių lyderių) palankumą ir potencialą nutarė kartoti 2009 m. bandymą susitarti su Kinija dėl vyskupų skyrimo priimdamas komunistų kontrolę. Naudodamasis išskirtiniu žiniasklaidos dėmesiu, nekritikuodamas Kinijos, o eidamas į kompromisus, Pranciškus formuoja viso pasaulio krikščionių požiūrį į šią Didžiąją valstybę. Šv. Sostas tikisi, jog susitarimai sugrąžins galimybes Šv. Sosto vyskupams veikti drauge su CCPA vyskupais vienoje platformoje. Pastarojoje jau nuo 2007 m. buvo slapta išreiškusių ištikimybę popiežiui. Šv. Sostas tokiu pagrindu CCPA ir Kinijos komunistinę vyriausybę galės veikti minkštosios galios priemonėmis jas naudodamas tiesiogiai elitinei šalies grupei. Minkštąją galią Pranciškus gali išreikšti per dvi prieigas: *top-down* ir *bottom-up*. Taip pat, paradiplomatines priemonės pasitarnauja skleidžiant vakarietišką požiūrį per daugėjančių vykstančių po pasaulį Kinijos kunigų skaičių: įgyti išsilavinimo, atstovauti bažnyčią Kinijoje, įgyti patirties. Kanoniškai, vis tiek Šv. Sosto galimybė konsekruoti vyskopus slapta niekur nedingsta. Šv. Sostas su popiežiumi priešakyje turi galimybių ilguoju laikotarpiu sukurti papildomas sąlygas stiprinti demokratiją Kinijoje ir nori siekti katalikų vienybės. Galiausiai, padaryti bažnyčią patrauklesnę atsiverčiantiems į katalikybę.

Popiežiaus Pranciškaus užsienio politikoje yra tam tikrų nuoseklumų. Benedikto XVI laikais CCPA skyrė vyskopus savarankiškai, tačiau tuometinis popiežius vis tiek juos kvietė į Vyskupų sinodą. Tai paklojo pagrindus Pranciškui tęsti santykių konstravimą. Vis dėlto Benedikto 2007 m. „laisko strategija“ pasirodė nepakankamai veiksminga, kadangi į CCPA prisijungė tik dalis pagrindžio vyskupų. O visuomenėje tai labiau sukėlė suirutę nei paskatino ramybę ir sutarimą.

2018 m. pasiekto tarpvalstybinio susitarimo data sutampa su Kinijos religijos kontrolės mechanizmo pertvarka. Pagrįsta teigti, kad Šv. Sostas eina į kompromisą ir todėl, nes nori valstybiniu lygiu dalyvauti religijos valdyme kartu su komunistais ir veiksmingiau padėti katalikams žmogaus teisių klausimais. Vis dėlto esminiai paskelbti susitarimo duomenys rodo, kad Šv. Sosto galimybės dalyvauti Kinijos religijos valdyme ribotos. Taip pat, Pranciškaus įpėdinio Benedikto XVI laikais išreikštas pasiruošimas perkelti nunciatūrą iš Taipėjaus į Pekiną, o pastaruoju metu iškeltas Šv. Sosto lūkestis atidaryti biurą Pekine rodo, jog santykiai gilėja. Pranciškus drastiškų sprendimų dar nesiima, o renkasi laipsnišką suartėjimo taktiką.

Šv. Sostas remdamasis nemažėjančia honkongiečių parama demokratijai, imdamasis praktinio santykių su Kinija konstravimo supranta, kad mažai ką turi prarasti HKSAR atžvilgiu. Honkongiečiai per stiprėjančią tapatybę ir protestus išlaiko Šv. Sosto paradiplomatines galimybes. Vertinant politinę situaciją Honkonge darytina išvada, kad Popiežius tikisi, jog Honkongo katalikai ir toliau išliks visuotinės Katalikų bažnyčios ruporais remiančiais žmogaus teises ir demokratiją, o galutiniame rezultate vis tiek išliks ištikimi pontifikui, pamatę, kad Šv. Sosto ir Kinijos dialogas lėmė mažesnę tikinčiųjų persekiojimą. Konstruktyviems santykiams plėtotis trukdantys veiksniai: komunistinės

Lenkijos istorinė atmintis, Taivano statusas, nevalstybiniai ir valstybiniai veikėjai nepratariantys dialogo gilinumui. Vis dėlto, paradiplomatijos teoriniame lauke, maldos kaip Katalikų bažnyčios specifinio kalbėjimo elementas veikia kaip priemonė, kuria Honkongo katalikai pasauliečiai visada gali pasinaudoti siekdami atkreipti pasaulio krikščionių dėmesį. Taigi, įvertinus HKSAR veiksnį bei remiantis paradiplomatijos teorija, darytina išvada, kad Šv. Sosto bandymai prisitaikyti prie Kinijos komunistų primetamų taisyklių ir palaikyti vyskupijų dvasininkų savarankiškumą bei efektyvias paradiplomatijos galimybes, yra suderinami.

Galiausiai, Efe Sevin pasiūlyta daugiasluoksnė viešosios diplomatijos prieiga parodo, kad 1) Šv. Sostas viešąją nuomonę dažniausiai bando paveikti pasitelkdamas medijas, o Kinija naudodamasi kietosios galios priemonėmis ir represijomis; 2) Šv. Sosto ir Kinijos santykių dinamika remiasi į konstruktyvių tarpvalstybinių santykių, nutaikytų į tikslines elitines grupes, kūrimą; 3) Šv. Sostas ir Kinija abipusiai konkuruoja trečiame viešųjų debatų sluoksnyje, nes Šv. Sostas siūlo teologinę sampratą, kaip reikėtų rėminti esamas problemas, o Kinijos darbotvarkę konstruoja Xi Jinping'as per „krikščionybės sinizicavimo“ politiką.

Šv. Sosto viešosios diplomatijos ir paradiplomatijos galimybės suteikia erdvės naujiems tyrimams, galintiems papildyti šį akademinį klausimą. Akademiškai būtų prasminga išpildyti kitų mokslininkų pastebėjimus apie Šv. Sosto užsienio politikos tyrimo kompleksiskumą, kadangi atsižvelgiant į kitas teorines perspektyvas bei naujas empirines aplinkybes būtų galima įvertinti Šv. Sosto ir Kinijos santykių dinamiką iš kitos perspektyvos.

Naudota literatūra ir šaltiniai

1. Albert Mathias, Beyond Integration and Differentiation? The Holy See and the Pope in the System of World Politics, *The Review of Faith & International Affairs*, Volume 15, 2017.
2. Alley N. Rex, Opposites attract, Sino-Vatican Relations, *The Cornell International Affairs Review*, 2017 Volume XI.
3. Allen Jr. L. John, Crux Now, “New Vatican missionary chief could be pivotal player on China”, 2019 m. Gruodžio 13 d., <<https://bit.ly/3ygdD3p>> [Žiūrėta 2021 04 29]
4. Albert Eleanor, Maizland Lindsay, “Religion in China”, 2020 m. Rugsėjo 25 d., <<https://on.cfr.org/3bv8H0J>> [Žiūrėta 2021 03 09]
5. Alex Joske, “Reorganizing the United Front Work Department: New Structures for a New Era of Diaspora and Religious Affairs Work”, *China Brief Volume: 19 Issue: 9*, May 9, 2019, <<https://bit.ly/3w9r9UD>>
6. ANI, “Dissident says CCP pays off Vatican \$2 billion annually for its silence on Chinese atrocities”, 2020 m. Birželio 29 d., <<https://bit.ly/3tSF1kw>> [Žiūrėta 2021 04 10]
7. AsiaNews.it, “Open letter: Rethinking the future of the Catholic Church in Hong Kong”, 2019 m. Sausio 16 d., <<https://bit.ly/3tU2DW5>> [Žiūrėta 2021 04 20]
8. Andrew P. Lynch, *Beijing and the Vatican: Catholics in China and the Politics of Religious Freedom*, 2014.
9. Barbato Mariano, A State, a Diplomat, and a Transnational Church: The Multi-layered Actorness of the Holy See, in: *Perspectives*, Special Issue: The Changing Role of Diplomacy in the 21st Century, Vol. 21, No. 2, 2013.
10. BBC, “Pope rejects US Secretary of State Mike Pompeo meeting”, 2020 m. Rugsėjo 30 d., <<https://bbc.in/3yhpE8U>> [Žiūrėta 2020 12-17]
11. bernardinai.lt, „Ką reiškia „evangelizuoti“?“, 2017 m. Sausio 2 d., <<https://bit.ly/3brVB4j>> [Žiūrėta 2021 04 29]
12. Beijing Administration Institute, “History Of Zhalan”, 2006-03-24, <<https://bit.ly/3hAKBG1>> [Žiūrėta 2021 04 08]
13. Benedict XVI, “Letter of the Holy Father Pope Benedict XVI To the Bishops, priests, consecrated persons and lay faithful of the Catholic church In the People's Republic of China”, 2007, Liepos 12 d., <<https://bit.ly/3eO0lDw>> [Žiūrėta 2021 05 14]
14. Beach Derek, Rasmus Brun Pedersen, *Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines*, 2013.
15. BNS, „Vatikanas ir Kinija veda derybas dėl „pogrindžio“ vyskupų“, 2018 rugsėjo 28d., <<https://bit.ly/3ePrNRf>> [Žiūrėta 2021 04 26]
16. Boston university School Of Theology, Center for Global Christianity & Mission, “Catholic Chinese Bishop Conference – Boston”, 2019 m. Gruodžio 12 d., <<https://bit.ly/3oj6YRA>> [Žiūrėta 2021 02 22]
17. Carletti Anna, From The Center To The Periphery: Holy See’s Diplomacy Ideological Displacement After Pope Francis, *Austral: Brazilian Journal of Strategy & International Relations*, v.4, n.7, Jan./Jun. 2015.
18. Catholic Diocese of Hong Kong, Commissions/Bureaux/Organizations, <<https://bit.ly/3tQTFJk>> [Žiūrėta 2021 03 24]
19. Catholic News Agency (CNA), “Amid Hong Kong protests, Beijing cracks down on some Chinese Catholics”, *Honkongas, Kinija*, 2019 m. Rugsėjo 30 d., <<https://bit.ly/3w7m9zS>> [Žiūrėta 2021 04 10]
20. Catholic Diocese of Hong Kong, Commissions/Bureaux/Organizations, <<https://bit.ly/3tQTFJk>> [Žiūrėta 2021 03 24]
21. CathNews, “China deal sees underground bishops step aside”, 2018 m. Gruodžio 17 d., <<https://bit.ly/3uO0oF0>> [Žiūrėta 2021 04 26]
22. Catholic News Agency (CNA), “After China deal, two underground bishops step down at Vatican's request”, 2018 m. Gruodžio 14 d., <<https://bit.ly/3ygVAdh>> [Žiūrėta 2021 04 26]

23. Catholic News Agency (CNA), “Amid Hong Kong protests, Beijing cracks down on some Chinese Catholics”, Honkongas, Kinija, 2019 m. Rugsėjo 30 d., <<https://bit.ly/3w7m9zS>> [Žiūrėta 2021 04 10]
24. CathNews, “China deal sees underground bishops step aside”, 2018 m. Gruodžio 17 d., <<https://bit.ly/3uO0oF0>> [Žiūrėta 2021 04 26]
25. Chan Gerald, Sino-Vatican Diplomatic Relations: Problems and Prospects, The China Quarterly, No. 120 (Dec., 1989), Cambridge University Press on behalf of the School of Oriental and African Studies.
26. Chan Yin Wai, Soft power and paradiplomacy of the Hong Kong Special Administrative Region: a critical appraisal, 2019.
27. Christopher DeWolf, “How Did Christianity Become So Influential in Hong Kong?”, 2019 m. Rugsėjo 21 d., <https://bit.ly/3fqZIZ7> [Žiūrėta 2021 04 26]
28. Christian E. Rieck, Niebuhr Dorothee, Microstate And Superpower, The Vatican In International Politics, Kas International Reports 10|2015.
29. Crespo A. Ricardo, Gregory C. Christina, The doctrine of mercy: moral authority, soft power, and the foreign policy of Pope Francis, Springer Nature Limited 2019.
30. Chan Yin Wai, Soft power and paradiplomacy of the Hong Kong Special Administrative Region: a critical appraisal, 2019.
31. Christian E. Rieck, Niebuhr Dorothee, Microstate And Superpower, The Vatican In International Politics, Kas International Reports 10|2015.
32. Christopher DeWolf, “How Did Christianity Become So Influential in Hong Kong?”, 2019 m. Rugsėjo 21 d., <https://bit.ly/3fqZIZ7> [Žiūrėta 2021 04 26]
33. Colafrancesco Valentina, A Case of Paradiplomacy? Italian-Libyan diplomatic relations from the rise to power of Gaddafi till the beginning of the “ArabSpring”.
34. Corley Felix, Soviet Reaction To The Election Of Pope John Paul II, Religion, State and Society, 22, 1, 1994.
35. Cull J. Nicholas, Public Diplomacy: Taxonomies and Histories, ANNALS, AAPSS, 616, March 2008.
36. Duchacek D. Ivo, The International Dimension of Subnational Self-Government, Publius: The Journal of Federalism, Volume 14, Issue 4, Fall 1984.
37. Daim Wilfried, The Vatican and Eastern Europe, New York: Frederick Ungar, 1970.
38. Diez Thomas, Diplomacy, Papacy, and the Transformation of International Society, *The Review of Faith & International Affairs*, Volume 15, 2017.
39. Dowley Tim (sud.), Krikščionybės istorija, Vilnius: Alma littera, 2000.
40. Duran Manuel, Regional diplomacy: a piece in the neo-medieval puzzle? *Belgeo*, 2, 2019.
41. fabc.org, “The Federation of Asian Bishops' Conferences (FABC)”, <<https://bit.ly/3uW3gzC>> [Žiūrėta 2021 03 04]
42. Farr F. Thomas, The Vatican Accord with China: Riding the Dragon Testimony Before the Congressional-Executive Committee on China, November 28, 2018.
43. Fleming Peter SJ & Zuloaga Ismael SJ, The Catholic Church in China: A new chapter, Religion in Communist Lands, Volume 14, 1986.
44. GCatholic.org, “Federation of Asian Bishops' Conferences (F.A.B.C.)”, <<https://bit.ly/3hZrOuv>> [Žiūrėta 2021 03 02]
45. Glatz Carol, Catholic News Service, Vatican statistical yearbook: The number of Catholics is growing on every continent – except Europe, 2021 m. Kovo 21 d., <<https://bit.ly/3tW9kqt>> [Žiūrėta 2021 04 23]
46. Greg Torode, “Nuns arrested as Beijing turns up heat on Church in Hong Kong”, Hong Kong, 2020 m. Gruodžio 30 d., <<https://reut.rs/2RqEOI9>> [Žiūrėta 2021 04 14]
47. Golan J. Guy, Arceneaux C. Phillip & Soule Megan, The Catholic Church as a public diplomacy actor: an analysis of the pope's strategic narrative and international engagement, The Journal Of International Communication, Vol. 25, No. 1, 2019.

48. Guy J. Golan, Phillip C. Arceneaux & Megan Soule, The Catholic Church as a public diplomacy actor: an analysis of the pope's strategic narrative and international engagement, *The Journal of International Communication*, 2018.
49. HKT, "Vatican wants to open Beijing office and meet with Chinese Premier", 2020 m. Rugsėjo 16 d., <<https://bit.ly/3eMXHxT>> [Žiūrėta 2021 04 08]
50. Heyndrickx Jeroom, Information on the activities of Verbiest Institute KULeuven, *The Tablet*, Verbiest Institute Taipei And Chinese College Leuven, Nr. 34, 2016 m. Spalis.
51. Heredia Araya Ignacio, Informe Celac – China: Avances Hacia El 2021 N°3: "Ciudades Y Provincias En La Política Exterior De China Con América Latina", 2019 m. Spalis 5 d., <<https://bit.ly/3flotwj>> [Žiūrėta 2021 04 24]
52. HRW, "China Events of 2020", <<https://bit.ly/3htpK7c>> [Žiūrėta 2021 01 30]
53. Hocking Brian, *Localizing foreign policy: Non-central governments and multilayered diplomacy*, Palgrave Macmillan UK, 1993.
54. Holy See Note on the Diplomatic Relations of the Holy See, 08.01.2018, <<https://bit.ly/2SWHyNZ>> [Žiūrėta 2021 04 21]
55. Holmes R. Alison, *Multi-Layered Diplomacy in a Global State, USA: Humboldt State University*, 2020.
56. Huntington P. Samuel, *Transnational Organizations*, *World Politics*, XXV, April 1973, 333
57. Huntington P. Samuel, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, *Journal of Democracy*, Vol.2. No.2 Spring 1991.
58. Introvigne Massimo, "Pope Francis and China: A Vatican Mystery and a Proposal", 2020 m. Birželio 7 d., <<https://bit.ly/3uUI6lv>> [Žiūrėta 2021 04 12]
59. Ip C Eric, *Comparative Subnational Foreign Relations Law In The Chinese Special Administrative Regions*, *ICLQ Vol 65*, 2016 m. Spalis.
60. Jucca Lisa, "Benjamin Kang Lim, Greg Torode", 2016 m. Liepos 14 d., <<https://reut.rs/3wdBG0X>> [Žiūrėta 2021 04 09]
61. Johnson Ian, "10 Million Catholics in China Face Storm They Can't Control", 2018 m. Vasario 14 d., <<https://nyti.ms/3eQC1jp>> [Žiūrėta 2021 04 25]
62. JM/Vatican News, „Paskirti Valstybės sekretoriato trečiojo skyriaus vadovai“, 2020, <<https://bit.ly/3yc9uxs>> [Žiūrėta 2021 04 14]
63. Kristiono J. Michael, *Understanding the body of Christ: a review article on Roman catholic church in international relations*, *Global: Jurnal Politik Internasional Vol. 19 No. 1. Hlm.* 2017.
64. KTAR Newsroom, "China maintains hard line on ties with Vatican", 2013 m., Kovo 14 d., <<https://bit.ly/3fk2ENP>> [Žiūrėta 2021 02 07]
65. Kuznetsov S. Alexander, *Theory and Practice of Paradiplomacy, Subnational governments in international affairs*, Routledge, Milton Park, 2015.
66. *Kanonų teisės kodeksas (KTK)*, 2012.
67. *Katalikų bažnyčios katekizmas (KBK)*, 2007.
68. Kirby Dianne, *The Roots of the Religious Cold War: Pre-Cold War Factors*, *Social Sciences* 2018.
69. Kullar Kaur Navreet, *China-Vatican Deal: Determining Factors and its Implications*, *Research Intern*, Institute of Chinese Studies, No. 71 January 2019.
70. Laukaityte Regina, *The Interest of Lithuania's church in the apostolic activity in Russia and among russians in Bažnyčios istorijos studijos, IV tomas*, Vilnius, 2011.
71. Lai Yan-ho, "Another ecclesiological point of view on Sino-Vatican relations", 2017, <<https://bit.ly/3uUv5bw>> [Žiūrėta 2021 03 19]
72. Langley William, "Renewed China-Vatican deal on bishops sets stage for official ties", 2020 m. Lapkričio 12 d., <<https://s.nikkei.com/3tSH6Nm>> [Žiūrėta 2021 04 24]
73. latimes.com, "Growth of underground churches worrisome for China's leaders", 2019, <<https://bit.ly/3ygSuGb>> [Žiūrėta 2021 04 26]
74. Libreria Editrice Vaticana, "Address Of The Holy Father", 2015 m. Rugsėjo 25 d., JT Būstinė, Niujorkas, <<https://bit.ly/2QlcmqE>> [Žiūrėta 2021 04 13]

75. Lin Shirley Syaru, Analyzing the Relationship between Identity and Democratization in Taiwan and Hong Kong in the Shadow of China, Chinese University of Hong Kong, 2018 m. Gruodžio 20 d., <<https://bit.ly/3eMZanT>> [Žiūrėta 2021 05 09]
76. Marsh Jenni, James Griffiths, Angela Dewan, Sarah Faidell, “The exiles and the inmates: The heart-wrenching hand dealt to Hong Kong's democracy activists”, 2020 Gruodžio 21 d., <<https://cnn.it/3ycaUIi>> [Žiūrėta 2021 04 15]
77. Masláková Magdaléna, Satorová Anežka, The Catholic Church in Contemporary China: How Does the New Regulation on Religious Affairs Influence the Catholic Church? *Religions* 2019, 10, 446.
78. Matlary Haaland Janne, The just peace: The public and classical diplomacy of the Holy see, *Cambridge Review of International Affairs*, 14:2, 13 Sep 2007.
79. Matta Reyes Fernando, Etchegaray Álvaro, The Jesuits and China: reinterpreting Matteo Ricci's work, 2015.
80. McKeown Jonah, “Hong Kong student leader: Catholics should take 'major role' in peaceful protests”, Hong Kong, China, 2019 m. Rugpjūčio 16 d., <<https://bit.ly/3tSx7HO>> [Žiūrėta 2021 04 17]
81. McGregor Rhiannon, “The future of religion: RSAA reveal new church design for China's Zhangjiagang”, 2016 m. Sausio 11 d., <<https://bit.ly/33N5TYJ>> [Žiūrėta 2021 04 26]
82. Mok John Wai Chit, Sino-Vatican Rapprochement: An Assessment of Pope Francis' Realpolitik and the Provisional Agreement on the Appointment of Bishops, *Journal of Contemporary China*, 2020.
83. Montefiore Santa, Kalbos, pakeitūsios pasaulį, Vilnius: Tyto alba, 2014.
84. Newsgd.com, “Martin Lee Chu-Ming's Ghost Story”, 2019 m. Rugpjūčio 27 d., <<https://bit.ly/33PnRtu>> [Žiūrėta 2021 03 11]
85. Nye S. Joseph, Jr., Keohane O. Robert, Transnational Relations and World Politics: An Introduction, *International Organization*, Vol. 25, No. 3, Summer 1971.
86. Nye S. Joseph, Jr., Keohane O. Robert, Transgovernmental relations and international organizations, *World Politics*, 27(1), 1974.
87. Novak Robert, “Bush & Cardinal Zen”, 2007 m. Birželio 21 d., <<https://bit.ly/3uSkhuG>> [Žiūrėta 2021 04 28]
88. O'Donoghue Aileen, “Diplomacy and Prayer”, 2016 m. Balandžio 9 d., <<https://bit.ly/3eOli1h>>
89. Pajtinka Erik, Between Diplomacy and Paradiplomacy: Taiwan's Foreign Relations in Current Practice, 2017.
90. Pagano Luiz, “Lessons to be learned from oldest multinational company in the world – The Catholic Church”, 2013 m. Balandžio 19 d., <<https://bit.ly/3wbiZuS>> [Žiūrėta 2021 05 10]
91. Paquin Stéphane, Paradiplomacy, Global Diplomacy, Montréal, Canada, 2020 m. Sausis.
92. Pluijijm van der Rogier, Melissen Jan, City Diplomacy: The expanding Role of Cities in International Politics, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 2007.
93. Pilot Media Group, “Jimmy Lai, Hong Kong Catholic media tycoon, jailed for 12 months”, 2021 m. Balandžio 16 d., <<https://bit.ly/3yoyMLd>> [Žiūrėta 2021 03 28]
94. Public Diplomacy Coordination Committee, “H.E. Cardinal Paul Josef Cordes Visiting Taiwan”, 2009 m. Rugsėjo 4 d., <<https://bit.ly/3yeVdQG>> [Žiūrėta 2021 04 14]
95. Pukenis Robertas, Romos Kurijos Struktūra, Mokomoji Knyga Bažnytinės Ir Civilinės Teisės Studentams, VDU, 2009.
96. Pius XI, Divini Redemptoris, Encyclical Of Pope Pius Xi To The Patriarchs, Primate, Archbishops, Bishops, And Other Ordinaries, In Peace And Communion With The Apostolic See. Libreria Editrice Vaticana, 1937, <<https://bit.ly/3okxAS9>> [Žiūrėta 2021 05 02]
97. Püllella Philip, “Pope, for first time, says China's Uighurs are persecuted”, 2020 m. Lapkričio 23 d., <<https://reut.rs/341kz6R>> [Žiūrėta 2021 04 15]
98. Reuters, Cheung Gary, China angered as Martin Lee urges Canada's MPs to back, 2015 m. Kovo 11 d., democracy in Hong Kong <https://bit.ly/3yfcJiY> [Žiūrėta 2021 04 11]

99. Reuters Staff, "Pope Francis, speaking of U.S. Capitol assault, condemns people working against democracy", 2020 m. Sausio 9 d., <<https://reut.rs/2RmlaNy>> [Žiūrėta 2021 04 12]
100. Riordan Primrose, "Hong Kong's Catholics defy Vatican over protests", Hong Kong, 2019 m. Gruodžio 6 d., <<https://on.ft.com/2RYHVa6>> [Žiūrėta 2021 04 19]
101. Rozario Ronald Rock, "Hong Kong's democracy champion won't give up the fight", 2021 m. Vasario 1 d., <<https://bit.ly/3ojvFNN>> [Žiūrėta 2021 04 20]
102. Ryngaert Cedric, The Legal Status of the Holy See, Goettingen Journal of International Law 3 (2011) 3.
103. Russia Business Today, "China to Help Russia Build World's Biggest Church for 37,000 Worshipers", 2020 m. Sausio 22 d., <<https://bit.ly/33Lq0qj>> [Žiūrėta 2021 04 23]
104. Sainsbury Michael, UCA News, "China tightens grip on religion in bureaucratic overhaul", 2018 m. Kovo 23 d., <<https://bit.ly/3omkAeO>> [Žiūrėta 2021 04 09]
105. Santa Clara University (The Jesuit University in Silicon Valley), "Pope's Decision On Chinese Bishops Offers Risk", Reward, 2018 m. Spalio 23 d., <<https://bit.ly/3by0zge>> [Žiūrėta 2021 04 25]
106. Scimia Emanuele, The Vatican Stays Away from the Hong Kong Crisis Due to Fears of Beijing's Retaliation, China Brief, Volume 20, Issue 2, Sausio 29 d., 2020.
107. Scott Timothy, "Pope Francis and the Periphery", CRC Bulletin, Volume 11, Issue no. 1 – Winter 2014.
108. Sevin Efe, A Multilayered Approach to Public Diplomacy Evaluation: Pathways of Connection, Politics & Policy, Volume 45, No. 5, 2017.
109. SIGNIS, "SIGNIS celebrates Pope Francis' call to communicate the truth", 2017 m. Balandžio 10 d., <<https://bit.ly/3wdqBgm>> [Žiūrėta 2021 05 26]
110. SIGNIS, "Death of Fr Vincent Lau of Hong Kong (1928-2013)", 2013 m. Sausio 12 d., <<https://bit.ly/3hts662>> [Žiūrėta 2021 05 26]
111. Soldatos Panayotis, An explanatory framework for the study of federated states as foreign-policy actors, Federalism and international relations: the role of subnational units, 1990.
112. Svarauskas A. Krikščioniškoji demokratija nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940). Politinė galia ir jos ribos. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2014.
113. Standaert Nicolas, "Matteo Ricci: Shaped by the Chinese", China Heritage Quarterly, China Heritage Project, The Australian National University, No. 23, September 2010, <<https://bit.ly/3olm3Sq>> [Žiūrėta 2021 04 12]
114. Statistica della popolazione dello Stato pontificio dell'anno 1853, Ministero del commercio e lavori pubblici, Roma, 1857, 22, <<https://bit.ly/3eQRSQ3>> [Žiūrėta 2021 04 21]
115. Swan Michael, "The Catholic Register, Christians across Canada are taking aim at China's Communist party with prayer", 2021 m. Kovo 19 d., <<https://bit.ly/3fswOi6>> [Žiūrėta 2021 04 23]
116. Tagle A. L., "Insights on Clergy Formation in the light of Synod of Bishops on New Evangelization", 2014, 9 <<https://bit.ly/3fBZFk7>> [Žiūrėta 2021 04 26]
117. Vilniaus universiteto mokslo darbai, „Teisė“, Nr. 57, 2005.
118. Tokareva Evgenia, Vatican and Catholics in Russia in 1920 - 1930: communication problems, Procedia - Social and Behavioral Sciences 236 (2016).
119. Tianyang Liu, Yao Song, Chinese Paradiplomacy: A Theoretical Review, SAGE Open, 2020 m. Sausis-Kovas.
120. Troy Jodok, 'The Pope's own hand outstretched': Holy See diplomacy as a hybrid mode of diplomatic agency, The British Journal of Politics and International Relations, 2018, Vol. 20(3).
121. The Permanent Observer Mission of the Holy See to the United Nations, 2015-2021, <<https://bit.ly/3eRshqk>> [Žiūrėta 2021 04 21]
122. The Cardinal Kung Foundation, "The Chinese Catholic Patriotic Association", 1996 m. Pavasaris, <<https://bit.ly/3tMLPA9>> [Žiūrėta 2021 04 11]
123. The Lutheran World Federation, "Joint Declaration on the Doctrine of Justification", <<https://bit.ly/3eT14nb>> [Žiūrėta 2021 04 26]

124. The Economist, “Protestant Christianity is booming in China, President Xi does not approve”, 2020 m. Rugsėjo 15 d., <<https://econ.st/3y8H0Vg>> [Žiūrėta 2021 04 08]
125. Thomas Diez, Diplomacy, Papacy, and the Transformation of International Society, *The Review of Faith & International Affairs*, Volume 15, 2017.
126. Troy Jodok, The Catholic Church and International Relation, Online Publication Date: Apr 2016, Oxford University Press, 2018.
127. Troy Jodok, Global politics, according to Pope Francis, v. March 21, 2019.
128. Troy Jodok, The Pope’s own hand outstretched: Holy See diplomacy as a hybrid mode of diplomatic agency, in: *The British Journal of Politics and International Relations*, 2018, Vol. 20(3).
129. Troy Jodok, Two “Popes” to Speak for the World: The Pope and the United Nations Secretary General in World Politics, *The Review of Faith & International Affairs*, Volume 15, 2017.
130. UCA News, “Shanghai Bishop Ma's open repentance shocks Catholics”, 2016 m. Birželio 14 d., <<https://bit.ly/3uMPvmV>> [Žiūrėta 2021 04 08]
131. UCA News, “Pope Benedict XVI’s Letter Inspired Church In China In 2007”, 2008 m. Sausio 3 d., <<https://bit.ly/3uRlylO>> [Žiūrėta 2021 01 28]
132. UCA News, “Chinese bishops' chief vows to press ahead with Sinicization”, 2019 m. Sausio 22 d., <<https://bit.ly/3flnpsz>> [Žiūrėta 2021 02 22]
133. UCA News, Church in China, <<https://bit.ly/3hyvzQS>> [Žiūrėta 2021 04 23]
134. UCA News, “Bishop Joseph Huang Bingzhang”, <<https://bit.ly/3yfvpuX>> [Žiūrėta 2021 04 28]
135. Union of Catholic Asian News, <<https://bit.ly/2Qnxywd>> [Žiūrėta 2021 02 03]
136. UN, Preventive Diplomacy and Mediation, “Peacekeeping, Maintain International Peace and Security”, <<https://bit.ly/2QlbGl6>> [Žiūrėta 2021 05 02]
137. Valenti Gianni, China, the government recognizes another “underground” bishop, 2019 m. Sausio 31 d., <<https://bit.ly/3tSyg24>> [Žiūrėta 2021 04 29]
138. Vardys S. Vytautas, „Katalikai ir komisarai: pirmoji pažintis“, kn. Vytautas S. Vardys (red.) *Krikščionybė Lietuvoje, Čikaga*, 1997.
139. vatican.va, The Secretariat Of State, <<https://bit.ly/3omszsd>> [Žiūrėta 2021 04 14]
140. Vermander Benoît SJ, Jesuits and China, Fudan University, Apr 2015, 1-27
141. Vilniaus arkivyskupija, Piligrimams, <<https://bit.ly/3otrqiM>> [Žiūrėta 2021 04 29]
142. Visuotinė lietuvių enciklopedija (VLE), <<https://bit.ly/3w9UZs5>> [Žiūrėta 2021 04 29]
143. Vukicevic Boris, Foreign Policy Doctrine of the Holy See in the Cold War Europe: Ostpolitik of the Holy See, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Volume 49 (2018).
144. Wellman Joseph David, Religion and Diplomacy, *The SAGE Handbook of Diplomacy*, red. Costas M. Constantinou, Pauline Kerr, Paul Sharp, August 2016.
145. World Heritage Encyclopedia, “Pope Pius XII and China”, <<https://bit.ly/3ol5JBe>> [Žiūrėta 2021 05 06]
146. Wong Natalie, “National security law: five differences between Hong Kong’s new legislation and 2003’s shelved Article 23 bill”, 2020 m. Liepos 9 d., <<https://bit.ly/3tOAIxv>> [Žiūrėta 2021 04 14]
147. Wooden Cindy, “Vatican-China agreement: Secretary Pompeo enters the debate”, 2020 m. Rugsėjo 28 d., <<https://bit.ly/3tLFbKE>> [Žiūrėta 2021 04 24]
148. Wilson center, The KGB vs. Vatican City. Folder 29. The Chekist Anthology, Wilson Centre Digital Archive International History Declassified, 2007 m. Birželis.
149. Wu Der-Yuan, “City Diplomacy, Multilateral Networks and the Role of Southeast Asia”.
150. Winfield Nicole, 2020 m. Spalio 22 d., <<https://bit.ly/3waGGUu>> [Žiūrėta 2021 04 16]
151. Xinhua, “Commentary: Martin Lee's hypocrisy and obsession with stirring up chaos in Hong Kong”, 2019 m. Rugsėjo 21 d., <<https://bit.ly/3hANxT3>> [Žiūrėta 2021 05 02]
152. Yang Fenggang, “Christianity’s Growth in China and Its Contributions to Freedoms”, 2017 m. Spalio 31 d., <<https://bit.ly/3foeO8i>> [Žiūrėta 2021 04 08]

153. Yusha Zhao, Jie Shan, “Vatican extend bishops appointment agreement by two years”, 2020 m. Spalio 22 d., <<https://bit.ly/33Qv8t4>> [Žiūrėta 2021 04 26]
154. Zhang B. John, The Chinese Church’s Response to Migration within Mainland China (Part II), Religions & Christianity in Today's China, Vol. II, 2012, No. 2.
155. Zhang Juyan, University of Texas at San Antonio, The Sino-Vatican faith diplomacy: Mapping The Factors Affecting Bilateral Relations, April 2017.
156. Zhimin Chen, ‘Coastal Provinces and China’s Foreign Policy’, China’s Foreign Policy Making: Societal Force and Chinese American Policy, London: Ashgate, 2005.
157. Zhu Xiaohong Rachel, The Division of the Roman Catholic Church in Mainland China: History and Challenges, Religions 2017, 8, 39.

Priedai

Priedas Nr. 1 *Nevalstybinių veikėjų galimybės daryti poveikį Šv. Sosto – Kinijos santykiams*

<i>Nevalstybiniai veikėjai</i>	Veikimo dimensija ir galimybės naudotis švelniąja galia
<i>Honkongo arkivyskupas emeritas John Tong Hon</i>	2016 m. ir 2017 m. jis paskelbė du reikšmingus dokumentus liečiančius Kinijos – Šv. Sosto derybas. Šie dokumentai vadinasi <i>Kinijos Bažnyčios Komunija su Visuotine Bažnyčia</i> ir <i>Šv. Sosto-Kinijos Dialogo Ateitis Ekleziologiniu požiūriu</i> . ²⁸¹ Juose gina Šv. Sosto sprendimą tęsti dialogą.
<i>Filipinų sostinės Manilos arkivyskupas Luis Antonio Tagle</i>	Laikomas atstovaujančiu Šv. Sosto „Ostpolitik Azijos veidu“. ²⁸² Palaiko ryšius su Honkongo atstovais, kurie jį laiko savo draugu, nes jo šaknys Kinijoje, jis kalba kinų kalba. ²⁸³
<i>Kardinolas Honkongo arkivyskupas emeritas Joseph Zen</i>	Šv. Sosto – Kinijos dialogo kritikas. Kinijos komunistų vertinimu, J. Zen‘as pakenkė Šv. Sosto – Kinijos santykių plėtrai. ²⁸⁴ 2007 m. į Baltuosius rūmus jį buvo pakvietęs Dž. Bušas su kuriuo jiedu kalbėjosi 35 minutes. ²⁸⁵ D. Trumpas kardinolą prilygino Šv. Tomui Beketui, Jungtinės Karalystės kankiniu, konfliktavusiu su Henriku II, Anglijos karaliumi gindamas Bažnyčios teises ir dėl to nužudytu.
<i>Honkongo universiteto (HKU) akademinės bendruomenės narys Yan-ho Lai</i>	Griežtai pasisakantis, kad CCPA yra Kinijos komunistų partijos mechanizmas, keliantis nepasitenkinimą tikinčiųjų bendruomenėse dėl nekanoninės bažnyčios struktūros Kinijoje, todėl tolesnis jo egzistavimas sukelia sunkumų oficialios ir pagrindžio bažnyčių vienybei. ²⁸⁶
<i>Azijos Žmogaus teisių komisijos pirmininkas, buvęs kunigas, organizacijos „Power for Democracy“ išdininkas John Clancey</i>	Buvo suimtas ir apkaltintas dalyvavimu „vyriausybės paralyžiavimo ir valstybės valdžios nuvertimo plane“; pareiškė, jog nepaisant to, kad Honkonge galioja nacionalinio saugumo įstatymas, vis tiek svarbu toliau siekti demokratijos ir žmogaus teisių regione, kadangi anot jo „ <i>tobuloje (katalikiškoje – autor. past.) meilėje baimės nėra</i> “. ²⁸⁷ Tai katalikiška retorika.

²⁸¹ Mok, 6

²⁸² John L. Allen Jr., Crux Now, “New Vatican missionary chief could be pivotal player on China”, 2019 m. Gruodžio 13 d., <<https://bit.ly/3ygdD3p>> [Žiūrėta 2021 04 29]

²⁸³ L. A. Tagle, “Insights on Clergy Formation in the light of Synod of Bishops on New Evangelization”, 2014, 9 <<https://bit.ly/3fBZFk7>> [Žiūrėta 2021 04 26]

²⁸⁴ Zhang, 15

²⁸⁵ Robert Novak, “Bush & Cardinal Zen”, 2007 m. Birželio 21 d., <<https://bit.ly/3uSkhuG>> [Žiūrėta 2021 04 28]

²⁸⁶ Yan-ho Lai, “Another ecclesiological point of view on Sino-Vatican relations”, 2017, <<https://bit.ly/3uUv5bw>> [Žiūrėta 2021 03 19]

²⁸⁷ Rock Ronald Rozario, “Hong Kong's democracy champion won't give up the fight”, 2021 m. Vasario 1 d., <<https://bit.ly/3ojvFNN>> [Žiūrėta 2021 04 20]

<p><i>Advokatas katalikas Martin'as Lee Chu-ming'as, vietinių vadinamas Honkongo demokratijos tėvu</i> <i>Honkongo Katalikų žiniasklaidos rėmėjas, magnatas ir filantropas Jimmy Lai</i></p>	<p>Jis įtikinėja Kanados²⁸⁸, Didžiosios Britanijos²⁸⁹ ir JAV²⁹⁰ vyriausybes, kad jos pasisakytų už Honkongo teises ir laisves.</p>
<p><i>Honkongo Katalikų Vyskupijos Teisingumo ir Taikos komisija</i></p>	<p>Kardinolo J. Zen'o, į pensiją išėjusio Honkongo arkivyskupo, finansinis rėmėjas. 2021 m. jis buvo suimtas ir nuteistas 12 mėnesių kalėti Honkongo kalėjime, dėl „neteisėto susirinkimo“ organizavimo.²⁹¹</p>
<p><i>Azijos katalikų žiniasklaidos sąjunga (UCAN)</i></p>	<p>Komisija išreiškė nuogąstavimą, kad Šv. Sostas „sumenkina unikalią Honkongo vyskupijos istorinę padėtį, jai gresia pavojus tapti tik Kinijos Bažnyčios vasalu“²⁹² bei pasipiktinimas vietinės vyriausybės politika dėl ekstradicijų įstatymų projektų, jog nebuvo tartasi su piliečiais.²⁹³</p>
<p><i>Pasaulio katalikų komunikacijos asociacija (SIGNIS)</i></p>	<p>Ištransliuoja popiežiaus kalbas, viešina Azijos katalikų gyvenimą ir dalinasi juo JAV, Europoje ir kituose žemynuose.²⁹⁴</p>
<p><i>Azijos vyskupų konferencijų federacija (FABC)</i></p>	<p>Organizacija yra vienybėje su popiežiumi ir atliepia jo raginimą komunikuoti tiesą.²⁹⁵ Honkonge turėdama garso įrašų studiją organizacija įrašinėja Kinijos bažnytines giesmes, kurios platinamos ne tik Kinijoje, bet ir užsienyje.²⁹⁶</p>
	<p>Federacijoje yra 19 nuolatinųjų narių ir 8 asocijuoti nariai iš Azijos valstybių.²⁹⁷ Joje Azijos kontinento vyskupai dalinasi informacija ir formuluoja bendrą kontinentinę strategiją atliepiančią Šv. Sosto programą.²⁹⁸</p>

²⁸⁸ Reuters, Gary Cheung, China angered as Martin Lee urges Canada's MPs to back, 2015 m. Kovo 11 d., democracy in Hong Kong <https://bit.ly/3yfCJiY> [Žiūrėta 2021 04 11]

²⁸⁹ Newsgd.com, "Martin Lee Chu-Ming's Ghost Story", 2019 m. Rugpjūčio 27 d., <<https://bit.ly/33PnRtu>> [Žiūrėta 2021 03 11]

²⁹⁰ Xinhua, "Commentary: Martin Lee's hypocrisy and obsession with stirring up chaos in Hong Kong", 2019 m. Rugpjūčio 21 d., <<https://bit.ly/3hANxT3>> [Žiūrėta 2021 05 02]

²⁹¹ Pilot Media Group, "Jimmy Lai, Hong Kong Catholic media tycoon, jailed for 12 months", 2021 m. Balandžio 16 d., <<https://bit.ly/3y0jMLd>> [Žiūrėta 2021 03 28]

²⁹² AsiaNews.it, "Open letter: Rethinking the future of the Catholic Church in Hong Kong", 2019 m. Sausio 16 d., <<https://bit.ly/3tU2DW5>> [Žiūrėta 2021 04 20]

²⁹³ Ten pat

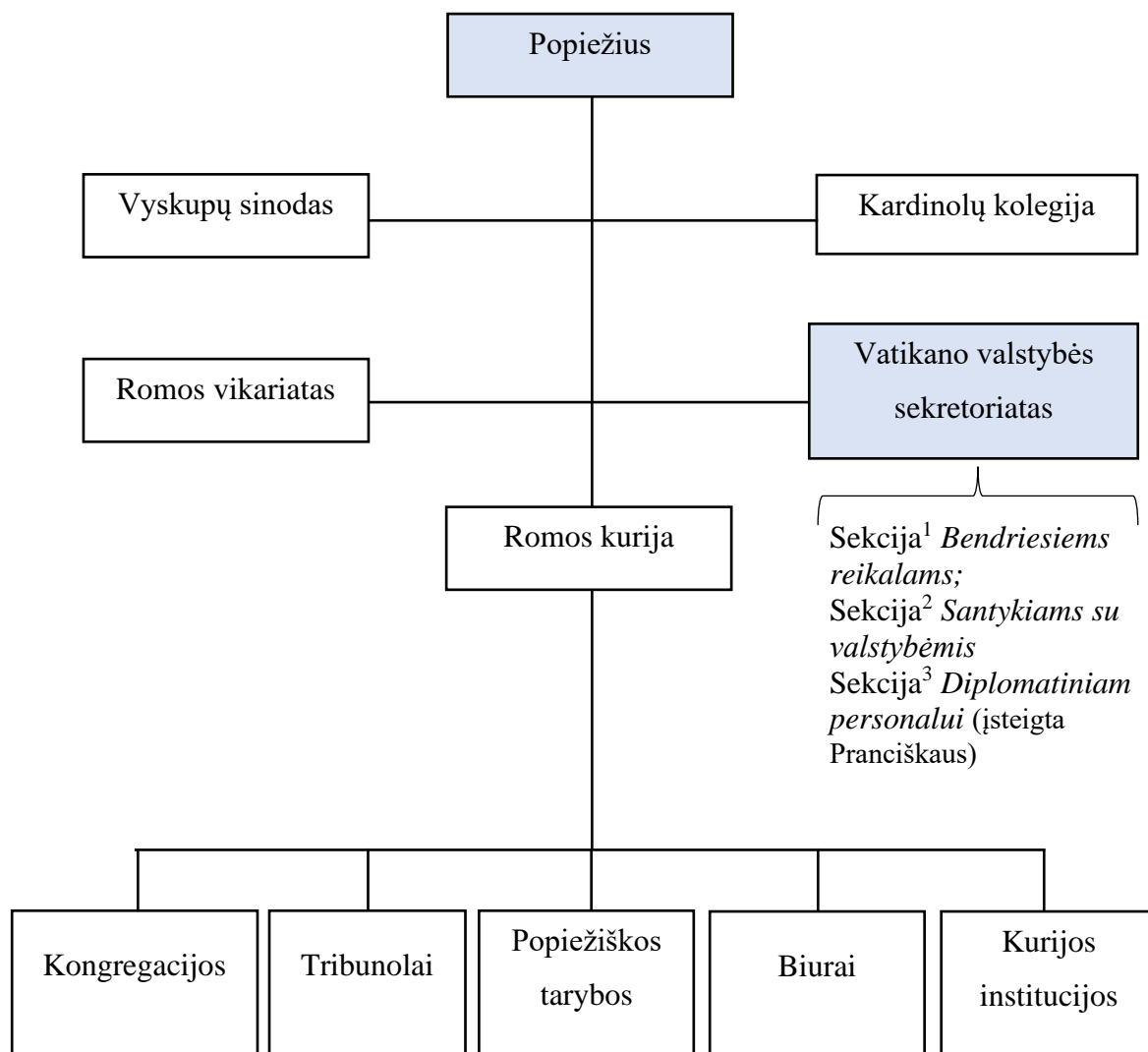
²⁹⁴ Union of Catholic Asian News, <<https://bit.ly/2Qnxywd>> [Žiūrėta 2021 02 03]

²⁹⁵ SIGNIS, "SIGNIS celebrates Pope Francis' call to communicate the truth", 2017 m. Balandžio 10 d., <<https://bit.ly/3wdqBgm>> [Žiūrėta 2021 05 26]

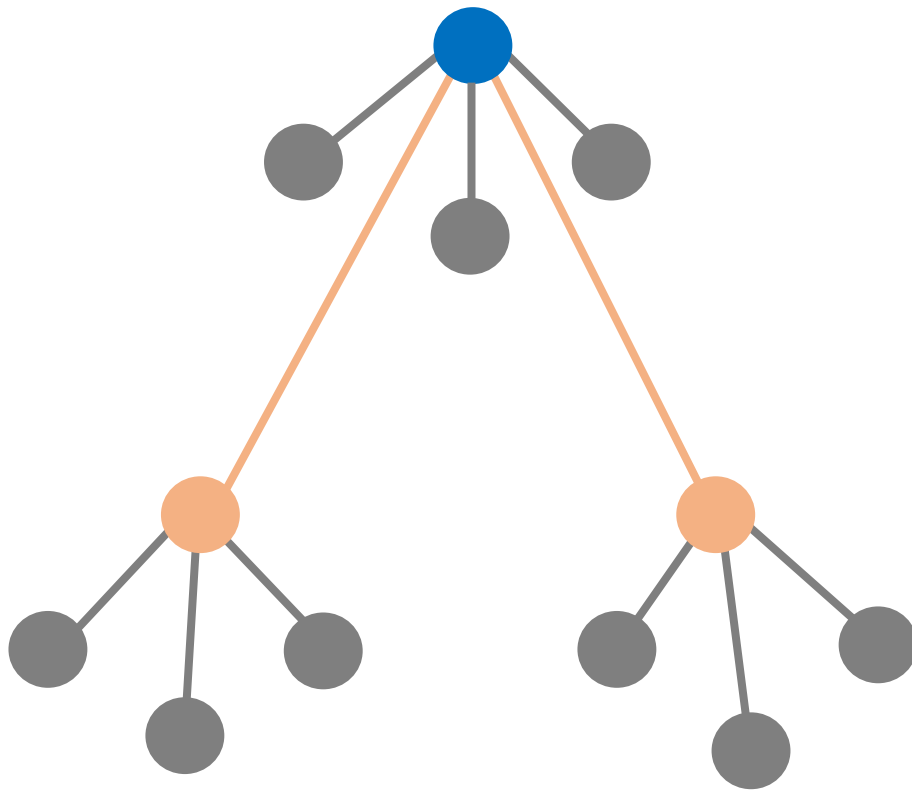
²⁹⁶ SIGNIS, "Death of Fr Vincent Lau of Hong Kong (1928-2013)", 2013 m. Sausio 12 d., <<https://bit.ly/3hts662>> [Žiūrėta 2021 05 26]

²⁹⁷ GCatholic.org, "Federation of Asian Bishops' Conferences (F.A.B.C.)", <<https://bit.ly/3hzrOuv>> [Žiūrėta 2021 03 02]

²⁹⁸ fabc.org, "The Federation of Asian Bishops' Conferences (FABC)", <<https://bit.ly/3uW3gzC>> [Žiūrėta 2021 03 04]

²⁹⁹ Luiz Pagano, “Lessons to be learned from oldest multinational company in the world - The Catholic Church”, 2013 m. Balandžio 19 d., <<https://bit.ly/3wbiZuS>> [Žiūrėta 2021 05 10]

- Popiežius yra vyskupijos vyskupas bei vietinių parapijų vadovas (Romoje)
- Vyskupijos vyskupas yra vietinių parapijų vadovas
- Vietinės parapijos (jose buriasi tikintieji)

³⁰⁰ Ten pat

Summary

Holy See and China Relations: The Advantages of Paradiplomacy and The Search for Compromises

*Tautvydas Krilavicius, Institute of International Relations and Political Science,
Vilnius University, 2021.*

Although China and the Holy See are ideologically, geopolitically and economically different as actors in the international arena, the Holy See's initiative to establish relations with China still arises, and the latter continues to persecute Catholics domestically. Although the Holy See has previously taken a position of resistance to authoritarian regimes that deny religious and religious freedom, attempts are being made with communist China to reach agreements that would limit the Holy See's autonomy in appointing bishops in that country. Therefore, this Master thesis aims to investigate what deductions the Holy See is taking on a long-term relationship-building initiative, also to analyse the Holy See and China relations and the factors affecting them and to assess their significance for the emergence of the 2018 Provisional Agreement on the Appointment of Bishops.

This research uses Efe Sevin theoretical framework on multilayered approach to public diplomacy. Also, this thesis is based on Brian Hocking theory who developed the concept of paradiplomacy as a multilayered diplomacy. In addition, it is also based on the insights of Der-Yuan Wu, Wai Yin Chan, as well as researchers in religious diplomacy Mathias Albert, Jodok Troy and other scholars theoretical assumptions. The causal mechanism of Derek Beach is used to thoroughly analyze complex religious diplomacy. Since any religious research is extremely complicated due to the complexity of religious studies and the lack of sources examining the foreign policy of the Holy See, this paper analyzes a relatively concentrated area.

As stated in the first defending statement, The Holy See's public diplomacy tools in its relations with China are complex in that it uses a multilayered diplomatic approach to form a dialogue. Non-state actors such as international platforms (UN, FABC, SIGNIS) and the media, which are usually on the pope's side when it comes to human rights, are used as a soft power tools to influence Chinese government position towards Church. Also, linguistic, cultural approaches are used at the local parish level. Members of the Catholic Church unite in prayer almost all over the world and strive to achieve the common goals for the benefit of humanity, including China.

In this study, the second hypothesis states that Holy See is gradually entering the system of Chinese government through paradiplomacy and public diplomacy. Jesuit Matteo Ricci is openly respected by the Chinese official media and museums. The research level of policy implementation indicates that within the CCPA there are bishops who secretly pledged allegiance to the pope. At the parish local level, priests abide by the requirements of the CCPA, thus maintaining good relations

with the Communists. In this context Hong Kong (HKSAR) is more to be seen as an intervening variable acting in a causal mechanism that influenced the Holy See and China negotiations. Holy See may have wanted to use Hong Kong as a negotiating counterweight in negotiations with China. However, HKSAR was not a key factor in the dialogue between the Holy See and China, The diocese of Hong Kong is more symbolic, with a growing civil society and Hong Konger identity but increasing Chinese intervention.

As it was contemplating in the theory of paradiplomacy, Holy See, through its priests in China and other actors, promotes the awareness of local communities in China to pursue higher Christian ideals, thus increasing domestic pressure on the Chinese Communist government to respect human rights. However, in 2013 Xi Jinping began an aggressive "Sinicization of Christianity" religion policy based on the realistic rhetoric of the Great Power, which pursued diplomacy through the control of clergy and reprogramming the entire Catholic theological discourse to suit the needs of the Chinese Communists. The causal mechanism revealed that the changes in Holy See's diplomacy have been caused by a variety of important factors: 1) the historical experience of the Holy See's relations with the USSR and the strategy of Benedict XVI's 2007 letter were not effective; 2) the number of Catholics in Asia is growing; 3) China is seen as an opportunity for a "reconciled culture"; 4) China appointed bishops independently, hence bishops of the Holy See had limited access to pastoral activity.

In a broader context, this thesis was seeking to examine whether the Holy See can be a significant player in the world to shape the Christian approach to China. The possibilities of public diplomacy and paradiplomacy of the Holy See provide space for new research that can complement this academic issue. It would be academically sensible to fulfill the observations of other scholars about the complexity of the Holy See's study of foreign policy, as other theoretical perspectives and new empirical circumstances could assess the dynamics of the Holy See's relationship with China from a different perspective.